

**TÜRKİYE'DE 2014 YEREL SEÇİMLERİNDE E-DEMOKRASİ
UYGULAMALARI**

**Pamukkale Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans Tezi
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bilim Dalı**

Özlem Özdeşim SUBAY

Danışman: Yard. Doç. Dr. Ferihan POLAT

**Ocak 2016
DENİZLİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ ONAY FORMU

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Siyaset Bilimi Bilim Dalı öğrencisi Özlem Özdeşim SUBAY tarafından Yard. Doç. Dr. Ferihan POLAT yönetiminde hazırlanan "**Türkiye'de 2014 Yerel Seçimlerinde E-Demokrasi Uygulamaları**" başlıklı tez aşağıdaki jüri üyeleri tarafından 21.01.2016 tarihinde yapılan tez savunma sınavında başarılı bulunmuş ve Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. İnan ÖZER

Jüri Başkanı

Yard. Doç. Dr. Ferihan POLAT

Jüri Üyesi

Yard. Doç. Dr. Hakan Mehmet KİRİŞ

Jüri Üyesi

Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 10/02/2016..tarih ve 03/12..... sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof. Dr. Kenan ÇOYAN

Müdür

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini; bu çalışmanın doğrudan birincil ürünü olmayan bulguların, verilerin ve materyallerin bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini ve alıntı yapılan çalışmalara atfedildiğini beyan ederim.

İmza

Öğrenci Adı Soyadı

: Özlem Özdeşim SUBAY

ÖNSÖZ

Öncelikle, bu tez çalışmasının hazırlanma sürecinde bilgi, destek ve yardımlarını esirgemeyen danışmanım Yard. Doç. Dr. Ferihan POLAT ile yorumları ve yönlendirmeleriyle yanımda olan ve kütüphanesini benden esirgemeyen sayın hocam Doç. Dr. Aliyar DEMİRCİ'ye, tez savunmamda jüri başkanlığı yapan ve yönlendirmeleriyle yardımcı olan sayın hocam Prof. Dr. İnan ÖZER'e teşekkürü bir borç bilirim.

Her konuda yanımda olarak elinden gelen maddi ve manevi her türlü yardımı esirgemeyen Arş. Gör. Onur AYCAN'a, tez yazımı sonrasındaki yardımlarından ötürü Arş. Gör. Serhan ÇALHAN'a ve burada isimlerini sayamadığım çalışma arkadaşlarıma ve hocalarıma çok teşekkür ederim.

Son olarak bugünlere gelmemde büyük emekleri olan ve hayatımın hemen her döneminde olduğu gibi bu çalışmam sırasında da hiçbir yardımı esirgemeyen, maddi ve manevi olarak her zaman destek çıkan, varlığını sürekli hissettiğim, güç aldığım çok değerli aileme anneme, babama ve eşime sonsuz teşekkür ederim.

ÖZET

TÜRKİYE'DE 2014 YEREL SEÇİMLERİNDE E-DEMOKRASİ UYGULAMALARI

SUBAY, Özlem Özdeşim

Yüksek Lisans Tezi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi ABD
Tez Danışmanı: Yardımcı Doçent Doktor Ferihan POLAT

Ocak 2016, 115 Sayfa

Liberal demokrasinin temsil krizine bir çözüm olarak ortaya çıkan e-demokrasi uygulamalarının, katılımcı demokrasinin etkinlik kapasitesini arttırmaya yönelik bir işleve sahip olduğu ileri sürülmektedir. Ancak, katılımcı demokrasinin hayata geçirilmesinde önemli bir rol oynadığı düşünülen e-demokrasi uygulamaları, bu beklentileri karşılama noktasında bir çözüm olamamıştır. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin erişebilirliği ve yurttaşların bu konudaki okuryazarlığı, e-demokrasi uygulamalarının katılımcı demokrasiyi artırma yolundaki beklentilerde önemli ölçüde etkilemektedir.

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin Türkiye'de, devlet-vatandaş ilişkisinde nasıl bir rol oynadığını konu alan bu çalışma, özellikle seçim yarışında, seçmen ile temsilci arasındaki etkileşimin niteliğini ölçmeyi amaçlamaktadır. Bu amaçla, çalışma, 30 Mart 2014 Yerel Seçimleri'nde, büyükşehir belediye başkanlığına aday olan siyasiler ile seçmenler arasındaki iletişimin niteliğini, Twitter üzerinden incelemektedir. Çalışmanın uygulamasından elde edilen bulgular, e-demokrasi uygulamalarının, Türkiye örneğinde katılımcı demokrasinin işlerlik kazanmasından ziyade siyasilerden seçmenlere tek yönlü bir bilgi akışı olduğunu göstermektedir. Bu durum, Türkiye'de, e-demokrasi uygulamalarının katılımcı demokrasiyi hayata geçirmede önemli bir role sahip olmadığını ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Katılımcı Demokrasi, E-demokrasi, Bilgi ve İletişim Teknolojileri

ABSTRACT

E-DEMOCRACY APPLICATIONS IN TURKEY DURING 2014 LOCAL ELECTIONS

SUBAY, Özlem Özdeşim

MA. Thesis in Political Science and Public Administration

Advisor: Assistant Professor Doctor Ferihan POLAT

January 2016, 115 Pages

E-democracy applications coming up as a solution for representation of liberal democracy are considered as having a function for improving the capacity of the effectiveness of participatory democracy. However, e-democracy applications, are thought having an essential role for implementing participatory democracy, could not be a solution that can meet all expectations. Accessibility of information and communication technologies and literacy of citizens in this regard are an important impact on expectations of increasing participatory democracy with e-democracy applications.

This study having an object about how information and communication technologies in Turkey affect the relationship between citizen and state, is aiming to measure the quality of interaction between representatives and citizens in particular in election times. With this aim, the study, examines the quality of communication between citizen and politicians who are metropolitan mayor candidates during the 30 Mart 2014 Local Elections. The results obtained from the study, indicate that applications of e-democracy, in Turkey example, have an impact on a one-way flow of information between politicians to citizens regardless to improving the participatory democracy. This case reveals that e-democracy applications in Turkey hasn't an essential role in implementation of participatory democracy.

Keywords: Participatory Democracy, E-democracy, Information and Communication Technologies.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
İÇİNDEKİLER	iii
TABLOLAR DİZİNİ	v
KISALTMALAR DİZİNİ	vi
GİRİŞ	1

I. BÖLÜM

ARAŞTIRMA İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER

1.1. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ	3
1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI	3
1.3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	4
1.4. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ	5

II. BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. SİYASAL KATILMA	6
2.1.1. Siyasal Katılma Düzeyleri	7
2.1.2. Siyasal Katılma Biçimleri	8
2.1.3. Siyasal Katılmanın İşlevleri	10
2.1.4. Demokratik Değerler ve Siyasal Katılma	11
2.1.4.1. Özgürlük	11
2.1.4.2. Eşitlik	12
2.1.4.3. Halk Egemenliği	13
2.1.4.4. Çatışma ve Uzlaşma	13
2.1.4.5. Sivil Toplum	14
2.1.4.6. Çoğulculuk	15
2.2. KATILIMCI DEMOKRASİ	15
2.2.1. Demokrasi Kavramı	15
2.2.2. Temsili Demokrasiden Katılımcı Demokrasiye	20
2.2.3. Katılımcı Demokrasi Teorisi	26
2.2.4. Katılımcı Demokrasiye Yöneltilen Eleştiriler	32
2.3. YEREL DEMOKRASİ	34
2.3.1. Yerel Demokrasinin Unsurları	39
2.3.1.1. Halkın Katılması	40
2.3.1.2. Karar Alma ve Alınan Kararları Yürütebilme Yetkisi	40
2.3.1.3. Yetki ve Kaynak Sahibi Olma	40
2.3.1.4. Şeffaflık ve Yönetmel Açıklık	41
2.3.1.5. Çoğulculuk	41
2.3.2. Yerel Demokraside Katılma Mekanizmaları	42
2.4. E- DEMOKRASİ	43
2.4.1. Bilgi Toplumu ve E- Demokrasi İlişkisi	48

2.4.2. E- Demokrasinin Geçirdiği Evreler	51
2.4.3. Demokrasi Türleri ve Elektronik Demokrasi.....	53
2.4.3.1. Legalist (Hukuki) Demokrasi.....	53
2.4.3.2. Rekabetçi (Temsili) Demokrasi	54
2.4.3.3. Plebisiter Demokrasi	55
2.4.3.4. Çoğulcu (Plüralist) Demokrasi.....	55
2.4.3.5. Katılımcı Demokrasi	56
2.4.5. E-Demokrasi Yaklaşımları	58
2.4.5.1. Aström'e Göre E-Demokrasi Yaklaşımları.....	58
2.4.5.2. Caldwell'un E-Demokrasi Modeli	58
2.4.5.3. Nair'in Dijital Demokrasi Modeli.....	59
2.4.6. E- Demokrasinin Uygulama Alanları	59
2.4.6.1. E- Devlet Uygulamaları	60
2.4.6.2. Sosyal Medya Uygulamaları	63
2.4.6.2.1. E- Kampanya	65
2.4.6.2.2. E-Müzakere	70
2.4.7. E- Demokrasiye Yönelik Eleştiriler.....	72
2.4.8. Türkiye'de E-Demokrasi Beklentilerine Yönelik Gerçeklik.....	76

III. BÖLÜM

30 MART 2014 YEREL SEÇİMLERİNDE TWİTTER'İN KULLANIMI

3.1. ARAŞTIRMAYA ALINAN ÖRNEKLEMİN ÖZELLİKLERİ	79
3.2. ARAŞTIRMANIN BULGULARI	83
SONUÇ	102
KAYNAKLAR	106
ÖZGEÇMİŞ	115

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1. Endüstriyel Çağ ile Dijital Çağ Arasındaki Fark	57
Tablo 2. Geleneksel ve E-Devlet Karşılaştırması	61
Tablo 3. Seçim Kampanyalarında Sosyal Medya Kullanımı	67
Tablo 4. 16 Büyükşehir Belediye Başkanlığı'nın 2014 Yerel Seçim Sonuçları	80
Tablo 5. Büyükşehir Belediye Başkanı Adayları	81
Tablo 6. Tweet Kategoriler ve Örnekleri	82
Tablo 7. Büyükşehir Belediye Başkanlarının 1 Ocak – 30 Mart Arasında Attıkları Tweetlerin Kategorilere Göre Dağılımı	83
Tablo 8. Büyükşehir Belediye Başkanı Adaylarının 1 Ocak- 30 Ocak 2014 arasında Attıkları Tweetlerin İçerikleri	85
Tablo 9. Büyükşehir Belediye Başkanı Adaylarının 1 Şubat- 28 Şubat 2014 arasında Attıkları Tweetlerin İçerikleri	87
Tablo 10. Büyükşehir Belediye Başkanı Adaylarının 1 Mart- 30 Mart 2014 Tarihleri Arasında Attıkları Tweetlerin İçerikleri	89
Tablo 11. 1- 31 Ocak Tarihleri Arasında Seçimi Kazanan Büyükşehir Belediye Başkanı Adayı ile 2. Sırada Gelen Adayın Attıkları Tweetlerin İçerikleri	91
Tablo 12. 1- 28 Şubat Tarihleri Arasında Seçimi Kazanan Büyükşehir Belediye Başkanı Adayı ile 2. Sırada Gelen Adayın Attıkları Tweetlerin İçerikleri	92
Tablo 13. 1- 30 Mart Tarihleri Arasında Seçimi Kazanan Büyükşehir Belediye Başkanı Adayı ile 2. Sırada Gelen Adayın Attıkları Tweetlerin İçerikleri	93
Tablo 14. Seçimi Kazanan Partilerin Adayları ile İkinci Sırada Gelen Partilerin Adayları Ay Bazında ve Toplamda Attığı Tweetler	94
Tablo 15. Büyükşehirlere göre Belediye Başkanı Adayları Tarafından Atılan Tweetlerin Ay Bazında Sayıları	96
Tablo 16. Ankara Büyükşehir Belediye Başkanlığı Adaylarının Attıkları Tweetlerin Kategorileri	98
Tablo 17. İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı Adaylarının Attıkları Tweetlerin Kategorileri	99
Tablo 18. İzmir Büyükşehir Belediye Başkanlığı Adaylarının Attıkları Tweetlerin Kategorileri	100

KISALTMALAR DİZİNİ

Ak Parti	Adalet ve Kalkınma Partisi
BDP	Barış ve Demokrasi Partisi
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
MHP	Milliyetçi Hareket Partisi

GİRİŞ

Günümüzde ülkelerin büyük çoğunluğu yönetimlerini demokratik göstererek meşruiyetlerini sağlama yolunu seçmektedir. Bu tür bir demokratik görünüm ise iktidarların halk otoritesine dayandırılmasıyla gerçekleştirilmekte ve halkın siyasal iktidara katılımı, temsil mekanizmasıyla sağlanmaktadır. Ancak temsili demokrasinin demokrasiyi içten tahrip eden cılız bir demokrasi olduğu iddiası halkın katılımını arttırmaya yönelik bir dizi uygulama ve araçlarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu nedenle, temsili demokrasinin katılımcı bir karakter taşıyabilmesi için ifade özgürlüğü, alternatif bilgilenme kaynaklarına erişim, kurumsal özerklik ve vatandaşların karar alma sürecine dahil edilmesi gibi bir takım öğeleri içinde barındırması gerektiği iddia edilmektedir.

Temsili demokrasinin katılımcı bir karaktere bürünebilmesi için günümüzde, bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişimine bağlı olarak e-demokrasi uygulamaları, siyasal katılmayı arttıran önemli bir mekanizma olarak ortaya çıkmaktadır. Hagen ve van Dijk gibi sosyal bilimciler, e-demokrasi uygulamalarının temsili demokrasinin yetersizliklerini gideren ve siyasal katılmayı arttıran araçları sağladığını savunmaktadır. Ancak ülkeler arası ekonomik ve toplumsal kalkınma farklılıklarına değinen bazı sosyal bilimciler ise dijital bölünme, grup kutuplaşması gibi olgulara dikkat çekerek e-demokrasi uygulamalarının, siyasal katılmayı arttırmak ve demokratikleşmeyi sağlamak gibi beklentileri gerçekleştirmekten uzak olduğunu iddia etmektedir. Türkiye'de 2014 Yerel Seçimleri örneğinde, e-demokrasi uygulamalarından sosyal medya kullanımını Twitter özelinde inceleyen bu çalışmanın, katılımcı demokrasi-E-demokrasi uygulamaları arasındaki ilişkinin yukarıda iddia edilen ikinci savı desteklediği görülmektedir.

"Türkiye'de 2014 Yerel Seçimleri'nde E-Demokrasi Uygulamaları" başlığını taşıyan çalışmanın kuramsal ve kavramsal çerçevesini, siyasal katılma, katılımcı demokrasi, yerel demokrasi ve e-demokrasi kavramlarının tanımları ve bu kavramlar çerçevesinde gelişen kuramsal tartışmalar oluşturmaktadır. Çalışmanın uygulama bölümü ise 30 Mart 2014 Yerel Seçimleri'nde Twitter'ın siyasal kullanımına ayrılmıştır. Bu bölümde, 30 Mart 2014 Yerel Seçimleri'nde 16 büyükşehir belediyesinin başkanlığına aday olan ve seçimler sonucu en çok oyu alan ilk iki adayın Twitter hesapları içerik analizi yöntemiyle incelemeye alınmıştır. Bu uygulamadan elde edilen

bulguların ulaştığı sonuç ise, Türkiye'de siyasiler tarafından, seçim sürecinde sosyal medya kullanımının, vatandaşlarla doğrudan diyalog kurma ve karşılıklı etkileşim ile politika belirleme hedefini güden e-müzakere amaçlı kullanılmadığıdır. Bu araştırmanın bulguları, siyasilerin sosyal medya araçlarına daha çok kendilerini tanıtma ve projelerini anlatma yoluyla tek taraflı bir bilgi aktarım aracı olarak kullandıklarını; dolayısıyla sosyal medyanın siyasiler tarafından kullanımının e-kampanya amacını taşıdığı ortaya koymaktadır.

I. BÖLÜM

ARAŞTIRMA İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER

1.1. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ

Liberal demokrasinin temsil krizinin aşılmasında e-demokrasi uygulamaları ile bilgi ve iletişim teknolojilerinin devlet vatandaş arasında nasıl bir rol alacağı sosyal bilimler alanı içerisinde önemli bir tartışma konusu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bilgi ve teknoloji çağı olarak nitelendirilen içinde bulunduğumuz yüzyılda, bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler, sosyal ve siyasal hayatımızı oldukça yakından etkilemektedir. Bilgi ve teknoloji araçlarının bir ürünü olan sosyal medya araçları, kullanım alanının çeşitliliği yanında, siyasal karar alma süreçlerinde ve siyasal seçim kampanyalarında da etkin olarak kullanılmaktadır. İdari kullanım genellikle vatandaş ile idareci arasındaki iletişimi sağlamak amaçlıyken, siyasi kullanım ise özellikle seçim zamanlarında seçmen ile siyasi adaylar arasındaki iletişimi sağlamayı amaçlamaktadır. Yapılan uluslararası ve ulusal araştırmalarda, siyasilerin sosyal medya kullanımında en çok ön plana çıkan uygulamanın Twitter olduğu gözlenmektedir.

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin siyasal katılıma etkisini arttırdığını savunan pek çok çalışma, siyasi aktörlerin bilgi ve iletişim teknolojilerinin çerçevesinde sosyal medyayı kullandıklarını öne sürmektedir. Bu nedenle, konuyla ilgili literatür analizi ile farklı ülkelerde yapılmış çalışmalar incelenerek, Türkiye'de siyasi aktörlerin bilgi ve iletişim teknolojileri araçlarını ne amaçla ve nasıl kullandıklarını ortaya koymak bu çalışmanın esas problemini oluşturmaktadır. Bu çerçevede seçim sürecinde vatandaşların büyükşehir belediye başkanı adayları ile olan birebir etkileşimi ve diyalogunun ölçüsü ve büyükşehir belediye başkan adaylarının attığı tweetlerin ne kadarının vatandaşları mobilize etme amacını taşıdığı tespit edilmeye çalışılacaktır.

1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Seçim dönemlerinde partilerin adayları, seçim süreci boyunca kitlelere ulaşabilmek amacıyla geleneksel medyanın yanında sosyal medyayı seçim kampanyalarının bir parçası olarak kullanmaktadırlar. Bu çalışma, e-demokrasi uygulamalarından olan sosyal medya kullanımının seçim kampanyaları içinde ne derece

etkin bir rol oynadığını, 30 Mart 2014 yerel seçimleri sürecinde irdelemeyi esas almaktadır. Bu amaçla çalışma, 6360 no'lu "On Üç İilde Büyükşehir Belediyesi Ve Yirmi Altı İlçe Kurulması İle Bazı Kanun Ve Kanun Hükümünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" öncesi, 30 Mart 2014 yerel seçimlerinde yer alan 16 büyükşehir belediye başkanlığına aday gösterilen siyasilerin 1 Ocak- 30 Mart 2014 tarihleri arasında attıkları tweetleri incelemiştir.

Bu çerçevede, araştırma, sosyal medya kullanımının bir seçim sürecinde vatandaşların büyükşehir belediye başkanı adayları ile olan birebir etkileşimini, diyalogunun ölçüsünü ve belediye başkanlarının seçmenleri ne kadar mobilize etmeye çalıştığını tespit etmeye çalışmaktadır. Araştırma, Türkiye'de, yerel siyasiler tarafından seçim sürecinde sosyal medya kullanımının, vatandaşlarla doğrudan diyalog kurma ve karşılıklı etkileşim ile yerel politikaları belirleme hedefini gütmmediğini; sosyal medya araçlarını, büyükşehir belediye başkan adaylarının kendilerini tanıtmaya ve projelerini anlatma yoluyla tek taraflı bir bilgi aktarım aracı olarak kullandıklarını ortaya koymayı amaçlamıştır.

1.3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

E-demokrasi uygulamalarından olan sosyal medya kullanımının, siyasiler tarafından Twitter uygulaması üzerinden nasıl ve ne amaçla kullanıldığını tespit etmeye çalışan bu çalışmada, öncelikli kaynaklar kütüphaneler, kitaplar, makaleler, elektronik arşivler, uluslar arası yayınlar olarak belirlenmiştir. Araştırmanın yöntemi olarak öncelikle ilgili metinlerden veriler toplama, bunları sınıflandırarak mantıksal yorumlamalar yapılması yoluna gidilmiştir.

Ampirik bir araştırmaya dayanan bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın evreni, 30 Mart 2014 Yerel Seçimlerinde yer alan 16 büyükşehir belediye başkanlığına aday gösterilen siyasilerden oluşmaktadır. Bu evren içerisinde 16 büyükşehir belediye başkanlığı seçim yarışına katılan büyükşehir başkan adaylarından, büyükşehir belediye başkanlığını kazanan aday ile onu en yakından takip eden ve o seçim çevresinde en fazla oyu alan ikinci büyükşehir belediye başkan adayını örneklem olarak alınmıştır. Adaylar parlamentoda yer alan dört siyasi partinin adaylarıdır: Adalet ve Kalkınma Partisi (Ak Parti), Cumhuriyet Halk Partisi (CHP), Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) ve daha sonrasında Halkların Demokratik Partisi (HDP) etrafında şekillenen Barış ve Demokrasi Partisi (BDP).

30 Mart 2014 Yerel Seçimlerinde, 16 büyükşehir belediyesinin başkanlığına aday olan, en çok oyu alan toplam 32 adaydan, 4 aday, araştırmanın yapıldığı 1- 18 Mayıs 2014 tarihleri arasında, Twitter hesaplarına ulaşılmasından dolayı çalışma dışı kalmıştır. Bunun yanında, tekrarlanan tweetler ile retweetler çalışmaya dahil edilmemiştir. Böylece çalışma, 16 büyükşehir belediye başkanlığına aday olan toplamda 28 başkan adayının, 1 Ocak ile 30 Mart 2014 tarihleri arasındaki seçimden önceki 3 aylık süreçteki tweetlerini kapsamıştır.

1.4. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Günümüzde, bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişiminin siyasal katılımı arttırması ve dolayısıyla demokratikleşme kapasitesinin yükselmesini beraberinde getireceği varsayılmaktadır. Ancak yapılan araştırmalar, bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişimi ile demokratikleşmenin artışı yönünde her zaman doğru orantının olmadığını göstermektedir. Türkiye'de siyasal katılımı arttıran bir unsur olarak e-demokrasi uygulamalarının ne derece etkin olduğunu araştırmayı hedefleyen bu çalışma, 2014 Yerel Seçimleri örneğinde e-demokrasi uygulamalarından olan sosyal medya kullanımının varsayıldığı şekilde bir siyasal katılımı desteklemediğini ortaya koymaktadır. Bu durum, temsili demokrasilerin katılımcı demokratik özelliklerini geliştirmede ve desteklemede bilgi ve iletişim teknolojilerinin siyasal alanda kullanımının tek başına yeterli olmadığını göstermesi açısından anlamlıdır. Çünkü bir toplumun demokratik bir siyasal düzen inşası, bilgi ve iletişim teknolojilerinin sağladığı e-demokrasi uygulamalarından ziyade; ekonomik gelişme, bireylerin yaşam düzeyleri, toplumsal refahları ve insani gelişim göstergelerine bağlıdır. Çalışma, demokratik siyasal katılımın artmasında, yukarıda bahsedilen değişkenlerin etkileşimini vurgulaması açısından önemlidir.

II. BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. SİYASAL KATILMA

Siyasal katılma kavramı, günlük dilde çok kullanılan, ancak oldukça belirsiz bir kavramdır. Kimin, neye, nerede, ne zaman ve nasıl katılacağı gibi birçok soruya verilen yanıtta göre katılma kavramı değişebilmektedir. Herhangi bir özel firmada çalışanların yönetsel kararların oluşumuna katılması, bir sendika ve dernekte görev alması, herhangi bir siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürün protestosu, değişik ideolojiler ve onların toplumsal yansımalarına karşı tutumların takınılması, yerel ve genel düzeyde siyasal kararların etkilenmeye çalışılması gibi birçok konu siyasal katılma kavramı içine girmektedir. Siyasal katılma çeşitli yaklaşımlarla tanımlanabilecek bir kavramdır. Dar anlamda, sadece seçimlere katılma olarak tanımlanabileceği gibi; geniş anlamda, bürokrasi ve siyasal karar alma sürecinin her aşamasına katılma olarak tanımlanmaktadır. Siyasal katılma, özel kişilerin, siyaset adamlarını ve siyasal etkinlikleri etkilemek üzere giriştikleri yasal davranışlardan oluşmaktadır. Bu tanım, özel kişiler tabirini kullanmakla profesyonel politikacıları kapsam dışında bırakmaktadır. Huntington siyasal katılmayı, politikacılar dışındaki yurttaşların siyasal kararları etkilemeye çalışması olarak tanımlamaktadır (Huntington ve Nelson, 1976: 4-6). Bu tanım siyasal mekanizmaları etkilemek amacıyla girişilen yasal ya da yasal olmayan eylemleri kapsamaktadır. Muhalefet etmenin ve katılmanın demokratik sistemin temel değerlerinden olmasından ötürü, siyasal tartışmalar ve seçim kampanyalarında yürütülen tüm etkinlikler de siyasal katılma kavramı kapsamında yer almaktadır (Çukurçayır, 2006: 42- 43).

Siyasal katılmayı, seçilmiş iktidarın çeşitli düzeylerinde görev alanların seçimi ve bunların izleyeceği politikaları etkilemek amacıyla vatandaşların yaptığı eylemler olarak açıklamak mümkündür (Verba vd., 1971: 9). Ancak bu tanım, kişinin siyasetle ilgi derecesini, kendisini siyasal bakımdan etkin hissetmesini ve topluma güvenmesini kapsamaması bakımından yetersiz görülmekte, belirgin bir amaca yönelmemekte ve sembolik kalmaktadır. Özbudun (1975: 4) ise bu tanımı biraz daha genişleterek siyasal katılmayı, “vatandaşların merkezi veya yöresel devlet organlarını, personelini ve

kararlarını etkilemek üzere kendilerince ya da başkalarınca tasarlanmış, hukuksal veya hukuk dışı, başarılı veya başarısız eylemlere girişmeleri” şeklinde tanımlamıştır.

Siyasal katılma, özünde birden çok taraf arasında, eşit olmayan ilişkiler ağında ve hiyerarşik olarak üstün durumda olan tarafın kararlarını etkilemeyi amaçlamaktadır. Siyasal sistemde bir otorite ve bu otoritenin karşı tarafında da, bu otoritenin kararlarından etkilenen ancak bu kararları etkilemeye çalışan taraflar bulunmaktadır. Otorite ile katılma arasında, katılma kavramının otoritenin meşruluğunu zedelemekten otorite ilişkilerini düzenleme isteğinden ötürü özleri gereği bir çelişki bulunmaktadır. Demokrasilerde siyasal katılma, otoriteyi belirleme olarak ortaya çıkmamakta, otoriteyi paylaşma ve özünde yalnızca etkileme anlamı taşımaktadır (Uysal, 1981: 63).

2.1.1. Siyasal Katılma Düzeyleri

Demokratik ülkelerde anayasal düzenlemelerin yapılmasına karşın, seçmenlerin önemli bir kısmı bu yetkilerini tam anlamıyla kullanma noktasında çekimser kalmaktadır. Günümüzde, siyasal katılmanın temsil sistemindeki sadece bir oy verme davranışına bağlanması eksik ve yetersiz bir değerlendirme olarak kabul edilmektedir. Siyasal yaşamın günden güne karmaşık bir hale dönüşmesi bilgi çağıyla birlikte vatandaşların daha etkili katılımının sağlanmasıyla, her düzeyde siyasal değişimler yakından izlenmekte, vatandaşlar farklı konulara ilişkin siyasal tavır alabilmekte, siyasal tartışmalara, örgütsel katılma ve siyasal bilgiye ve ilgiye yoğunlaştırılan kampanyalarda yer alabilmektedir. Siyasal davranışın ve dolayısıyla siyasal katılmanın diğer davranış şekillerinden farklı bir yapıya sahip olmadığı, önündeki siyasal niteliğinden ötürü belli görünümde ortaya çıktığı savunulmaktadır (Özer ve Meder, 2008: 12).

Vatandaşların siyasete katılımı çeşitli yoğunlukta ve düzeylerde farklılaşmakta, bazıları siyasal faaliyetlere daha fazla zaman ve emek harcarken, bazıları ise siyasetle hiçbir düzeyde ilgilenmemektedir. Bu konuda Verba ve Nie, "Participation in America: Political Democracy and Social Equality" isimli eserlerinde Amerika Birleşik Devletleri'ndeki siyasal katılma düzeylerini şu şekilde sınıflandırmışlardır (1971: 74):

1. Siyasal sürece hiç katılmayanlar: Temsil sisteminin temel katılma mekanizması olan seçimlerde oy kullanma faaliyetini bile yerine getirmemektedirler.
2. Oy kullananlar: Vatandaşların büyük bir kısmı sadece oy kullanmakla siyasal sisteme katılmaktadır.

3. Kişisel sorunlarıyla kısıtlı katılımcılar: Bu vatandaşlar oy kullanmanın yanında kişisel çıkar ve problemleriyle ilgili hükümet görevlileriyle bağ kurmaktadır.
4. Topluluk düzeyinde katılımcılar: Bu vatandaşlar, bireysel çıkarlarının da üzerinde çevre ve yer aldıkları toplumla ilgili sorunlara duyarlılık göstererek siyasal iktidarı çeşitli mekanizmalar aracılığıyla etkilemeye çalışmaktadır.
5. Kampanyacılar: Seçim kampanyalarında aktif olarak çalışarak katılma oranını yükseltmeye çalışan vatandaşlardır.
6. Siyasal partilerde görev alan vatandaşların yanı sıra diğer siyasal faaliyetlere de etkin olarak katılan kişilerdir.

Bu sınıflama Amerika Birleşik Devletleri açısından anlamlı olmasına karşın gelişmekte olan toplumlar bağlamında yeterli olmayabilmektedir.

2.1.2. Siyasal Katılma Biçimleri

Siyasal katılmadan bahsetmek, temel itibarıyla bireylerin siyasal eylemlerinden bahsetmektir. Siyasal katılma, siyasal topluluğun bir üyesi olan bireylerin otoritelerin kararlarını etkilemek için yaptığı, bireyi siyasal karar alıcılar ile temas içine sokan bir eylemdir. Diğer bir açıdan bakıldığında, siyasal katılma siyasal sistem içindeki temel ilişkilerden birini oluşturmaktadır. Bu ilişkinin bir ucunda siyasal topluluk üyesi birey, diğer ucundaysa siyasal kararları alan otoriteler bulunmaktadır. Bu ilişkinin bir diğer özelliği de bireyden kaynaklanmasıdır. Bir davranışın siyasal katılma olarak addedilebilmesi için onun siyasal topluluk üyesi olan birey tarafından tasarlanmış bir eylem olması gerekmektedir. Bu bağlamda, siyasal liderlik mevkilerine gelecek olan kişilerin seçilmesinden, onların bu mevkilerde siyasal sistem için çıktı üretmelerine kadar birçok aşamadan oluşan siyasal eylem siyasal katılma olarak kabul edilmektedir. Bu açıdan bakıldığında, bireyin, otoritelerin kararlarını etkilemek üzere yapabileceği eylemler, hükümet mekanizmasında görev alacakların seçilişini; söz konusu görevlere gelenlere doğrudan ve dolaylı girişimlerle onların almakta oldukları veya alacakları kararların içeriğini, süresini, miktarını etkilemeye yönelik olabilmektedir (Kalaycıoğlu, 1984: 200, 202).

Siyasal katılma kavramı, siyaset bilimi literatüründe modern devlete atfedilen modern devleti geleneksel devletten ayıran bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır. Siyasal modernleşmenin başat özelliklerinden birisi, toplumdaki bütün sosyal grupların siyasete katılmaları ve parti gibi bu katılmayı örgütleyecek yeni siyasal kurumlara ve

iktidarı şekillendirecek mekanizmaları sahip olmasıdır. Bu düşünceyi destekleyen Lerner (1958: 50- 51) geleneksel toplumun katılmaya dayanmadığı, katılma mekanizmalarının modern devletin doğuşuyla ortaya çıktığını belirtmiştir. Modernleşme, sadece bir toplumdaki katılma oranını arttıran bir etkiye sahip değildir, katılmanın sosyal temellerini ve saiklerini de değiştirmektedir. Modernleşme sınıf temeline dayanan siyasal katılmayı arttırırken, yöresel bağları koparmakta insanlara sınıf olma bilincini de aşılacaktır. Modernleşmenin bir başka sonucu ise, geleneksel toplumlarda görülen kişisel ve yöresel bağlılığa dayanan katılmanın yerini, vatandaşlık duygusuna dayanan katılmanın almasıdır. Modernleşme seviyesinin artmasıyla birlikte bireylerin özerkleşmesinden ötürür vatandaşlık duygusuna dayanan katılma artmakta, kişisel ve yöresel çıkarlara dayalı mobilize katılma azalmaktadır. Ayrıca, siyasal katılmayı devlet organlarını etkilemeye yönelik davranışlar olarak ifade ettiğimizde katılma eylemlerini siyasal mitinge katılma, parti üyeliği ve protestolara katılma gibi birçok faaliyeti katılma kavramına dahil edebiliriz. Verba, Nie ve Kim (1971: 15- 19) siyasal katılma faaliyetlerini, oy verme, kampanya faaliyetleri, profesyonel siyasetçilerle kurulan temaslar, yerel halkla ilgili faaliyetler olarak aktarmıştır. Modern çağdan post modern çağa geçişle birlikte sanayi toplumunun bilgi toplumuna dönüşmesi sebebiyle daha birçok siyasal eylemi bu listeye eklemek mümkündür. Bu durum siyasal katılma mekanizmalarını daha da genişletmiştir (Özbudun, 1975: 1, 6, 11- 12).

Görgül araştırmalara dayanarak yapılan tanımlamalarda, siyasal katılma, seçimlere katılma, bir parti etkinliğini ziyaret, para bağışlama, seçim kampanyası broşürlerinin dağıtımı ve sosyal medyada propaganda gibi bütün eylemleri içermektedir. Bunların yanında seçim etkinlikleri, lobi faaliyetleri, örgütlü eylemler, siyasal kurum ve kişilerle bireysel ilişkiler ve şiddet de siyasal katılma davranışları arasında sayılmaktadır. Bir parti açısından düşünüldüğünde iki türlü siyasal katılma ele alınabilir: ilki parti içi örgütsel katılım olanakları, diğeri ise sistem içinde siyasal- yönetsel sistemi etkileyebilmedir. Çünkü siyasal katılma, hem parti için hem de siyasal sistem için temelde bir etkileme amacı taşımaktadır. Parti içinde düşünüldüğünde partideki yönetici kadroyu seçme ve onların davranışlarını etkilemeyi amaçlama da parti üyesi için bir katılma örneğidir. Bunun yanında, bireyin hem genel hem de yerel düzeyde devlet organlarının çalışanlarını ya da kararlarını etkileyen tüm davranışlar ile kendilerince ya da başkalarınca tasarlanan yasal ve yasal olmayan davranışların tümü siyasal katılma kavramı içinde değerlendirilmektedir (Çukurçayır, 2006: 44).

2.1.3. Siyasal Katılmanın İşlevleri

Siyasal katılmanın amacı ve işlevinin ne olduğu sorusunun tek bir yanıtı bulunmamaktadır. Siyasal katılma rejimden rejime araç olabildiği gibi amaç haline de gelebilmekte, birçok işlevi bulunmaktadır. Hiçbir sonuç vermese bile, siyasal katılma yollarının açık bulunması, toplumsal gerilimi azaltıcı, yurttaşlık duygularını güçlendirici bir etkiye sahiptir. Siyasal katılmanın işlevlerinin başında, siyasal yöneticilerin ve toplumsal istemlerin belirlenmesi gelmektedir. Birçok kez bu iki işlev iç içe geçmiş olmakla birlikte, sınırlı bir demokrasinin tercih edildiği durumlarda, siyasal katılmanın seçimler ile sağlandığına dair bir eğilim sergilenmektedir. Seçim yolunu açık tutmakla birlikte, halkın sorunlarını ve eleştirilerini dile getirme olanaklarını sınırlayan rejimler, bir tür seçkinler yönetimine dayanmaktadır. Halkın kendisini yönetecekleri seçmesi, ama gerisine karışmaması gerektiğine dayalı bir yönetim anlayışı demokrasi düşüncesine ters düşmektedir (Kışlalı, 2006 183- 184).

Siyasal katılma olgusunun siyasal ve sosyal düzlemde yerine getirdiği işlevler bireye katkısı ve devlete katkısı yönüyle ele alınmaktadır. Siyasal katılmanın yegâne amacının demokratikleşmek olduğu düşünüldüğünde, siyasal sistemde alınan kararların yurttaşlarla birlikte alınması ve kamuoyunun bu süreçlerle ilgili bilgi sahibi olması önemlidir. Eğer siyasal katılma, birey için popülist politikalar gereği kamusal eylemlere seyirci kalmaktan ziyade demokratik bir topluma kavuşma amacıyla gerçekleştiriliyorsa bireyin kişiliğini ve çevreye karşı duyarlılığını geliştiren önemli bir süreçtir. Siyasal katılmanın bireysel açıdan işlevleri, eşitliği sağlama, yönetimi denetleme ve bireysel hakları koruyabilmedir. Bireyler, temsili sistemde seçimler yoluyla yönetimin kararları sürekli etkileyebilme olanağına sahip olamamaktadır. Eğer birey katılma mekanizmalarıyla çıkarlarını, haklarını, düşüncelerini ve gereksinimlerini, karar alma süreçlerine taşıyabilme olanağına sahipse kendini daha eşit bir yurttaş olarak görebilecektir. Bu şekilde birey kendini etki edebilecek bir güç olarak algılayarak, Marks'ın yabancılaşma kavramını daha kolay aşabilecektir. Bunun yanında, demokrasilerin, demokratik olmayan otoriter siyasal sistemlerden en önemli farklarından birisi siyasal gücün eylemlerinin halk tarafından denetimini sağlayan mekanizmaların olmasıdır. Siyasal katılma olanaklarının yeterince geniş olması ve bireyin önceden karar alma süreçlerine katılmayla bireyin kendi haklarını koruması daha kolay olacaktır (Çukurçayır, 2006: 61- 63).

Siyasal katılmanın devletle ilgili işlevleri ise, bütünleşmeyi kolaylaştırma, meşruluk temelini kurma, doğru karar almayı sağlama ve yurttaşları etkin kılma olarak incelenmektedir. Siyasal sistemle bireyin kendini özdeşleştirerek sistemle bütünleşmesi, bireyin kamusal yaşama katılması, planlama süreçlerinde bulunması, siyasal iktidarın eylemlerini denetleyebilmesi olanağı ile gerçekleşmekte ve bu sayede birey kendini siyasal sisteme yabancı hissetmemektedir (Görücü, 2010: 44). Böylece katılma sayesinde özellikle ekonomik ve sosyal olarak güçlü olmayan toplumsal grupların çıkarları siyasal sistemde dile getirilebilecek, kararlar daha geniş perspektiften tartışılabilir olacaktır. Toplumun ve siyasal iktidarın bağlı kaldığı bir üst sözleşme olan meşruiyet kavramı her iki tarafında rızasına dayanmalıdır. Çünkü meşruiyet kavramı sayesinde siyasal iktidarın sürekli bireysel tercih ve toplumsal rıza kontrolünü sağlanmaktadır. Demokrasilerde, siyasal iktidarın meşruiyet alanının bireysel hak ve özgürlüklere dayalı toplumsal konsensüse bağlı olmasından ötürü yurttaşların siyasal sisteme etkin olarak katılımı rıza olgusunu güçlendirerek siyasal iktidarın meşruiyetini arttırmaktadır (Çetin, 2015: 79, 98- 99).

2.1.4. Demokratik Değerler ve Siyasal Katılma

Klasik demokratik değerler içerisinde yer alan halk egemenliği, özgürlük ve eşitlik gibi kavramlar bir demokrasinin temel değerleridirler. Bu kavramlar ayrıca siyasal katılma olgusuyla da doğrudan ilişki içindedirler. Demokrasinin olmazsa olmaz koşulu olan çoğulculuk ilkesi, işlevsel olarak sosyal rekabet, özgür tartışma ve bir hoşgörü ortamını gerektirmektedir. Temel bir değer olarak siyasal katılma olgusu, demokratik değerler sisteminin önemli niteliklerinin korunması ve geliştirilmesi bağlamında katkılar sunmaktadır. Aşağıda, özgürlük, eşitlik, halk egemenliği, çatışma ve uzlaşma ve sivil toplum ve çoğulculuk gibi demokratik değerlerin katılma ile ilişkisi incelenecektir.

2.1.4.1. Özgürlük

Özgürlük her şeyden önce zorlamanın yokluğu anlamına gelmektedir. Klasik liberal düşüncenin odak noktasını oluşturan özgürlük anlayışını Isaiah Berlin (1958) "İki Özgürlük Kavramı" (Two Concepts of Liberty) adlı yapıtında negatif özgürlük anlayışı olarak nitelendirmektedir. Sınırlamanın yokluğu, engellenmeme, zorlanmama veya müdahale edilmeme anlamına gelen bu özgürlük anlayışı devlet müdahalesine

karşıdır (Erdoğan, 1996: 22). Modern liberaller ise daha pozitif bir özgürlük anlayışını benimsemektedirler. Pozitif özgürlük anlayışı, Berlin tarafından kişinin kendisinin efendisi olma becerisini geliştirerek özerk olması olarak tanımlanmaktadır. Kişinin kendisinin efendisi olması, bireyin beceri ve yeteneklerini geliştirebilmesini, anlayışını genişletmesini ve potansiyelini kullandığı için memnuniyet duymasını gerektirmektedir. Örneğin, J. S. Mill'e göre özgürlük, salt dış baskılardan azade olmaktan daha başka bir anlam içermektedir. Özgürlük, gelişme ve nihai olarak da kendini gerçekleştirmeyi başarmak üzere insani kapasiteyi gerektirmektedir (Heywood, 2014: 46). Bu düşüncesiyle Mill, genel irade ve çoğunlukçu iktidar tarafından bireysel tercih ve özgürlüklerin tehdit edilmemesini; kişisel tercihi ifade eden özel alanın herkesin ortak tercihi ifade eden kamusal alandan daha öncelikli olması gerektiğini ifade eden demokratik çoğulculuk ilkesini savunmuştur (Çaha, 2015: 323). Ayrıca Barber, siyasal temsilin, siyasal iradeyi başkasına havale etmesinden ötürü bireyi siyasal sürece yabancılaştırdığını ve öz yönetimi ve özerkliği ortadan kaldırdığını savunmuştur. Ona göre, ortak tartışma, ortak karar ve eylem yoluyla hayatlarını belirleyen siyasal kararlara doğrudan katılmayan insanlar, her ne kadar özel haklara sahip olsalar da özgür sayılamazlar (Barber, 1995: 190). Bu şekilde bireylerin kendi düşüncelerini yayabilmelerinin ve bu özgürlüğe sahip olabilmelerinin çoğunluğun diktatörlüğünü önleyeceğini savunmuştur. Çünkü bireyin düşüncesi, sadece kendisi açısından önemli olmayıp demokratik ussallığın geliştirilmesi açısından da değer taşımaktadır. Siyasal katılma, bireysel özgürlüğün güçlenmesini sağlayan önemli bir araçtır ve bu araç siyasal erk karşısında bireyin güçsüz ve çaresiz olmadığı bilincini vermektedir. Birey bu bilinçle kendisinde siyasal ve toplumsal sistemi şekillendirme gücü bulmaktadır (Çukurçayır, 2006: 29-30).

2.1.4.2. Eşitlik

Özgürlük ilkesi gibi eşitlik ilkesi de demokratik değerlerin içerisinde katılmayı sağlayan ilkelerden birisidir. Demokrasi liberalizmin değerlerinden etkilenerek insanların ırk, cinsiyet, din ve dil gibi ayrımlara tabi tutulmalarını gözeten hukuk önünde eşitlik ilkesini ve herkes için geçerli olan fırsat eşitliğini getirmiştir. Demokratik sistem, eşitlik ilkesi ve evrensel oy hakkıyla birlikte farklı toplumsal kesimlerin siyasal hayata eşit bir biçimde katılmalarını sağlamıştır. Bu bağlamda, tüm yurttaşlar Bentham'ın "Her oy eşit değer" ilkesiyle, eşit bir biçimde oyunu kullanmakta ve siyasal

hayata katılmaktadır. Ancak bu yöntem, herkesin eşitliğini sağlayacak demokratik bir yöntem olmayıp, ekonomik bakımdan güçlü olanların daha fazla eşit olmalarını sağlamaktadır (Çukurçayır, 2006: 32- 33). Demokrasinin gücü sadece seçimler aracılığıyla bireyi bir onay mekanizması olmaktan kurtarıp, bireyin siyasal hayata etkin katılımını sağlayarak siyasal bir varlığa dönüştürebilmesi olmalıdır.

2.1.4.3. Halk Egemenliği

Abraham Lincoln'ün 1863 tarihli Gettysburg Söylevi'nde demokrasiyi, "Halkın, halk için halk tarafından yönetimi" olarak tanımlamasında görüldüğü gibi demokrasinin egemenlik kaynağı halktır. Ancak "halk tarafından yönetim" ve "halk için yönetim" ifadeleri iki farklı demokrasi anlayışını doğurmaktadır. "Halk tarafından yönetim" ifadesinde halk yönetime, Atina polisinde olduğu gibi doğrudan bir şekilde veya katılma mekanizmalarını arttırarak karar alma süreçlerine yardımcı olacak şekilde katılmaktadır. "Halk için yönetim" ifadesindeki demokrasi anlayışı ise, halkın seçimler yoluyla kendi temsilcilerini seçmesi ve bu temsilcilerin halkın menfaatini gözeterek kararları vermesi anlamına gelmektedir. Ancak, temsili demokrasinin potansiyel problemi yönetimin zamanla halktan uzaklaşmasıdır. Yönetme görevi, halkın genel çıkarından ziyade, kendi kişisel çıkarlarına göre hareket eden profesyonel siyasetçilerin eline bırakılmaktadır. Seçimle birlikte yönetimleri değiştirmek mümkün olsa da, kendi çıkarını gözetten bir yönetimin yerine aynı şekilde davranma potansiyeli gösterebilecek başka bir profesyonel siyasetçiler grubu yönetimi ele geçirmektedir. Ayrıca Jean Jacques Rousseau doğrudan ve devamlı olarak halkın katılımını savunarak İngiltere'de uygulanan temsili demokrasi sistemini "İngiliz vatandaşları, parlamento üyelerini seçerken özgür ve fakat seçer seçmez köledir" sözleri ile eleştirmiştir. Bunun yanında Mill, siyasal katılmanın eğitici bir değer taşıdığını savunmuş, katılma sayesinde halkın içinde yaşadığı toplumu daha iyi anlayabildiğini ve bu sayede bireylerin kendilerini geliştirme ve potansiyelini gerçekleştirme yeteneğine sahip olduğunu belirtmiştir (Heywood, 1999: 70, 73, 75).

2.1.4.4. Çatışma ve Uzlaşma

Toplumda farklı yaşam ve düşünce biçimlerinin, farklı çıkarların ve anlayışların olması doğal olduğu halde bu farklılıkların uyumunu sağlamak her zaman mümkün olmamaktadır. Demokrasinin amacı, sosyal sorunların çözümünde olabildiğince geniş

bir sosyal taban oluşturarak, hoşgörüyü dayalı tartışma ortamında toplumsal çatışmaları çözmektir (Çukurçayır, 2006: 34- 35). Güçlü demokrasi, Barber'a göre, çatışmayı siyasetin merkezine koymakta çatışmanın denetlenemez, yargı ve hoşgörü karşısında güçsüz olduğu şeklindeki liberal görüşe karşı çıkmaktadır. Bunun yerine, katılma, kamusal tartışma ve yurttaşlık eğitimi yoluyla çatışmayı uzlaşmaya dönüştürebilecek bir siyaset geliştirmektedir. Böylece güçlü demokrasi, çatışmayla başlar ancak koşulları uydurup uzlaşmayı dönüştürerek çatışmayı ortadan kaldırır (Barber, 1995: 180). Wolfgang'e göre ise, uzlaşma sağlayabilmek için eşit katılımın sağlanması gerekmektedir, böylece toplumsal uzlaşmanın meşruiyeti ve bağlayıcılığı güçlenmektedir. Bunun için ise, çoğulcu bir karar süreci içerisinde alınan kararda birçok sorunun, çıkar ve gereksinimin, değer ve amaçların yansıtılması gerekmektedir (Wolfgang, 1977: 52).

2.1.4.5. Sivil Toplum

Sivil toplum, kısaca siyaset dışında kalan toplum olarak ifade edildiği halde siyasetle hiç ilgisi olmayan bir toplumu anlatmaktadır. Sivil toplum, siyasal otoriteyi etkileyebilecek konumda olan ve isteklerini siyasal otoritenin varlığından bağımsız olarak şekillendiren, otoritenin müdahale edemeyeceği alanlara sahip bir toplum olarak açıklanmaktadır (Turan, 1991: 27; Yüksel, 2003: 177). Sivil toplum ve devlet arasındaki ayrımı ilk defa "Hukuk felsefesi" adlı eserinde Hegel yapmıştır. Hegel'e göre sivil toplum, 18. Yüzyıl Avrupası'nda, özellikle 1789 Fransız Devrimi ile birlikte modern ulus devlet anlayışıyla gelişmeye başlamıştır. Sivil toplum, devlete bağımlı olmayan, farklı birey, kurum ve kuruluşların davranışlarının ve uygulamalarının birleşiminden oluşarak, farklılık, özel çıkar ve çatışma alanını meydana getirmektedir (Bayhan, 2002: 5). Sivil toplum kuruluşları ise, kendi inisiyatifleri ile hareket edebilen, gündemlerini kendileri belirleyebilen, uygulamaları konusunda kendi kararlarını verebilen, başkasının desteğine ve onayına muhtaç olmayan kuruluşlar olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımdan sivil toplum örgütlerinin en önemli özelliğinin özerklik olduğu anlaşılmaktadır (Turan, 1991: 29). Sivil toplum örgütlerinin bir diğer özelliği ise, karar alma süreçlerine sürekli ve düzenli olarak katılıp kararlara etki edebilme güçleridir. Yönetime sürekli katılım sayesinde, lobicilik, dirsek teması, protestolar, mitingler ve gösteriler sayesinde baskı mekanizmaları oluşturabilmektedir. Sivil toplum örgütleri, bu yöntemlerle siyasal otoriteyi etkileyecek mekanizmalar geliştirmenin yanında, örgüt içinde kararların

demokratik süreçler içinde alınmasıyla bireylerin demokrasiye ve katılıma olan inancını körüklemekte ve katılım eğiliminde artış meydana getirmektedir (Yüksel, 2003: 180).

2.1.4.6. Çoğulculuk

Barber'a göre, "çoğulcu demokrasi çatışmayı, toplum sözleşmesi tarafından yönetilen bir piyasa ortamında özel çıkarları gözetken özgür ve eşit bireyler ve gruplar arasındaki pazarlık ve alışveriş yoluyla" çözmektedir. Çoğulcu demokrasi, özel çıkarları peşinde koşan bireylerin kamusal yarar üretmeye çalışmasından, temsil mekanizmasını kullanmasından ve serbest piyasada pazarlık eden bireylerin özgür ve eşit olması kurgusuna dayanmasından ötürü yetersizdir (Barber, 1995: 188- 189). Güçlü demokrasi ise "çatışmayı, sürekli kendi en yakın yasalarını oluşturma süreci ve bağımlı özel bireyleri özgür yurttaşlara ve kısmi ve özel çıkarları da kamusal iyilere dönüştürebilen siyasal bir cemaatin yaratılması yoluyla çözer" (Barber, 1995: 196). Bu yönetim düsturu, etkin yurttaşların her an her düzeyde olmayıp; fakat yeterince sık ve özellikle önemli kararlar alınırken kendi kendilerini yönetmelerini, bir nevi özyönetimlerini savunmaktadır. Yurttaşların öz yönetimi ise, gündem oluşturma, tartışma, yasama ve siyaset yapma süreçlerini kolaylaştıran çeşitli mekanizmalar ve kurumlar aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Güçlü demokraside her yurttaş uzman siyasetçilerin aracılığı olmadan siyasal arenada karar alma süreçlerine katılır. Güçlü demokrasi olarak henüz etkin bir yurttaş topluluğu olmadığı için halk yönetimi veya kitle yönetimi olarak görülmemektedir. Kitleler tartışmaya, eylemde bulunmaya, paylaşmaya ve katkıda bulunmaya başladıkları zaman katılımcı etkin yurttaş olma özelliğini gösterirler (Barber, 1995: 197, 199- 200).

2.2. KATILIMCI DEMOKRASİ

2.2.1. Demokrasi Kavramı

Demokrasi, iktidarın halk kökenli olduğunu savunan ve iktidarı halka dayandıran bir teoridir. Amerikan Başkanlarından Abraham Lincoln'un çok ünlü olmuş "demokrasi halkın, halk için, halk tarafından yönetimidir" tanımına göre bir ülkede uygulamada demokrasi olabilmesi için halkın aynı zamanda yönetilen ve yöneten olması veya en azından yönetilenlerin (halkın) büyük bir bölümünün iktidarın kullanılmasına katılması gerekmektedir (Çam, 1995: 387). Lincoln'un tanımındaki

demokrasi kelimesinin etimolojisine baktığımızda, onun eski Yunanca'daki demos ve kratos kelimelerinin bileşiminden oluştuğu görülmektedir. Antik Yunan'da demos kelimesi bugünkü 'halk' kelimesini ifade etmeyip, fakir çoğunluk ve avam anlamına gelmektedir, Kratos kelimesi ise yönetim anlamına gelmektedir. Bu bağlamda Antik Yunan'da demokrasi kelimesiyle anlatılmak istenen şey fakir çoğunluğun yönetimidir. Bu sebeple demokrasi fakirlerin, cahil ve eğitimsizlerin egemenliği olarak görülmüş ve küçümsenen bir kavram haline gelmiştir (Yalçınkaya, 2013: 47). Ancak 19. yüzyıldan sonra demokrasi kavramı olumlanmış, hangi ideolojiye sahip olduğu farketmeksizin herkes kendini demokrat ilan etmiş, demokratik değerlerle kendini özdeşleştirmeye çalışmıştır. Demokrasi karşımıza bir ideoloji olarak değil, bir egemenlik şekli olarak çıkmaktadır. Bu bağlamda demokrasi siyasi düzenlerin (ideolojilerin) pek çoğu için bir üst kavram olmuştur. Bunun yanında, demokrasi kelimesinin Antik Yunan'dan kaynaklanması bir tesadüf değildir. Çünkü klasik demokrasi adını verdiğimiz bu yönetim modelinin ilk örneği Atina polisinde M.Ö. V. yüzyılda görülmüştür (Şahin, 2007: 35-36).

Günümüzde ülkelerin büyük çoğunluğu demokrasi anlayışına sıkıca bağlı olduklarını iddia etmektedir. Yönetim sistemleri kendilerini meşrulaştırmak amacıyla demokratik görünmek zorundadırlar. Demokratik görünüm ise ancak iktidarlar halk otoritesine dayandıklarında sağlanabilir. İktidarın halk otoritesine nasıl dayanacağı sorunsalı ise halen farklı görüşler arası tartışmaların konusunu oluşturmaktadır. Demokrasi ilkesi genel olarak, kişi ve toplum ilişkisinin belirlenmesi sürecine halkın tümüyle katılması, azınlık haklarına saygılı bir çoğunluk yönetiminin sağlanması, kişiye ait hak özgürlüklerin korunması ve toplumun tüm üyelerine fırsat eşitliğinin sağlanması öğelerinden oluşmaktadır (Çam, 1995: 388- 389).

Demokrasinin özünde, kamusal kararların alınmasında ve işlerin düzenlenmesinde yöneticilerin geniş halk kitleleriyle iş birliği yapması, yöneticilerin yönetilenlere kamusal işlerle ilgili hesap verebilmesi ve tüm yurttaşların aynı vatandaşlık haklarına sahip olabilmeleri bulunmaktadır (Schmidt, 2001:13).

Halkın siyasal sisteme rekabetçi seçimlerle katılımını, anayasal düzeni ve insan haklarını temsil eden demokrasi kavramı, günümüzde şu anlamları içermektedir (Heywood, 2002: 68):

- fakirler ve dezavantajlıların yönetim sistemi
- profesyonel siyasetçilere veya kamu görevlilerine ihtiyaç duymaksızın, halkın kendi kendisini doğrudan ve sürekli biçimde yönettiği bir hükümet şekli

- hiyerarşi ve imtiyazdan ziyade eşit fırsatlara ve bireysel liyakata dayalı bir toplum
- sosyal eşitsizlikleri azaltmayı amaçlayan bir refah ve yeniden dağıtım sistemi
- çoğunluk yönetimi ilkesine dayalı bir karar verme sistemi
- çoğunluğun iktidarını kontrol altına alarak, azınlıkların haklarını ve menfaatlerini koruyan bir yönetim sistemi
- kamu makamlarını halkın oyunu almak için yapılan rekabetçi seçimlerle doldurmanın bir aracı; halkın menfaatlerine, onların siyasi hayata katılım katılmamasına bakmadan hizmet eden bir hükümet sistemi.

Bu maddelerden demokrasinin, belli bir zümrenin veya kişinin yönetimi olmayıp dezavantajlı grupların da siyasal sürece doğrudan ve sürekli bir biçimde katılabildiğini; fırsat eşitsizliğini ve sosyal eşitsizliği yok ederek bireysel liyakata dayalı bir toplumu amaçladığını; azınlık haklarını ve çıkarlarını gözeterek çoğunluğun iktidarına dayandığını; bunu rekabetçi seçimler aracılığıyla yaptığını çıkartabiliriz.

İlk bakışta demokrasi, halk ve yönetim olmak üzere iki fikri bir araya getiren basit bir kavram gibi gözükmektedir. Lincoln'un demokrasiyi, 'halkın, halk tarafından, halk için yönetimi' olarak nitelemesi onun, halkın yönetimle pek çok farklı şekillerde ilişkili olabileceğini kavradığını göstermektedir. Halk tarafından yönetim, yönetime halkın yaygın katılımını ima ederken; halk için yönetim, yönetimin halkın çıkarına yönelik olmasını ifade etmektedir. Bu sebepten dolayı halk tarafından yönetim ve halk için yönetim ifadeleri iki farklı demokrasi anlayışını doğurmaktadır. (Heywood, 1999: 70).

Modern dünyada demokrasi, yönetim sorumluluğunun yetişkin vatandaşlar tarafından üstlenilmediği, siyasetçilerden oluşan bir gruba devredildiği temsil mekanizmasını içermektedir. Bu bağlamda yönetime halk katılımı dolaylı olup yönetimin halkın çıkarına olması beklenmektedir. Yönetime halkın katılımı genellikle oy kullanarak yöneticilerin seçilmesine indirgenmiştir. Sonuç olarak modern demokrasi anlayışı seçim sürecini belirleyen kurallar üzerine yoğunlaşarak, halkın kendi kendini yönetimi anlamına gelen klasik idealini terk etmiştir. Nitekim demokratik yönetimin vurguladığı noktalar, tüm yetişkinlerin oy vermesini kapsayan evrensel oy hakkı, serbest seçimleri garanti eden gizli oy ve açık sayım ve parti rekabetinin sağlıklı bir biçimde yürütülmesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu şartlar sağlandığı sürece yönetim

sisteminin demokratik, böyle bir sistemin de temsilcilerinin siyasetçiler olduğu iddia edilmektedir (Heywood, 1999: 73-74).

Demokrasi teorisyenleri, siyasal eşitliğin önemini vurgulamışlardır. Bütün bireyler siyasal katılma hakkına sahiptir ve bir vatandaşın çıkarı bir diğerinkinden daha önemli olmamalıdır. Bu nedenle demokrasi, tıpkı sosyalizmin zenginliğin toplum içinde eşit bir biçimde bölüştürülmesi fikrinde olduğu gibi, siyasal iktidarın halk arasında eşit olarak dağıtılmasını gerektirmektedir. Eğer demokrasi bir kitleye doğrudan katılım şeklinde işliyorsa, herkes karar alma sürecine katılmalı ve karar her bireyin oyu eşit değere sahip olması şartıyla alınmalıdır. Temsili demokraside siyasal eşitliğin sağlanabilmesi için birtakım koşulların yerine getirilmesi gerekmektedir. İlk olarak, tüm yetişkinler, ırk, renk, cinsiyet ve din ayrımı olmaksızın seçme hakkına sahip olmalı, evrensel oy hakkı tahsis edilmelidir. İkinci olarak ise, hiç kimse bir tek oydan fazlasına sahip olmamalı ve seçim bölgelerinin eşit büyüklüğüne sahip olması sağlanarak her oyun eşit değer taşımasına dikkat edilmelidir. Kısaca, siyasal eşitlik bir kişi için bir oy, her oy için de eşit değer anlamına gelmelidir (Heywood, 1999: 72)

Demokrasinin tarih sahnesine çıktığı ilk uygulama alanı olan Atina demokrasisinde, demokrasi liberalizmden önce ortaya çıkmış bir siyasal sistem olmakla beraber, modern dönemde liberalizmin demokrasiden yaklaşık iki yüzyıl önce ortaya çıktığı görülmektedir. Demokrasi yaygın kabul gören bir siyasal sistem olarak 19. yüzyılda tekrar siyaset sahnesine girerken, liberalizmin çizdiği çerçevede gelişmiş, özgürlük bir ülkede siyasal sistemin demokratik olup olmadığını belirleyen temel ölçütlerinden birisi haline gelmiştir.

Demokrasinin en önemli öğelerinden birisi ve ortak değeri olan özgürlük, herkesin her yerde her zaman her dilediğini yapabilmesi değildir. Demokratik yönetimlerde, herkes anayasal ve yasal sınırlar içinde kalmak şartıyla başkalarının özgürlüğünü engellemeden istediğini yapabilir. Burada amaç, kişinin kendi başına bırakılması, devletin veya başka kişilerin müdahalesinden bağımsız olmasıdır. Bu özgürlük kavramsallaşması negatiftir, yani bireyin üzerinde dışsal bir kısıtlama veya müdahalenin olmamasını içermektedir. Ancak 20. yüzyılda demokrasi kavramı dönüşümler geçirmiş, modern liberaller daha pozitif bir özgürlük anlayışını benimsemişlerdir. Mill, Green ve Berlin gibi düşünürler, negatif özgürlüğün benimsenmesiyle, kişilerin kendilerinin özerk olma becerisini kazanmadan özgür olamayacaklarını savunmuşlardır. Kişinin özgür olabilmesinin kendisinin efendisi olma beceri ve yeteneğini geliştirmesine, anlayışını genişletmesine ve potansiyelini kullanma

olanağına sahip olmasına bağlı olduğunu savunmuşlardır. Örneğin, J. S. Mill'e göre özgürlük, salt dış baskılardan azade olmaktan çok daha fazlasıdır. Özgürlük, insani beceri ve kapasitelerin geliştirilmesiyle insanın kendini gerçekleştirmesidir (Heywood, 2014: 46).

1870 ile 1930 yılları arasındaki dönemde, modern toplumların değişen koşullarına bağlı olarak sosyal liberalizm ve neo-liberalizm olmak üzere iki temel liberal düşünce ortaya çıkmıştır. Birincisi esas olarak, İngiltere, Fransa ve ABD gibi liberal demokrasinin görece güvencede olduğu ülkelerde egemen olmuştur; ikincisi ise, demokrasinin cılız olduğu ve liberallerin güvenine sahip olmadığı İtalya, Almanya ve Avusturya'da formüle edilmiştir. Sosyal liberalizm, T. H. Green'in geliştirdiği pozitif özgürlük anlayışından etkilenerek özellikle ekonomi ve sosyal reform alanlarında daha fazla devlet müdahalesini savunmaktadır. Bu fikirleri savunan "sosyal refah liberalleri" insanların birbirinden kopuk monadlar olmayıp, başkalarına muhtaç sosyal yaratıklar olduğunu savunmuşlardır. Neo-liberalizm ise, negatif özgürlük anlayışına bağlı olarak piyasanın kendi yeterliliğini savunmaya devam etmişlerdir. Her iki akım da liberal teorinin geliştirilmesine katkı vermiş olup, 20. yüzyılın ortalarına gelindiğinde artık liberalizm dendiğinde akla sosyal liberalizm (sosyal refah liberalizmi) gelmiştir (Berkday, 2014: 88-89).

1980'lerin başında Thatcherizm ve Reaganizm olarak adlandırılan Yeni Sağ yönetim anlayışının neo-liberalizm ile neo-muhafazakarlığı sentezlemesi, sosyal refah liberallerinin refah devletinde sosyal demokrasi olarak adlandırdıkları demokrasi liberalizm eklemelenmesini çözerek demokratik öğeleri geriletmiştir. Refah devletinin, devlet-toplum, siyaset-ekonomi ve özel-kamusal gibi modern ayrımların iç içe geçmesi üzerinden var olan iktidar tarzı Yeni Sağ ile birey, toplum, kamu ve devlet arasındaki ayrımların yeniden güçlendiği farklı bir iktidar tarzına dönüşmüştür. Yeni Sağ, refah devletinin toplum-siyaset ayrımını muğlaklaştırmasının demokrasi yoluyla siyaset-toplum arasındaki sınırların aşılmasına, bunun da çoğunluk despotizmi, sıradanlaşma, sapkın bir eşitlik ve özgürlük anlayışı, siyasi gücün merkezileşerek yozlaşması, ekonomik etkinliğin geriletilmesi, hukuk normlarının geçersizleşmesi, özel alana müdahale ve sınıf çatışmalarının artarak siyasi istikrarın bozulmasına yol açtığını iddia etmiştir. Yeni Sağ'ın siyasetin alanını daraltma isteği, anayasal sınırlamaların arttırılması isteğinde belirginleşir. Yeni Sağ'ın siyaseti sınırlama çabasının arkasında ekonominin yüceltilmesi, ekonomi merkezli bir siyasal yapının kurulması amacı yatmaktadır. Bunun için bireylerin eşitlik ve özgürlüğüne dayalı gerçek bir kamu

çıkarının gözetilmesi ancak devlet ile güçlü toplumsal çıkarlar arasındaki bağlantıların kopartılmasıyla mümkün olacaktır (Özkazanç, 2007: 42-45).

Geleneksel liberal temsili demokrasinin, sadece vatandaşın katılımsızlığını ve yabancılaşmasını getiren ve demokrasiyi içten tahrip eden cılız bir demokrasi olduğu eleştirisiyle ortaya çıkan katılımcı demokrasi, oy kullanma hakkına sahip olanların çerçevesini genişletmek ve oy verenlerin kamusal işler konusunda konuşma, irade oluşturma ve karar verme mekanizmasına katılımını yaygınlaştırmayı amaçlamaktadır. (Schmidt, 2001: 164-165). Katılımcı demokrasi, halkın seçim dışındaki katılma yollarını kullanarak yönetimde etkili olması, iktidarın karar ve eylemlerini etkilemesidir. Temsili demokrasinin katılımcı bir karakter taşıyabilmesi, ifade özgürlüğü, alternatif bilgilendirme kaynaklarına erişim, kurumsal özerklik ve vatandaşların karar alma sürecine dahil edilmesi gibi öğelere yer vermesine bağlıdır. Bu öğeler katılımcı demokraside vatandaşların siyasal katılımlarına arttıran ve organize eden kurumlardır. Özellikle alternatif bilgi kaynaklarına erişim, vatandaşların hükümet yapısını, hükümet görevlilerinin seçimini ve uyguladıkları politikayı destekleyebilecekleri gibi bunlardan herhangi birini eleştirmeyi ve değiştirmeyi sağlayabilmektedir. Bu noktada iletişim teknolojilerinin gelişimiyle siyasal katılımın artışı konusunda doğru orantılı bir ilişki olduğu ileri sürülmektedir (Değirmenci, 2003: 161). İnternetin demokrasinin geliştirilmesinde kullanılmasını ifade eden e-demokrasi vatandaşların, yeni teknolojileri kendi semtleri, şehirlerini ve ülkelerini geliştirmek ve yaşamlarında fark yaratmasına sebep olmak amacıyla kullanmasıdır.

2.2.2. Temsili Demokrasiden Katılımcı Demokrasiye

Günümüz dünyasında, toplumsal yaşamın dönüşümlerine paralel olarak, toplumsal düşünüş biçimleri de artan bir ivmeyle değişim göstermektedir. Aydınlanma düşüncesi sonrası ön plana çıkan modernleşme kuramlarının artık bu toplumsal dönüşümü yeterince açıklayamadığı ortaya çıkmaktadır. Değişen toplumsal yaşam biçimlerinin değişim taleplerine karşı tepkisiz kalan siyasal sistemler, liberal demokrasi kurumlarına duyulan güvenin yitirilmesine ve bu çerçevede sistemin meşruiyetinin sorgulanmasına yol açmaktadır. Liberal demokrasi uygulamalarının sorgulanmasındaki temel etken, çeşitlilik gösteren toplumsal talepleri karşılayabilecek zengin demokrasi uygulamalarına duyulan gereksinim olmaktadır. Bu bağlamda liberal demokrasinin

dayandığı temel ilkeler yeniden değerlendirilirken, toplumsal koşullara ve ihtiyaçlara uygun bir demokrasi anlayışının geliştirilmesi gerekmektedir (Şimşir, 2010: 118).

1980'lerin sonundan itibaren sosyalist sistemlerin etkisini yitirmesi, liberalizmin ve liberal demokrasinin eşitlik, adalet veya demokrasinin tek meşru temeli olarak savunulmasını kolaylaştırmıştır (Fukuyama, 2012). Ancak bu düşüncenin tarafları olduğu kadar bu düşünceye katılmayanlar da mevcuttur. Nitekim liberalizme karşıt savlar üç başlık altında toplanabilir: İlki, bireysel özgürlük ve haklar vurgusunun, rekabetçi bir bencillığe yol açtığı ve dolayısıyla her açıdan kendini koruma refleksiyle donanmış bireyin daha geniş topluluklar için çaba sarf etmediğidir. İkincisi, liberalizm sadece siyasal eşitlikler üzerine yoğunlaşmakta, toplumsal ve sosyal eşitsizlikleri görmezden gelmektedir. Hatta bu eşitsizliklerin giderek derinleşmesine katkıda bulunmaktadır. Üçüncüsü ise, liberal temsili sistemlerin siyasal katılmayı daralttığına ilişkindir. Bu savlar ortadan kalkmamış olmakla birlikte ele alınmış biçimleri farklılık göstermektedir. Nitekim çeşitlilik ve farklılığın liberal demokrasi pratiklerinde anlamını yitirdiğine dair genel bir düşünce, liberalizmi eleştirenler tarafından paylaşılmaktadır (Okutan, 2007: 101-102).

Liberal demokrasinin içinde bulunduğu krizin altında yatan sebepler ve bu konuda ortaya konulan çözümler 1950'li yıllardan itibaren tartışma konusu olmuştur. Bu tartışma alanı, liberal demokrasinin "yönetilemezlik" sorunu çerçevesinde şekillenmiş, temsili demokrasi modelinin "dışlayıcı bir mekanizma" olarak görülmüştür. Demokrasi kuramcılarının göre, modern demokrasi modelinin başlıca sorunu, liberal demokrasinin "eşitlik" ve "özgürlük" ilkelerine dayanan temsil sistemini öngörmesidir. Nitekim bu ilkelerin önceliğini gözetilen temsil sistemi, yurttaşların demokratik süreçlere katılma noktasında yetersiz kalmaktadır. Zamanla demokratik sürecin işlemesi açısından siyasal katılmaya öncelik veren düşünceler ivme kazanmış, aktif yurttaş katılımı ile demokrasi arasındaki bağın yeniden inşa edilmesi için modern temsili demokrasinin kökten bir dönüşüm geçirmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır (Held, 1987; Barber, 1995; Mouffe, 2000).

Liberal demokrasi kuramının meşruiyetini sorgulayan eleştirilerin odak noktasını, temsil sistemi oluşturmaktadır. Temsili demokrasinin bunalımı, dayandığı meşruluk ilkeleriyle örtüşmeyen kurum ve işleyişler dizisinden kaynaklanmaktadır. Temsili demokrasinin meşruluk zemininin temelleri, öncelikle bireylerin demokrasiye doğrudan katılımları yerine, temsilciler aracılığıyla dolaylı olarak katılmaları düşüncesi üzerine kurulmuştur. Sorunun kaynağı, liberal demokrasi modelinin "toplumsal

sözleşme" kavramı çerçevesine oturtulup, bu sözleşme gereği özerk bireyler arasındaki farklılıkların ve bu farklılıklardan doğan taleplerin görmezden gelinmesidir. Bu kavrayış biçimi ise, demokratik sürecin toplumların kendine özgü ifadelerini dışlamasını beraberinde getirmektedir. Bu noktada sorun, özellikle liberal demokraside bireylerin siyasal alana oybirliğiyle katıldıkları ön kabulüyle, çoğunluğun seçim yoluyla iktidarı kullanma yetkisine sahip olmasıdır. Temsilcilerin oy çokluğuyla aldıkları tüm kararlar toplumdaki bütün bireylerin rızası üzerine alınmış gibi gösterilmektedir (Manin, 1987: 342). Sonuç olarak, bu durum, eşitlik ilkesini temel alan klasik liberal demokrasilerin, eşitsizlikçi uygulamalarına örnek teşkil etmektedir. Nitekim liberalizmin meşruluğunu hedef alan eleştirilere göre, hakim liberal çevrelerce öngörülen demokrasi anlayışı, etnik, kültürel, dini ve marjinal grupları siyasal süreçten dışlamanın pratik bir yolu olarak kullanılmaktadır. Böylelikle varsayılanın aksine farklı aidiyetlere sahip yurttaşlar kişisel irade ve tercihlerini ortaya koyma noktasında sıkıntıya düşmektedir. Sonuç olarak, halkın iradesi, seçilenlerin iradesi ile kısıtlanarak karar alma yetkisi temsilcilerin tekeline bırakılmıştır (Şimşir, 2010: 120-121).

Liberal devlet modelinde demokrasi, halk adına karar verme yetkisine sahip olacak siyasi elitlerin belirlenmiş olduğu ve halkın çıkarlarından ziyade, siyasi elitlerin çıkarlarının çatıştığı bir sistem olarak görülmektedir. Bu durumun kökenleri 19. yüzyıla kadar gitmekte, liberal demokrasinin özel mülkiyeti dinamitleyeceği endişesiyle liberal düşünürlerin çoğu genel oy hakkına karşı mesafeli davranmaktadırlar. Örneğin, Fransa'da 1789 Bildirgesi genel oy hakkını ilan ettiği ve 1830 devrimi bunu onayladığı halde, burjuvazinin tahta geçirdiği "yurttaş kral" Louis Philippe döneminde 30 milyonluk nüfusun yalnızca 200 bini oy hakkına sahipti. Liberalizm bireylerin "yaşam, özgürlük ve mülkiyet" haklarını savunurken, en başından itibaren bu kadar ilgi odağı olan bireyin "özel mülk sahibi ve aile reisi erkek" olduğunu varsaymıştır. Ayrıca o kadar yüceltilen yeni özgürlüklerin öncelikle orta sınıfların ya da burjuvazinin erkekleri için geçerli olmasını doğal kabul etmiştir (Berktaş, 2014: 67-68). Bu yönde idealleştirilen demokrasinin egemen olduğu siyasal platform ise siyasal temsilcilerin, temsil ettikleri seçmen kitlesinin belirlediği talepleri siyasal alana taşımak yerine, kişisel ya da ait oldukları siyasi grup tarafından üretilen siyasal tercihleri bir tür pazarlama yöntemiyle sunarak, yurttaşları siyasal süreçten dışlama pratiğine dönüşmüştür (Şimşir, 2010: 121).

Siyasal sürecin siyasal temsilcilerin belirli bir zümrenin çıkarları için mücadele ettiği rekabetçi bir sisteme dönüşmesi durumu, düzenli uygulanan seçim sistemleri

kadar, siyasal parti sistemi ya da siyasi örgütlenme biçimlerinin işleyişi açısından da sorunlu olabilmektedir. Siyasal partiler, temsili demokrasiye dayalı bir siyasal düzen içinde birbirinden farklı taleplerin ifade edilmesi işlevini üstlenen örgütlenme biçimleri olarak önemlidir. Ayrıca temsile dayalı demokrasi modelinin geniş bir tabana yayılması ve dışlanmış topluluk, sınıf ya da grupların sisteme bağlılığının artırılması bağlamında işlevseldir. Ancak günümüz siyasetinde siyasal partiler, toplum ile devlet arasındaki iletişimi sağlama görevini adeta unutmuşlardır. Bunun yerine seçimlerde rekabet edebilen ve bu süreçte yerine getirilmesi gereken siyasi zorunlulukları karşılayabilecek uzman kadrosu oluşturma amacına yönelmişlerdir. Böylelikle farklı siyasi taleplerden doğan düşüncelerin birbiriyle çatışmasının beklendiği siyasal ortam yerini, bir gösteri alanına bırakmıştır. Nitekim Habermas'ın (1975) da ifade ettiği gibi, parlamento içerisinde onaylanmış kararlar sadece siyasi işleyişin gereğini yerine getirmez, aynı zamanda dışarıya karşı parti iradesinin de gösterilmesini gerektirir. Ancak günümüzde karşı karşıya kalınan tablo, siyasi partilerin ve siyasal temsilcilerin demokratik işlevlerini yerine getirmediğini göstermektedir. Bunun sonucu olarak da temsile dayalı seçim sistemleri, seçmenleri sınırlı sayıda alternatif arasından seçim yapmaya yönelterek demokratik sürecin alanını daraltmıştır. Bu durum yurttaşların özgür iradelerini ancak bu alternatifler arasından seçim yapmaları ile kullanmalarını destekleyen bir anlayışla sınırlandırmış olmaktadır (Şimşir, 2010: 121).

Liberal demokrasinin meşruluk krizine dikkat çeken bir diğer önemli husus ise, siyasi işleyişe hakim olan temsilcilerin projelerini ekonomik alanda söz sahibi olan ulus üstü kuruluşlara bağımlı olarak şekillendirmesinde açığa çıkmaktadır. Ulus devletin yurttaşları, aktif üretim araçlarındaki yoğunlaşmış mülkiyetin uluslararası hareketlilik tarafından denetim altında bulunması sebebiyle ekonomik olarak bağımlıdır. Küreselleşme olgusu tarafından belirlenen yeni kapitalist ekonominin, çok uluslu şirketlerin yapısına uygun bir biçimde dayattığı yeni "plüralist-korporatist" siyaset kavrayışı, çıkar gruplarına dayalı bir liberalizm anlayışını ve toplum modelini getirmektedir. Ancak söz konusu çıkar grupları tüm halkı temsil etmemektedir ve güçleri üyelerinin sayısı ile orantılı değildir. Yurttaşların çıkarlarına eşit ağırlık verileceğine ilişkin herhangi bir güvencenin olmaması, demokrasinin bireysel temelini zedelenmesine yol açmaktadır (Doğanay, 2003: 29, 32). Bu durum, ulus devlet anlayışından beslenen ulusal egemenliği tehlikeye sokmasının yanı sıra bu yapının yurttaşların beklentilerini karşılama noktasında yetersiz kalmasına sebep olmaktadır. Çünkü bu yapı, ekonomik olarak uluslararası güçlere bağlı olan yurttaşların taleplerini

ve çok uluslu şirketlerin beklentilerini uzlaştırma noktasında yetersiz kalmaktadır. Başka bir ifadeyle, liberal devletin dayandığı temsili demokrasi küreselleşen dünyanın değişen ilişki biçimleri karşısında yetersiz kalırken, ulus-devlet yapılanması çerçevesinde tanımlanan siyasal alan giderek anlamsız hale gelmektedir (Şimşir, 2010: 122).

Temsili demokrasinin çıkmazları ve özel ve toplumsal yaşama ilişkin yansımaları, liberal devletin demokratik kurumlarına dair güvensizliği giderek arttırmıştır. Temsili sistem, yurttaş ile devlet arasındaki ilişkide iletişimsel akışkanlığı sağlayan toplumsal güçlerin, tasarladıkları siyasal projeleri hayata geçirebilme olanaklarının ortadan kalkması, siyasi elitler ile yurttaşlar arasındaki bağın zayıflamasına sebep olmuştur. Bu durum, devlet ile yurttaş arasındaki iletişim ve etkileşimi pekiştirecek siyasal süreci sağlamakla yükümlü olan demokrasi kurumlarının işlevlerini yerine getirememesi sonucunu doğurmuştur. Sonuç olarak, siyasal, sosyal ve ekonomik taleplerinin kamusal alanda beklenen ölçüde temsil edilmemesine dair yurttaşların farkındalığı artmıştır. Böylece, yurttaşlar giderek siyasal alana sırt çevirmiş, yaşamlarını etkileyen politik kararlara karşı pasif rol üstlenmişlerdir. Yurttaşların siyasete olan ilgisinin azalması, bu sürecinin devamı olarak, toplumsal alan içerisinde yurttaşların birbirleriyle olan iletişimine de ket vurmuştur. Sonuç olarak, yurttaşların yaşamsal tercihlerini diğer yurttaşlarla etkileşime girmedikleri tecrit edilmiş alanlarda belirlemesi, demokrasinin toplumsal yaşam açısından taşıdığı anlam ve önemin kaybolmasına yol açmıştır (Held, 1987: 235-236).

Yurttaşlık bağının zayıflaması ve kolektif eylemin birey odaklı bir yapı kazanması, insanların birbirlerinden ve devletten bağımsız hale geldikleri, paylaşım ilkeleri yerine özerklik arayışının ön plana çıktığı bir siyaset sürecine yol açmaktadır. Toplumsal bağın zayıflamasının en belirgin örneği Amerika Birleşik Devletleri'nde görülmektedir. Bu gelişmenin en önemli sebeplerinden birisi, liberal devlet modelinin demokrasiyi yalnızca yasal süreçler ve usulcü düzenlemelerle ifade edilen hak ve özgürlükler düzeyinde değerlendirmesidir. Böyle bir demokrasi kavrayışı, geri plana itilen grupların toplumsal mücadele zeminlerinin ortadan kalkmasına yol açmaktadır (Doğanay, 2003: 31).

Liberal demokrasinin toplumsal aktörlerin parçalanması, yurttaşlık bağının ve temsili demokrasinin kurumlarına ilişkin güvenin ortadan kalkması, siyasal aktörlerin toplumsal sınıflar ve bağlar arasındaki ilişkiyi temsil kapasitesinin azalmasıyla şekillenen kriz, iletişim teknolojilerindeki gelişmelerle birlikte aşılmaya çalışılmaktadır.

20. yüzyılda kamusal alan siyasal partilerin, medyanın ve yöneticilerin etkinlikleriyle sınırlanmış bir alan haline gelmiştir. Habermas'ın 20. yüzyılda medyanın aracılığında şekillenen kamusal alanın bir kültürel tüketim alanı haline geldiği, kamusal tartışmanın bir yan sanayiye dönüştürüldüğü ve bu şekilde yalnızca "görünüşte bir kamusal alan" olduğu yönündeki saptamaları bu noktada açıklayıcı görünmektedir (Habermas, 1999: 295). Medya, kendi meşruiyetini kurduğu "çoğulculuk ve iletişimsel zenginlik" söylemiyle siyaseti ve kamusal alanı kuşatmış, büyük ölçüde söze ve görüntüye indirgenmiş yeni bir siyasal etkinlik kavrayışı getirmiş, siyasal katılmanın kamuoyu yoklamalarıyla sınırlı bir etkinliğe dönüşmesinde önemli bir rol oynamıştır. Medyanın ve kamuoyu yoklamalarının toplumsal ve siyasal yaşamın her yerine yayılmış yapısı içinde klasik temsil mekanizmaları bozulmaktadır. Yurttaş televizyon izleyicisine, siyasal etkinlik ise bir izleneye dönüştürülmektedir (Doğanay, 2003: 33).

Renault, temsil sisteminin yurttaşlara alternatif kanun ve politikaların değeri hakkında hüküm verme sorumluluğunu kısıtlı bir biçimde sağladığını belirtmekte; özellikle demokratik yetenek ve alışkanlıkların bulunmadığı durumlarda karar vermekten kaçınma görülmektedir. Kaçınma, siyaset bilimi literatüründe "politik soğuma" olarak ifade edilmektedir. Renault, bu durumun sebeplerini işsizliğin büyümesi, refah devletinin karşılaştığı krizler, ekonomik ve siyasi değiş tokuşun küreselleşmesiyle kompleks bir etkilenmenin bileşimi olarak görmektedir. Yaşlı Batı demokrasilerinde olduğu kadar, Doğu Avrupa'nın yeni demokrasilerinde de birçok birey sosyal problemlerin parlamenter tartışmalarda ve siyasi partilerce dikkate alınmadığını düşünmekte, bu durum politik alandan soğuma hissini yaygınlaştırmaktadır (Renault, 2005: 138; akt. Okutan, 2007: 102).

Gelişmiş sanayi demokrasilerinde bildiğimiz şekliyle demokrasi kurulmuş, temsili sistem onu biçim ve yapı itibarıyla sınırlandırmıştır. Wolin'e göre, anayasal demokrasi bir anayasaya uygun düşen demokrasidir, ancak demokratik veya demokratikleştirilmiş bir anayasa değildir; çünkü aktör olarak "demos"un yer almadığı bir demokrasidir. Siyaset bilimcilerin iddia ettiğinin aksine temsili demokrasiye değil, çeşitli demokrasi temsillerine dayanır: Kamuoyu araştırmalarında, elektronik meclis toplantılarında, telefon katılımlarında ve seçimlerde oylar olarak yurttaşların temsiline sağlandığı bir demokrasidir. Örneğin, başkanlık sisteminde, "demos"un seçimin sona ermesinden sonra etkili bir söz hakkı bulunmamaktadır. Ortaya çıkan sonuçta, demokratik seçimlerin başlattığı bir sürekli siyasal hareketlenme yanılısamadır. "Demos" artık siyasetini vekâleten ve televizyon kâhinlerinin açıklamaları, talk-show

gevelemeleri ve âlimlerin yuttuğu gülünç siyasal gösteriler aracılığıyla pasif olarak yürütmektedir. Böylece siyaset, toplumdaki egemen iktidar grupların ihtiyaçlarıyla bağdaşacak ve onları meşrulaştıracak şekilde faaliyet gösterir (Wolin, 1999: 55-56). Wolin'in bu değerlendirmesi, siyasi özerklik noktasında temsil sisteminin başarısızlığa uğradığı yönündeki değerlendirmelere yol açmaktadır. Temsil sistemi, halkın siyasi özerkliğe sahip olması noktasında yeterli siyasi mekanizmalara sahip değildir. Politik çıktılar, para ve oylarla desteklenen çıkar dengeleriyle veya iktidarı ele geçirmeye yönelik çıkar çatışmalarıyla belirlenmektedir (Okutan, 2007: 103).

2.2.3. Katılımcı Demokrasi Teorisi

Katılımcı demokrasi teorisi, yeni bir yaklaşım olmamakla birlikte kökenleri Antik Yunan'ın Atina Polisinde var olan ve gerçek demokrasiyi anlatan bir siyasi yapılanmadır. Bugün yapılmaya çalışılan, var olan demokratik yapıları bu sisteme olabildiğince yaklaştırmaktır. Katılımcı demokrasi yaklaşımına göre, halkın sürekli olarak kendini ilgilendiren politikalarda söz sahibi olması gerekmektedir. Son dönemlerde gittikçe taraftar kazanan bu görüşe göre, katılımcı demokrasi halkın çeşitli yollardan siyasete en geniş biçimde katılabilmesidir. Demokrasi kavramının arkasında ve özünde herkesi bağlayan ve ilgilendiren karar süreçlerine yurttaşın katılımı vardır.

Katılımcı demokrasi kuramı, oy kullanma hakkına sahip olanların çerçevesini genişletmek ve oy verenlerin kamusal işler konusunda konuşma, irade oluşturma ve karar verme mekanizmasına katılımını yaygınlaştırmayı amaçlamaktadır. Katılımcı demokrasi, her vatandaşın ve oy kullanma hakkına sahip olanların tümünün siyasal iradesinin, siyasal iradenin oluşum sürecinin önünde bulunmadığını, aksine bu sürecin ürünü olduğunu iddia etmektedir. J. J. Rousseau'ya göre, temsil, katılımı tahrip etmektedir ve bu temsil mekanizması demokrasi için bir tehdit oluşturmaktadır. Barber'a (1995) göre ise geleneksel liberal temsili demokrasi, esas itibarıyla sadece vatandaşın katılımsızlığını ve yabancılaşmasını getiren ve demokrasiyi içten tahrip eden cılız bir demokrasidir (Schmidt, 2001: 164-165).

Dahl (1994, 25), tarihte demokrasi düşünce ve pratiğinin üç büyük dönüşüm geçirdiğini kaydetmektedir. Birincisi, eski Yunan'da demokratik olmayan (monarşik veya oligarşik) kent devletlerinin bütün yurttaşların katılım hakkı bulunan (katılımcı veya doğrudan) demokrasiye dönüşmesidir. İkincisi, demokrasi düşüncesinin kent devletinden daha büyük ölçekli ulus devlete transfer edilmesidir. Kent devletindeki

katılımcı demokrasi, ulus devlette temsili demokrasiye dönüşmüştür. Modern demokratik kuram, büyük ölçüde temsile dayanan kurumlar üzerinde durmuştur. Günümüz küreselleşme çağında ise demokrasi üçüncü önemli dönüşümü yaşamaktadır. Ulus üstü sistemlerin gelişmesi ulus devletlerin siyasal, ekonomik, sosyal ve kültürel özerkliğini azaltmaktadır. Bir ülkenin ekonomik yaşamı, ulusal güvenliği ve hatta varlığını sürdürmesi, ülkenin sınırları dışında ve doğrudan devlete tabi olmayan aktörlere ve eylemlere bağlı hale gelmiştir. Bir ülke daha büyük sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasal dünyanın bir parçası haline geldikçe, yurttaşların özerk olarak kendi kararlarını alma imkanı azalmıştır. Ulus üstü yapıların gücünün artmasının yanında bürokrasiye, uzmanların gücüne ve teknolojinin etkilerine karşı duyulan kaygıların artması, yurttaşların kendilerini etkileyen konularda daha fazla güç ve doğrudan kontrol etme talebini doğurmuştur (Demirci, 2010: 23).

Robert Dahl (1994) ise katılımcı demokrasiyi, onun sadece siyasetin ve ekonominin artan uluslararasılaşması ve küreselleşmesiyle ortaya çıkan demokratik olmayan düzene karşı bir denge unsuru olduğunu ileri sürmektedir. Örneğin uluslararası veya ulus üstü örgütler, küresel sorunların çözümlenmesinde büyük ölçüde vazgeçilmezlerdir, fakat demokrasi eksiklikleri sebebiyle bu sorunları demokratik düzenin talepleri ile çatışarak ulusal devlet alanına taşımaktadırlar. Uluslar arası veya ulus üstü alanda sorunları etkin olarak çözmeye ile vatandaş katılımı ikilemi ancak, uluslararası ve ulus üstü örgütlerin demokrasi noksanlığının tartışma, katılım ve birlikte karar verme imkanlarının ulusal devlet alanında veya ulus üstü alanda yaygınlaştırılarak telafi edilmesiyle çözülebilir (Schmidt, 2001: 165).

Katılımcı demokrasinin muhtemel faydaları şu şekilde özetlenebilir (Roberts 2004: 323-324; Demirci, 2010: 24):

- Katılım insanların kapasitesini ve moral karakterini geliştirir. Katılım bireylerin ve toplumların potansiyellerini gerçekleştirmelerine yardımcı olur.
- Katılım, sisteme yabancılaşmış yurttaşları tedavi eder. Katılım, toplumsal dışlanma ve siyasal kayıtsızlık gibi toplumsal sorunlarla mücadele aracıdır. Katılım, bireylere kendi yaşamları üzerinde kontrol ve özgürlük hissi verir.
- Katılım yoluyla halk kararlara rızasını gösterir ve böylece karar sürecini meşrulaştırır. Bu meşruiyet aynı zamanda siyasal iktidarın sürmesine katkıda bulunur. Katılım ayrıca topluma aidiyet hissini artırır.

- Katılım güçsüzlere değişim yaratmak ve seslerini duyurmak için bir platform oluşturur, zenginlerin yoksullar üzerindeki tiranlığını azaltır.
- Devletin her zaman en iyisini bilmediğinin kabul edilmesi, yurttaşların deneyim ve uzmanlıklarını yönetim sürecine katmasına imkan tanır. Bu da alınan politika kararlarının kalitesini arttırır ve daha fazla sahiplenme yaratır. Kamu politika kararlarının paydaşlar tarafından sahiplenilmesi, söz konusu kararların uygulamasını kolaylaştırır.
- Katılımın daha adil ve daha verimli sonuçlara ulaşmayı sağlama potansiyeli mevcuttur.
- Katılım, yeni ağlar ve ilişkiler kurma fırsatı vererek insanları birbirine yakınlaştırır, sosyal sermayenin (kişi ve kurumlar arası güvene dayalı ilişkilerin) ve toplumsal uyumun gelişimine olumlu katkı yapar.

Siyasal katılma, demokrasi kavramıyla özdeşleştirilen anahtar bir kavramdır. Bir yönetim biçimi olarak demokrasi, katılım kavramından ayrı düşünülmemelidir, çünkü demokrasiyi üstün kılan halkın siyasal sisteme katılımı ve denetimidir. Katılım tüm siyasal konularla ilişki içindedir; katılımın amacı, siyaseti ve yönetimi etkilemektir. Yurttaş, siyasal gücü oluşturan birey olarak, toplumun ilgilendiren kararların alınmasına katılması sayesinde yurttaşın etkin olarak kararların üretilmesine ortak olması sağlanır (Çukurçayır, 2006: 26-27).

Demokratik sistemin bir boyutu değerler ve kurumlarla ilgili ise diğeri bir boyutu siyasal katılmayla ilgilidir. Robert Dahl, siyasal katılmanın boyutlarını "ilgilenme", "önemseme", "bilgilenme" ve "eylemde bulunma" şeklinde dörde ayırmaktadır (Dahl, 1963: 57-58). Katılmanın en gelişmiş boyutu eylemde bulunmaktır. Ancak klasik demokrasi anlayışında katılma seçimlerle sınırlı olduğu için etkin bir katılım imkanı yaygın olarak bulunmamaktadır. Bu bakımdan demokrasiyi aktif, sürekli ve dinamik bir katılmaya açık hale getirmeye yönelik arayışlar ön plana çıkmaktadır. Arka planında bu temel kaygıyı taşıyan katılımcı demokrasiyi savunan Hannah Arendt, Carol Pateman ve Benjamin Barber gibi siyaset bilimciler katılımcı demokrasiyi sürekli aktif, dinamik ve etkin bir katılım kültürü üzerine inşa etmektedirler. Onlara göre, siyaset, toplumsal yaşamın tüm alanlarını kapsadığı için vatandaşın her alanda aktif ve etkin bir biçimde katılım göstermesi gerekmektedir. Bu da ancak katılma mekanizmalarını yaygın biçimde bulduran bir demokrasi içinde mümkün olabilmektedir (Çaha, 2015: 334).

Bununla birlikte, katılımcı demokrasi anlayışının, kapitalist toplumlarda "yığınların yönetsel karar ve önerilerdeki payının arttığını" kanıtlama girişimi olduğu yolunda yaklaşımlar da bulunmaktadır. Bu durum ulusal siyaset için olduğu kadar yerel siyaset için de gereklidir. Ancak gerek sivil toplumun gelişmesi ve gerekse temsili demokrasinin boşlukları, bir karşı iktidar akımı olarak ortaya çıkan katılımcı hareketi, çoğulcu demokrasinin zorunlu bir yapı taşı haline getirmiştir. Ayrıca demokrasinin göreliliği olarak başarılı sayılabilmesi, yalnızca sorun çözme yeteneği ile değil; kamuoyuna kendini ne kadar açabildiğiyle de alakalıdır. Bu nitelik aynı zamanda demokrasinin etik yanısıdır (Çukurçayır, 2006: 27-28). Katılımcı demokrasi ile vurgulanmak istenen yurttaşların kendilerini etkileyen kararların alınmasında çeşitli şekillerde etkin olarak katılmaları ve katılmanın toplumun tüm sektörlerinde oldukça yüksek bir adem-i merkezîyetçilik aracılığıyla gerçekleşmesidir. Bu bağlamda katılımcı demokrasinin ayırt edici özellikleri şu şekilde sıralanabilir (Held, 1987: 262; Sarıbay, 2014: 88):

- Tüm bireyler kendileriyle ilgili bütün kolektif kararları almalarına katılmalarını sağlayacak genişlikte fırsatlara sahip olmalı,
- Kolektif karar almaya katılma sadece temsil mekanizmasındaki gibi oy vermeye sınırlandırılmamalı, çok çeşitli faaliyetleri de kapsamalı,
- Kolektif karar almadaki sorumluluk sadece resmi görevlilerle, uzmanları kapsamayarak geniş bir biçimde dağıtılmalı, tüm bireyleri kapsamalı,
- Siyasi olmayan alanlarda kolektif kararlara katılma, bireylere siyasi hüner ve normları öğretici olmalı ve onların daha geniş siyasi meselelere katılımını destekleyici olmalıdır.

Katılımcı demokrasi için gerekli olan yurttaşların bilinç düzeyinde bir değişimin gerçekleşmesi, kendilerini aktif olarak geliştirmeleridir. Yurttaş ancak özerk olduğu ve kendini geliştirdiği ölçüde katılımcı demokrasiyi gerçekleştirebilir; buna bağlı olarak da katılımcı demokrasinin gerçekleştiği oranda yurttaş özerk olup kendini gerçekleştirebilir (Sarıbay, 2014: 88).

Katılımcı demokrasi tarihsel süreçte önemli bir aşamayı ifade etmekte ve yurttaşlığa yeni anlamlar kazandırmaktadır. Ancak bu demokrasi kuramına dair en önemli problem, onun nasıl işlediği ve ona nasıl ulaşılacağına dair muammadır. Tarihsel sürece baktığımızda demokrasinin tüm türleri için bir idealin öngörüldüğü ancak bu idealin realiteyle çekişme içinde olduğu görülmektedir (Sarıbay, 2014: 88- 89).

Katılımcı demokrasinin ideal ile arasındaki çekişmelerden oluşan problemleri Olsen şu şekilde ifade etmektedir (Olsen, 1982: 27- 28):

- İnsanlar kolektif karar almaya katılmak istiyorlar mı?
- Ev veya iş yeri gibi küçük çevrelerde öğrenilen katılma hünelerleri ve tutumları daha geniş topluluklara ve toplumsal meselelere katılmayı gerekli kılar mı?
- Oy sandığına ek olarak bireyler, karar alıcılar veya diğer bireyler üzerinde etki sağlayacak hangi mekanizmaları kullanabilirler?
- Bireyin kolektif karar almaya katılımını kolaylaştıracak yöntemler nelerdir?
- Örgütler, karar alma sürecini daha işler hale getirmek için nasıl adem-i merkeziyetçi yapıya kavuşur?
- Katılımcı demokrasinin uygulanabileceği en uygun örgütsel birim nedir?
- Katılımcı demokrasi, kamu çıkarına uygun kolektif kararlar alınmasını sağlayacak mı?

Olsen'e göre, katılımcı demokraside, ideal olan ile uygulanan arasından farklar oluşabilmektedir.

Katılımcı demokrasi konusunda önemli çalışmaları olan Barber'a göre, temsili yönetim, güçlü bir demokrasinin sağlanmasında yeterli olmayacaktır. Ancak yurttaşların öz yönetimi de demek olan katılımcı güçlü demokrasi, her düzey ve durumda katılmayı savunmamaktadır. Bunun yerine olabildiğince sık ve özellikle temel siyasal kararlar alınırken, yurttaşların söz sahibi olmalarını savunmaktadır. Bu yönetimin nasıl gerçekleştirileceği Barber tarafından, "Gündem oluşturma, tartışma, yasama ve siyaset yapma süreçlerine yurttaşların sürekli katılımını özendirerek ve kolaylaştıracak kurumlar" olarak açıklanmaktadır. Kısaca katılımcı güçlü demokrasi, çatışmayı sürekli uyum yasalarını oluşturma süreciyle ve bağımlı özel bireyleri özgür yurttaşlara dönüştürebilen siyasal bir topluluk oluşturulmasıyla çözen demokrasidir. Çatışmayı işbirliğine dönüştürerek kamusal amaçlar için kullanma becerisi güçlü demokrasinin en önemli yanıdır. Bunun yanında güçlü demokrasi özgürlük, eşitlik ve sosyal adalet gibi demokratik değerlerden vazgeçmez. Siyaset, yurttaşın üniversitesi; yurttaşlık çalışma alanı ve katılma da yurttaşın öğretmenidir. Yurttaş, katılma için sürekli bir eğitim sürecinden geçecektir. Tanımlanan bu siyasal sistemde yurttaşlık, bir yaşam biçimi; katılma da benliği tanımlamanın bir biçimi olarak görülmektedir. Ancak, burada güçlü demokrasi kendini halk ve ya kitle yönetimi olarak tanımlamaktan kaçınmaktadır. Bunun nedenini de halkın henüz yurttaşlık düzeyine gelmediği biçiminde

açıklamaktadır. Barber'a göre, kitleler gürültü yapar, yurttaşlar tartışır; kitleler hareket eder, yurttaşlar eylemde bulunur; kitleler çarpışır ve kesişir; yurttaşlar bağ kurar, paylaşır ve katkıda bulunur (Barber, 1995: 195-200).

Siyaset bilimi, yurttaşı en yalın anlatımıyla, siyasal bir topluluğun üyesi olarak tanımlamaktadır. Antik Yunan'daki anlamıyla yurttaş olmak, kamu işlerine katılma hakkını elde etmek ve toplumun bir parçası olmakla topluluğa karşı ödevleri olan birey anlamına gelmektedir. Yurttaşın bireysel çıkarlarını korumasının yolu toplumdaki ve toplumsal çıkarları korumasından geçmektedir. Bu bağlamda demokratik yurttaşlık, seçimlere katılmaktan öte bir anlam taşımaktadır. Şüphesiz ki seçimler demokrasinin olmazsa olmaz koşuludur, ancak demokrasi bir yandan da özgürlük, eşitlik, dayanışma, yurttaşların oluşturulan politikalar üzerinde etkin denetimi, bilgiye dayanan ussal tartışma, eşit katılma ve siyasal iktidar anlamına gelmektedir. Bu sebeple, siyasal katılmayı sadece seçimlerle sınırlamak, katılma hakkını yalnızca ayrıcalıklı gruplara tanımak anlamına gelebilmektedir. Bu durum yurttaşlığın anlamını daraltır, çünkü yurttaşlık, toplum içerisinde sadece bir statü olarak değil, eşit bir biçimde etkin ve katılımcı boyutuyla anlamlıdır (Sarıbay, 2014: 87-89).

Katılımcı toplum ya da yoğun bir katılmaya dayanan demokratik sistem yurttaşlık kavramı üzerine kurgulanmıştır. Demokratik bir toplumun yapı taşları, siyaseti bir yaşama biçimi olarak algılayan, siyaseti yalnızca parti çalışanlarının bir faaliyeti olarak görmeyen yurttaşlardır. Katılımcı demokrasi teorisyenlerine göre, tam gelişmiş devlet yurttaşına dönüşmek dört şekilde gerçekleşir: birinci olarak yurttaşın çıkarlarının ve siyasal yeteneklerinin siyaset dışı faktörlerle değil, siyasal kurumların imkanlarıyla çözüldüğüne inanması gerekmektedir. Siyasal söylem ve imkanların sınırlı etkileme gücüne olan inanç, vatandaşlarda aşırı kendini beğenme, ilgisizlik ve yabancılaşma duygularını yaratmakta ve bu durum demokrasiye zarar vermektedir. İkinci olarak yapılması gereken siyasal katılmanın özerklikle özdeş olduğu düşüncesinden ötürü, demokrasinin kendini gelişme ve özerklik imkanlarının maksimize etmesidir. Üçüncü teze göre ise, demokrasi kavramı sadece araçsal olmayıp asli bir değer de yüklenmesinden ötürü çift karakterlidir. Demokrasi sadece, bireysel iradenin tezahürüne aracılık etmemeli, daha çok irade tezahürlerinin ortaya konduğu, değiş tokuş edildiği, tartışıldığı ve ideal durumda koordine edildiği öğrenme ve aydınlanma süreçlerinin sonucu olarak bireysel ve kamusal iradeyi üretmelidir. Son olarak ise, katılmanın artması çatışmanın uzlaşarak bir karara bağlanması imkanını

kolaylaştırmakta ve katılanları kamu yararıyla uyumlu bir davranışa sevk etmektedir (Schmidt, 2002: 168- 169).

Güçlü demokrasi kuramcılarında Benjamin Barber'a göre, yapmaktan çok izlemek durumunda olan yurttaşlar, "bekçi" rolünü oynamakta ve kötü bir filmi izlerken uykuya dalan seyircilerden farklı olmamaktadırlar. Güçlü demokrasi seyirci yurttaşlarla değil, siyaseti bir yaşam biçimi olarak gören etkin yurttaşlarla mümkün kılınabilir. Ayrıca, siyaset salt eylem alanı değil, zorunlu bir eylem alanıdır. Geçerli bir yurttaşlık nosyonuna sahip olmak, sorumlulukla yaşamak demektir (Barber, 165-167).

Katılımcı demokrasi aynı zamanda çoğulculuğun ön planda tutulduğu bir modeldir. Ancak katılımcı demokrasi de tıpkı demokrasinin kendisi gibi ilk ortaya çıktığı hali ile kalmamış, zamanla içerdiği anlam ve yöntemler bakımından değişikliğe uğramıştır. Temsili demokrasinin içinde bulunduğu kriz, katılımcı hareketlerin 1960'lı yıllardaki devrimci niteliğini geri plana itmiştir. Geline nokta, devrimci olmaktan çok reformcu bir çizgide, liberal temsili demokrasinin boşluklarını dolduran ve siyasal sistemin pratikte daha demokratik bir yapı kazanmasını sağlamaya yönelik katılımcılık ortaya çıkmıştır. Günümüz modern Batı demokrasilerinde yurttaşların siyasal katılmaya ilgisizliğin artmakta olmasına dikkat çeken Sartori (1993: 133, 266-267), sebebiyle mutlaka her yurttaşın katılmasını, demokrasinin yaşaması ve işlevselliği için gerekli görmektedir. Katılımcı demokrasiyi temsili demokrasinin karşısına bir rakip gibi çıkarmanın mantıklı görünmediğini iddia etmektedir. Çünkü Sartori'ye göre katılımcı demokrasi temsili demokrasiye aykırı kabul edilirse ve birincisi diğerinin aleyhine işletilirse, o zaman ikisi de sıkıntıya girebilecektir. Her yurttaşın her şeye katılması aslında hareketsiz kalmakla eşdeğerdir. Bu durumun yaratacağı tehlike, siyasal katılma ve temsilde dengeli olmakla aşılabılır. Bu nedenle katılımcı ve temsili demokrasiyi, birbirini tamamlayan ve tek başlarına olduklarında tıkanmalara yol açabilen uygulamalar olarak değerlendirmek gerekmektedir.

2.2.4. Katılımcı Demokrasiye Yöneltilen Eleştiriler

Katılımcı demokrasiye yönelik eleştirilerden ilki, siyasal katılma olayında toplumun fayda- maliyet matrisinin gruplara göre farklılaşmasından ötürü ödül ve teşvikin son derece farklı olarak dağıtılması gerektiğinin gözden kaçırılmasıdır. İkinci bir eleştiri ise, katılımcı öğretinin vatandaşın bireysel çıkarımı maksimize eden biri olduğunu, ancak özel şartlar altında toplumsal sorunlar konusunda dayanışma içine

girdiği noktada liberal bireyci bakış açısına sahip olmamasıdır. Bir diğer eleştiri ise, Tocqueville'in düşüncesine bağlı olarak kapsamlı demokratikleşmenin azınlık veya çoğunluk despotizmini güçlendirdiği yönündedir. Bu görüşe göre, kapsamlı demokratikleşme aşırı durumlarda, tüm toplumun çıkarına değil de sadece belli bir sınıfın uzun vadeli çıkarını korumasından ötürü, kendini görevlendirmiş öncü bir vatandaşlığın veya bir toplumsal sınıfın despotizmine yol açmaktadır. Dördüncü eleştiri ise, katılımcı demokrasi siyasal sisteme karşılayamayacağı ölçüde talep girdisinin gerçekleşmesi, bu sebepten ötürü çatışma ve uzlaşma arasındaki dengenin bozulmasıyla, beklenenin aksine aşırı vatandaşlık erdemlerinin ortaya çıkmaması ve siyasal düzenin istikrarının bozulmasına yöneliktir. Beşinci olarak ise, katılmanın en üst düzeye çıkarılmasından ötürü bu süreçte üretilen siyasal kararların kalitesi ve sonuçlarını ihmal edilmesi noktasında katılımcı demokrasi eleştirilmiştir (Schmidt, 2002: 169- 170). Katılımcı demokrasi teorisi altıncı olarak, özellikle gerçekleştirilebilirliği olmak üzere, çeşitli sebeplerden ötürü eleştirilmektedir. Bir diğer görüşün eleştirisi ise, katılımcı teorinin insanların çoğunda siyasal faaliyetlere katılma yönünde belli bir kapasitesi bulunduğu düşüncesinin gerçeği yansıtmadığı öne sürülmektedir. Çünkü siyasal davranış açısından bakıldığında, insanların çoğu, katılımcı demokrasi yanlılarının savunduğu türden siyasal faaliyette bulunma kapasitesine sahip değildir. Katılımcı demokrasi teorisine yöneltilen başka bir eleştiri ise, katılımcı demokrasinin işlerliği ile ilgilidir. Yani, günümüzün büyük ölçekli ve karmaşık toplumlarında katılımcı demokrasinin işlemeyeceği ileri sürülmektedir. Bu sebepten ötürü, bu görüşe göre, sosyal ve siyasal birimlerin gevşek, federal ve çok basamaklı daha küçük yapılara kavuşturulması gerekmektedir (Erdoğan, 1996: 231).

Sartori'ye göre, demokrasi teorisini katılmayı temel alarak yeniden inşa etme çabası iki sebepten ötürü başarısız olmuştur. Bunun birinci sebebi, katılma kavramının tamamlanmamış ve muğlak bir kavram olmasıdır. İkincisi ise, bu teorinin bizi küçük grup demokrasileriyle baş başa bırakmasıdır. Çünkü büyük ölçekli bir toplumda tek tek bireyler bakımından katılımın oranı düşeceği için aynı etkiye sahip olması mümkün olmamaktadır. Bu sebeple, katılımcı demokrasi teorisinin kendine özgü bir teori olabilmesi için referandumlu demokrasiye götürecek bir yol önermesi gerekmektedir. Bunun dışında katılımcı demokrasinin tek faydası atıl durumda olan yurttaşın ataletine karşı çıkmasıdır (Sartori, 1993: 126, 131).

2.3. YEREL DEMOKRASİ

Platon'dan günümüze demokrasi kelimesi farklı boyutlar ve anlamlar üzerinde tartışılmış, bu kelimeye farklı düşünürler çeşitli anlamlar yüklemiştir. Bu bağlamda, klasik demokrasi, liberal demokrasi ve katılımcı demokrasi gibi ayrımlara gidilmektedir. Dahl'a göre, ulusal ölçekteki temsili demokrasi, yalnızca ulus-devlete demokratik görüntü sağlamayı amaçlayan ve asıl demokrasi örneği olan kent-devletlerini gasp edip, iki bin yıllık tarihi geleneği yok etmeye çalışmaktadır. Bu durumun ortaya çıkmasının sebebi, ölçeğin genişlemiş olmasıyla ulusal ölçekteki temsili demokrasinin yetememesidir (Dahl, 1997: 271). Dahl'ın bu eleştirisinin sebebi, ilk klasik demokrasi formunun Antik Yunan'da Atina polisinde (kentte) şekillenmesinden ötürüdür. 19. yüzyılda doğrudan demokrasinin, devlet yönetiminde uygulanmasının zorluğu göz önünde bulundurulduğunda, temsili, dolaylı ve ulus-devlet demokrasisi geliştirilmiştir. Günümüzde ise, temsili demokrasiden katılımcı demokrasiye geçişi savunan ve o yönde düşünceler geliştiren sosyal bilimcilerin sayısı da artmaktadır (Ökmen ve Parlak, 2010: 44-45).

Yönetime katılma, temsil, hukuk devleti, çoğulculuk, şeffaflık ve insan hakları gibi ilke ve değerlere sahip demokrasi ile kurumların demokratik yönetime yatkınlığını sağlayan ve yurttaşların demokratik eğitiminde birincil öneme sahip yerel yönetimler arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır. Çağımızda Hill ve Lipson gibi pek çok düşünür yerel yönetimlerin, demokrasi ile zorunlu bir ilişki içinde olduğunu savunmaktadır. Bu savlar, çağdaş demokrasilerin kurulması ve gelişmesinde yerel yönetimlerin önemini vurgulamaktadır. Tarihi gelişim sürecinde yerel yönetim düşüncesinin temel değerleri, tıpkı demokrasi gibi, liberal değerlerden oluşmaktadır. (Ökmen ve Parlak, 2010: 45-46).

Yerel yönetimler vatandaşa en yakın ve en alt düzeydeki yönetim birimleridir. Yerel yönetimler yerel topluluktaki bireylerin ihtiyaçlarını karşılayan, kamu mal ve hizmetlerini sağlayan, yerel halkın kendi seçtiği organlarca yönetilen kurumlardır (Tekeli, 1999: 195). Yerel yönetimler, halka en yakın birimler olup, görevi bireylerin yerel ortak ihtiyaçlarını karşılamaktır. Ancak bireylerin istek ve ihtiyaçlarının çeşitli olduğu düşünüldüğünde yerel yönetimlerin hizmetleri de farklılık ve çeşitlilik göstermektedir. Bu çeşitliliğe ve karmaşaya ek olarak, ulusal düzeydeki ekonomik ve sosyal sorunlar da yerel yönetimlerin üzerinde etkilidir. İşsizlik, düzensiz kentleşme, göçmen işçiler, yaşlı ve yoksul sayısındaki artış, çevre kirliliği ve konut sorunu gibi

konularla ilgili olarak yerel halk, yerel yönetimlerden sürekli olarak yeterli ve kaliteli hizmet beklemektedir. Sınırlı olanaklara ve yetkilere sahip yerel yönetimler, hizmetlerini birtakım temel ilkelere dayanarak yürütmektedirler. Yerel yönetimlerin insanların demokratik eğilimlerinin kuvvetlendirilmesinde birincil kuruluşlar olarak kabul edilmeleri, onların demokrasi fikriyle ilişkilendirildiklerini göstermektedir (Görmez, 1997: 62; Yeşildal, 2014: 48).

Yerel yönetimler korunması ve geliştirilmesi gereken kurumlardır. Yerel yönetimlerin önemi şu şekilde özetlenebilir (Ergun, 2008; akt. Kestellioğlu, 2011: 124):

- a) Yerel yönetimler, yerel hizmetlerin yürütülmesinde verimli bir yöntem olarak görülmektedir. Çünkü yerel yönetim organlarının üye ve yöneticileri, o yöre halkının içinden seçilmektedir. Dolayısıyla bu kişiler buldukları yörenin sorunlarını daha iyi değerlendirebilecek ve gerekli çözümleri üretebilecek imkâna sahiptirler.
- b) Merkezi yönetim, yerel yönetimlerin varlığından ötürü kazançlıdır. Çünkü yerel yönetimler yerel nitelikteki görevleri merkezi yönetimden devralmakla onun yükünü hafifletmiş olmaktadır.
- c) Yerel yönetimler, özerk yapıları sebebiyle müteşebbis birimlerdir. Sahip oldukları teşebbüs gücünü kullanarak yeni hizmet yöntemleri geliştirebilirler. Her bir yerel yönetim kuruluşu aynı zamanda farklı müteşebbis güç demektir.
- d) Yerel yönetimler, hemşerilik duygularının ve demokratik değerlerin gelişmesinde etkili kuruluşlardır. Geniş anlamdaki siyasi eğitim önce yerel düzeyde başlamaktadır. Politikacıların büyük bir kısmı, önce yerel yönetim organlarında kendilerini genel politikaya hazırlamaktadır. Bu sebeple yerel yönetimler siyasetin okulu olarak görülmektedirler.
- e) Yerel yönetimler, güçlü ve merkezi hükümete karşı bir fren ve denge unsuru olabilirler. Bu yönetimler aşırı ölçüde merkezileşmiş, bir devletin tehlikesini azaltmada önemli bir rol oynayabilirler. Demokrasilerde yerel muhalefeti yerel yönetimler oluşturmaktadır.

Demokrasi toplumdaki bazı farklılıkları ve çeşitlilikleri, siyasi hayata katmaya olanak veren bir yönetim biçimi olup, sorunların çözülebilmesine meşru zeminler hazırlayan bir sistemdir. Yerel demokrasi ise demokratik sistemin en uçtaki ve aşağısındaki ayağını oluşturmaktadır. Yani demokrasinin çevreden merkeze doğru genişlediği bir durumda, yerel demokrasinin daha işlevsel bir boyut taşıyacağı düşünülebilir. Yurttaş katılımı ve çoğunluk ilkesi, liderlerin danışmaya önem atfetmeleri

ve seçmene karşı hesap verebilirlikleri yerel yönetimlerin demokrasi ile ortak noktada bulunduğu değerlerdir. Bu değerlerin, yerel yönetimler düzeyinde uygulamaya geçirilişinde kimi farklılıklar görülse de, değerlerin paralellikleri göz ardı edilemeyecek bir gerçektir (Keleş, 2006: 61-62; Yeşildal, 2014: 48).

John Staurt Mill, yerel yönetimlerin demokratikleşme ile doğrudan bağlantılı olduğu fikrini savunmuştur. Ona göre özellikle vergi yükümlülere yönetimde yapılanlar konusunda bilgilendirilmeli ve söz hakkı sahibi olmalıdır. Ayrıca sadece yerel nitelikteki işlerin yerel halk tarafından belirlenmesinin özgürlüğün bir parçası olduğunu savunmuştur. Tocqueville (1994) ile birlikte yerel yönetimleri, bu birimleri demokrasinin temel aracı olarak görmüşler ve demokratik kültürün yayılması bağlamında siyasal eğitim aracı olduğunu savunmuşlardır. İngiliz düşünürleri Sidney ve Beatrice Webb yerel yönetimleri halka ihtiyacı olduğu hizmetleri sunmanın bir aracı olduğunu ve bu hizmetlerin halka, yerel yönetimlerce sunarak özel kesimin kazanç güdüsünün yerine kamu hizmeti anlayışının gelişmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Mackenzie ise, Yerel Yönetim Kuramları isimli eserinde yerel yönetim insanların geleneksel haklarını yansıtan bir kurum olduğunu, kamu hizmetlerinin etkin ve uygun bir biçimde halka sunulması gerektiğini ve bunun halkın siyasal eğitimi için bir araç olduğunu savunmuştur (Keleş, 2012: 84- 85).

Ünlü Fransız düşünür Montesquieu, Kanunların Ruhu adlı eserinde, ideal devletin yaratılmasında halkın yerel konulardaki ayrıcalıklarını krala bırakmasının mutlakiyete yol açacağını ve bu sebepten yerel sorunların yerel topluluklar tarafından çözülmesi gerektiğini savunmuştur. Cumhuriyetin ilk yıllarında eğitim sisteminin düzenlenmesi amacıyla Türkiye'ye gelen John Dewey ise yurttaşlık bilincinin oluşturulmasında yerel yönetimlerin önemli bir aracı olduğunu belirtmiştir. Neo-liberal politikaların teorisyeni olan Hayek ise yerel yönetimlerin özel sektörden sonra en iyi ikinci seçenek olduğunu ifade etmiştir. Bu görüşlere katılmayan Amerikalı düşünür Tolman Smith ise, yerel yönetimlerde toplumun güçlü kesimlerinin çıkarlarının savunulduğunu ve bunu önlemenin yolunun merkezi yönetimin gücünü arttırmak olduğunu savunmuştur. Ancak bu tehlike sadece iktidar konusunda bazı dönüşümler yaşayan toplumlar için geçerlidir; bu dönüşüm süreci bittiğinde yerel yönetimler ile demokrasi arasındaki bağ tekrardan geçerli hale gelecektir (Tekeli, 1983: 4-5).

Yerel yönetimleri, demokratikleşme, çoğulculuk bağlamında farklı düşüncelerin siyasayı etkileyebilmesi ve geniş kitlelerin karar alma süreçlerine katılımı yönünde değerlendirdiğimizde karşımıza en temel kurum olarak belediyeler çıkmaktadır. Bu

demokratik değerler yönetimlerin hizmetlerini yerel ve merkezi şeklinde ayırarak sadece etkinlik ölçütünde değerlendirilmemesine ve iyi bir toplum yapısının geliştirilmesine sebep olurlar. Belediye yönetimlerinde çoğulculuk ilkesi bağlamında çeşitliliğin yaratılması bir amaç olduğu halde bu amacın da bir sınırı olduğu kabul edilmelidir. Kentler toplumsal sistemin bir parçası olarak sistemin varlığının sürdürülmesi, sistem içi eşitsizliklerin azaltılmasına bağlıdır. Belediye yönetimlerinin ürettiği çeşitlilik ve çoğulculuğun, merkezi yönetimin amaçlarını korunmasıyla bağdaşır bağdaşmayacağı ise bir muammadır. Ancak bu iki amacın birbiriyle sürekli çelişki içinde olacağını iddia etmek mümkün değildir. İyi bir toplumsal sistemde, sistemin varlığının ve temel niteliklerin korunmasıyla bu çelişkiler korunabilmektedir (Tekeli, 1983: 12- 14).

Yerel yönetim ve demokrasi ile ilgili tartışmaların önemli bir boyutunu sivil toplum konusu oluşturmaktadır. Sivil toplum kavramı son iki yüzyıldır kullanılırken, yerel yönetim kavramı ise çok daha eski bir geleneğe ve tarihe sahiptir. Ancak son zamanlarda dünyada yaşanan demokratikleşme, değişim eğilimleri ve süreci, sivil toplum kavramını güncelleştirmiş, özellikle yerel yönetim ve demokrasi tartışmalarının önemli bir konusu haline getirmiştir. Machiavelli, Locke, Hegel, Marx ve Gramsci gibi düşünürler sivil toplum ve siyasal toplum kavramlarının üzerinde durmuşlardır. Bu düşünürlerin ortak noktası, siyasal toplum teriminin devlet ve siyasal kurumları, sivil toplumun ise ekonomik ve sosyal güç odaklarını içermesidir. Örneğin Montesquieu ve Machiavelli gibi düşünürlere göre sivil toplum, "ara yapılar, ara tabaka ya da kuruluşlar" olarak algılanırken; Hegel'e göre ise, "merkezi devletten bağımsız olarak hareket edebilen, mülkiyet haklarına dayalı ve özünü örgütlenme özgürlüğünün oluşturduğu" bir yapılanmayı ifade etmektedir. Sivil toplum kavramı, Durkheim'a göre, "ikincil yapıları"; Weber'e göre, "özerk yetkili tüzel kuruluşları"; Gramsci'ye göre ise "genellikle özel diye anılan organizmalar bütünü ve bir üst yapısal olanağı" ifade etmektedir. Bu bağlamda, sivil toplum kavramı devlet dışındaki tüm kuruluşları içeren, devletçe düzenlenmeyen sosyal ilişkiler alanı olarak açıklanabilir (Ökmen ve Parlak, 2010: 46- 47).

Yerel yönetimin bir sivil toplum kuruluşu olup olmadığına dair akademik tartışmalar bulunmaktadır. Sivil toplumun ilk kuramcılarında olan Hegel "Hukuk Felsefesi" adlı eserinde, yerel yönetimin sivil toplumun bir parçasını oluşturduğunu ve yerel özerkliğin devlet müdahalesine karşı titizlikle korunması gerektiğini belirtmektedir. Bunun yanında sivil toplum kuruluşları analizinde yerel yönetim ile

diğer özel kurum ya da kuruluşlar arasında herhangi bir ayırım yapmamaktadır. Hatta sivil toplum devlet ayırımına dayanarak Magnusson, belediyelerin devletin değil, sivil toplumun bir parçası olduğunu ve belediye özerkliğinin bireyler ve özel korporasyonlar gibi 19. yüzyılda devlete karşı olduğunu belirtmektedir. Günümüzde ise yerel yönetimlerin gelişmesi bir sivil toplum fonksiyonu açısından demokratik toplumun bir gereği olarak ele alınmaktadır (Ökmen ve Parlak, 2010: 47).

Sivil toplum demokratik işlevleri ile doğrudan yerel demokrasiyi güçlendirecek özelliklere sahiptir. Bu işlevleri aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür (Tosun, 2001: 180; Yeşildal, 2014: 54-56):

1. Devlet iktidarının kontrol altında tutulması: Sivil toplum örgütleri, tek başına tüm karar mekanizmalarında etkili olan devlet egemenliğinin kırılmasında önemli bir rol oynamaktadır.
2. Halkın katılma düzeyinin yükseltilmesi: Sivil toplum devletten veya herhangi bir ideolojiden bağımsız, yerel demokrasilere halk katılımı ve çoğunluk kavramlarının dâhil olmasına destek olmaktadır. Halk kitlelerinin örgütlü bir biçimde hareket edebilme ve etkin olarak yönetimi etkileyebilmenin koşullarını hazırlayan önemli bir mekanizmadır. Halkın sadece seçimler yoluyla değil de sürekli yönetime katılmayı savunan katılımcı demokrasiye sivil toplum örgütlerinin katkıları ise; karar organlarına toplumun sorunlarıyla ilgili ayrıntılı bilgiler vermek, alınan kararlara üyelerinin rızasını sağlamak, tabanlarından gelen eğilimleri yönlendirerek akılcı çözüm yollarının bulunmasına olanak vermektir.
3. Demokratik tutumların geliştirilmesi: Sivil toplum örgütleri, demokratikleşme yolundaki vaatlerini yerine getirebildiği ölçüde bu örgütlenmelere katılan vatandaşların demokratik tutumlarını geliştirebilmekte, demokratik değerleri içselleştirmelerini sağlamaktadır.
4. Halkın çıkarlarının ve taleplerinin şekillendirilmesi: Örgütlü sivil toplumdan beklenen işlevlerden biri de, tabanın genel eğilimlerini sonuç odaklı olarak yönlendirip, akılcı çözüm önerilerine dönüştürmektir.

Yerel demokrasi kavramı ile bağlantılı olan hatta literatürde yerel demokrasi kavramı ile eşdeğer olarak kullanılan "yerel özerklik" kavramı da yerel siyasette demokratik değerlere katkıda bulunan önemli bir kavramdır. En genel anlamıyla özerklik "tüzel kişiliğe sahip yerel topluluğun/yönetimin kendisini ilgilendiren işleri kendi atanmış ve seçilmiş organları ile yürütmesi ve bunu sağlayabilecek kaynaklara

sahip olabilmelerini" ifade etmektedir. Kavram merkeze bağıllığın yanı sıra belirli bir uygulama gücünü ve kaynağını elinde bulundurma durumunu anlatmaktadır. Bu, bir yandan yetki sahibi olma, diğer yandan da bu yetkileri kullanabilecek kaynaklara sahip olma anlamına da gelmektedir. Özerklik, yerelleşmeyi, dağılmayı ve çevreye yayılmayı anlatmaktadır. Yönetimsel bağlamda kamusal kararların ve hizmetlerin tekelleşmesini ve bir merkezde toplanmasını değil, çevrede bulunan yönetimsel birimlere aktarılmasını ve dağıtılmasını gerektirmektedir. Çünkü kararların merkezde alınması yürütmeyi geciktirmekte, bu da doğal olarak etkinliği azaltmaktadır. Özerk olmak, bağımsız karar almak ve bu kararları uygulayabilmek değildir. Kararların özgürce alınabilmesi, kararları alacak kurumların özerkliği ile yakından alakalıdır. Özerkliğin olabilmesi kesin karar alabilme, karar organlarının bağımsız olması ve merkezi olanakların bu özerkliğin korunmasına ve sürdürülmesine elverişli olmasına sıkı sıkıya bağlıdır (Çukurçayır, 2011: 118-119).

Keleş, yerel özerkliği, yerel nitelikteki kamu işlerinin daha iyi görülmesi, katılımcı demokrasinin yaşama geçirilmesi, korunması ve güçlendirilmesi doğrultusunda, yerel toplulukların yerel nitelikteki işleri kendi sorumlulukları altında, özgürce seçerek oluşturdukları organları aracılığıyla yerine getirebilmeleri için uygun kaynaklara kavuşabilmeleri olarak tanımlamaktadır (Keleş, 1998: 143). Bu anlayış, günümüzde birçok ülkenin anayasasında güvence altına alınmıştır. Özerkliğin anayasal güvence altına alınması, Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'nın iç hukukumuzda dayattığı bir zorunluluk ve gerekliliktir. Türkiye bu şartı 1988 yılında imzalamış ve 1991 yılında bir yasa ile onaylamıştır. Yerel Yönetimler Özerklik Şartı, demokrasinin gelişmesinde önemli bir konuma sahip olan yerel yönetimler için, merkezi yönetimin müdahalelerine karşı bir güvence olarak görülmektedir. Bu şartı kabul eden devletlerin, yerel yönetimleri idari, siyasi ve mali yönden geliştirecek tedbirleri almak zorunda oldukları kabul edilmiştir. Bunun dışında yerel özerklik ilkesi, Türkiye'de son çıkarılan belediye kanununda tanınmış, bu yerel özerklik sayesinde yerel yönetimler diğer kurumlara nazaran birçok hakka sahip olmuşlardır (Yeşildal, 2014: 57).

2.3.1. Yerel Demokrasinin Unsurları

Yerel demokrasi kavramı yapısal olarak birtakım öğeleri içinde bulundurmaktadır. Bu unsurlar halkın katılımı, karar alma ve alınan kararları yürütme

yetkisi, yetki sahibi olma, çoğulculuk, şeffaflık ve yönetsel açıklık olmak üzere 5 ana başlıkta toplanabilmektedir.

2.3.1.1. Halkın Katılması

Katılımcılık, vatandaşların siyasi karar alma mekanizmasına ve yönetim sürecine temsil yolu ya da doğrudan dâhil olmaları, karar alma sürecini etkileyebilme potansiyeline sahip olmaları anlamına gelmektedir. Siyasal katılımcılık kavramı, günümüzde vatandaş hakları, demokratik yönetişim, yolsuzlukla mücadele ve yoksulluğun azaltılması ile birlikte kullanılmaktadır. Siyasal katılma kavramı negatif ya da pozitif değer içerebilir; pozitif katılma kapsamına oy kullanmak, negatif katılma kapsamına grev gibi faaliyetler örnek gösterilebilir. Siyasal katılma olgusu, halkın yönetim ve karar alma sürecine katılımıyla sınırlı değildir. Demokratik mekanizmaların geliştirilmesi, halkın denetim işlevinde de rol oynamasını gerektirmektedir. Bu bağlamda, yerel yönetimde bir yandan halkın yerel yönetimi etkin olarak denetlemesine olanak sağlayan mekanizmalar yaratılırken, bir yandan da yerel yöneticilerin halka hesap vermesini dikkate alan mekanizmaların geliştirilmesi gerekmektedir (Kestellioğlu, 2011: 125-126).

2.3.1.2. Karar Alma ve Alınan Kararları Yürütebilme Yetkisi

Yerel demokrasilerde karar organlarının seçimle iş başına gelmesi ve bu karar organlarının bağımsız karar alma yetkilerinin olması gerekmektedir. Çağımız demokrasilerinin en önemli unsurunun katılma olmasından ötürü karar alma sürecine halkın katılımının sağlanması önemli bir unsurdur. Katılmanın esas olduğu ve tam ve etkin bir şekilde yapıldığı seçimlerle iş başına getirilen yerel yönetimlerin, karar alma süreçlerine de halkı dâhil etmeleri gerekmektedir. Yerel topluluklara temsil edici organlar aracılığıyla, yerel hizmetler üzerinde uygulanabilir kararlar alma, kendi kendilerini kendi tercihleri yönünde özgürce yönetme olanağı verilmelidir. Karar alma ve alınan kararları yürütebilme yetkisi yerel yönetimlere halk tarafından verilir ve katılmanın esas olduğu bir süreçten ibarettir (Yeşildal, 2014: 63).

2.3.1.3. Yetki ve Kaynak Sahibi Olma

Yerel yönetimlerin temsilcisi oldukları yerel halkın ihtiyaçlarını tam olarak karşılayabilmeleri için yetki ve kaynak sahibi olmaları gerekmektedir. Yerel demokrasi

için, yerel yönetimlerin idari ve mali özerkliğe sahip olmaları, kendi gelir kaynaklarını yaratabilmeleri ve bağımsız bir bütçelerinin olması gerekmektedir. Demokratik yerel yönetimler kendi kadrolarını oluşturabilmeli, personel niteliğini belirleyebilmeli, personelin eğitimi, ödeme ve diğer konularda, tam bir takdir yetkisine sahip olabilmelidirler. Yerel demokrasinin varlığı için yetki ve kaynak bakımından güçlü yerel yönetimlere ihtiyaç duyulmaktadır. Bunun yanında, halkın seçimle iş başına gelen yerel yönetim yöneticilerine, hizmetleri eksiksiz yerine getirebilecek yetkilerin verilmesi ve yöneticilerin kaynakları hiç bir ideolojiye bağlı kalmadan kullanmalarının sağlanması gerekmektedir. Çünkü yerel yönetim organlarının bağımsız oluşu, bu organların bağımsız karar alabilme yetkisine sahip olmaları, bu kararları bağımsız olarak uygulayabilmeleri, halkın bu kararlara katılabilmesi ve kararları etkileyebilmesi ile mali bağımsızlık gibi ilkeler yerel demokrasinin temel ilkeleridir (Görmez, 1997: 196).

2.3.1.4. Şeffaflık ve Yönetimsel Açıklık

Şeffaflık; devletin görev ve fonksiyonlarının, kamu ekonomisi ve kamu mali yönetimine ilişkin bilgilerin ve hesapların aynı zamanda kamu mali yönetimine ve temel iktisat politikalarına ilişkin planların, niyet ve projeksiyonların, açık, anlaşılır ve düzenli olarak güven tesis edecek şekilde kamuoyunun bilgisine sunulmasıdır. Yönetimin şeffaflığı aslında onun elinde bulundurduğu bilgi ve belgelere ulaşmakla sağlanabilir. Aynı şekilde kamu yönetiminin hesap verebilmesi de halkın bilgilenmesi yoluyla gerçekleşir. Ayrıca yönetime katılmak için yönetimin işleyişini, karar süreçlerini veya karar mekanizmalarını bilmek gerekirken, bu bilgilere ise ancak bilgi edinme hakkı ile ulaşılabilir. Yerel halk, yaşadığı çevreye karşı duyarlı, soran ve takip eden, yönetim fonksiyonuna katılmaya istekli bir hale getirilmelidir (Kalkan ve Alparslan, 2009: 27-28).

2.3.1.5. Çoğulculuk

Yerel yönetimler, siyaset literatüründe çoğulcu siyasal sistemin temel kurumları olarak nitelendirilirler. Ülkede ulusal düzeyde bir siyasi iktidar olduğu halde, yerel yönetim sistemi sayesinde çok sayıda yerel iktidarlar ve politikalar ortaya çıkmaktadır. Yerel yönetimler, siyasete ve yönetime katılma kanallarını genişleten kurumlar olmanın yanında merkezi hükümet ve ulusal parlamento üzerinde yoğunlaşan siyasete katılma

taleplerini, bir ölçüde yerel boyuta çekerek, siyasi hayatta bir yayılma sağlamakta ve böylece siyasetin meşruluğuna önemli katkılar vermektedir. Yerel yönetimler, siyasi partiler ve genel olarak siyaseti belirleyen önemli kurumlardır. Siyasetin okulu olarak görev yapmaları ve demokrasiyi geliştirici işlevi, yerel yönetimlerin en önemli siyasi yönünü oluşturmaktadır. Kamu hizmeti üretmek ve bununla ilgili düzenlemeleri yapmak yerel yönetimin önemli bir boyutudur. Bu boyut, çoğulcu siyasi sistemin, demokratik düzenin temel unsurunu meydana getirmektedir (Ökmen ve Parlak, 2010: 54).

Çoğulculuk yaklaşımı, yönetimin toplumun her kesiminden gelen siyasal baskılara duyarlılığını ve dolayısıyla yönetim politikalarının değişik çıkarları temsil ettiğini kabul etmektedir. Dayanağını liberal düşünsel gelenekte bulan bu yaklaşımı, yerel ve kentsel alana uygulayan çağdaş öncüsü Robert Dahl olarak kabul edilmektedir. Tek bir seçkin grubun tüm topluma yön veremeyeceğini iddia eden Dahl'a göre, toplumda var olan çok sayıdaki seçkin gruplar arasında farklılıklar hatta çelişkiler bulunmaktadır. Demokrasiyi bu çelişkiler ve bunların arasındaki rekabetin oluşturduğu denge mümkün kılmaktadır. Modern bir toplumda güç, sosyal gruplar arasında paylaşılmaktadır, böylece çoğulcu yaklaşım, çoğulcu bir siyasal ve sosyal yapıya dayanmaktadır. Siyasal sistemin kurumsal yapıları gelişirken toplumdaki baskı ve çıkar grupları ve diğer sivil toplum örgütleri de gelişmekte ve genişlemektedir (Ökmen ve Parlak, 2010: 55). Dahl, kararlara katılma ve kontrol şartıyla, ulus-devlet düzeyinin altında bulunan küçük topluluklarda da demokratik yaşamın geliştirilebileceğini savunmaktadır. Yurttaşların kendi gündelik hayatlarında önem taşıyan konuların, eğitim, halk sağlığı, şehir ve bölge planlaması, caddelerden park ve oyun alanlarının ışıklandırılmasına uzanan yerel kamu sektörünün sunduğu hizmetler konusundaki kararlarda kontrol sahibi olmaları gerekmektedir (Dahl, 1997: 407).

2.3.2. Yerel Demokraside Katılma Mekanizmaları

Günümüz çağdaş toplumlarında, yerel düzeyde vatandaşlar doğrudan ya da dolaylı olmak üzere, kent planlaması, çevre koruma, halk oylaması gibi mekanizmalarla siyasal sisteme katılmaktadır. Vatandaşların yerel düzeyde yönetime ve politika sürecinin oluşumuna katılabileceği yollar, geleneksel ve çağdaş yöntemler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Geleneksel katılma yöntemlerine örnek olarak; yerel seçimlerde oy kullanma, siyasi parti üyeliği, gösterilere katılma, imza toplama kampanyasına katılma

gibi yöntemler gösterilebilir. Geleneksel katılma yöntemleri, kimi sosyal bilimcilere göre, katılımcı bir demokratik toplum yapısı oluşturma bağlamında yetersiz kalmaktadır (Çukurçayır, 2006: 140, 145-146).

Vatandaşların yerel düzeyde katılmasını sağlayan çağdaş yöntemler ise, yurttaş girişimleri, planlama çemberleri, kamuoyu yoklamaları, halk toplantıları, elektronik demokrasi, gelecek atölyeleri, toplumcu örgütlenme, telefon, dilekçe, toplumcu ve dayanışmacı örgütlenme, meclis toplantılarına katılma, sivil toplum kuruluşları, yuvarlak masa toplantıları ve forumlardır. Özellikle bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerle birlikte, sosyal bilimciler yeni bilgi yayma mekanizmalarının ortaya çıkmasıyla internetin, Atina Demokrasisi'ndeki doğrudan demokrasiye önemli katkılar sağlayacağını, liberal demokrasinin temsil krizine çözüm getirebileceğini savunmaktadır. Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler, dünyayı birçok alanda etkileyen toplumsal, sosyal ve siyasal bağlamda dönüşümlere sebep olmaktadır (Çukurçayır, 2006: 168-169).

Gelişmiş ülkelerde, bilgi ve iletişim teknolojilerinin, özellikle yerel yönetim etkinliklerinde yoğun bir biçimde kullanıldığı görülmektedir. Bunlardan bazıları; kent hakkında genel bilgiler, belediye başkanları ve belediye meclisi ile ilgili bilgiler, önemli günler takvimi, çeşitli kuruluşların etkinliklerinin duyurulması, ulaşım araçlarının planı, resmi ve özel kuruluşların adres ve telefonlarıdır (Çukurçayır, 2006: 170-171).

2.4. E- DEMOKRASİ

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişmesine paralel olarak internetin toplumsal yaşamın çeşitli alanlarında giderek artan etkisi, son yıllarda onu sosyal bilimlerin ortak ilgi alanlarından biri haline getirmiştir. Özellikle siyaset bilimi ve yönetim bilimi alanlarında bu ilgiyi gözlemlemek mümkündür. Bilgisayar ve internetin yaygınlaşmasıyla birlikte sosyal ve siyasal hayata yeni biçimlerin, ilişki ve iletişim tarzlarının ve yeni içeriklerin girdiği görülmektedir. Siyasal alanda yeni kamusal alanların ortaya çıkışı demokrasi algısı ve siyasal katılma pratiklerinde de bir değişimi meydana getirmektedir. Özellikle devlet-yurttaş ve yurttaşların kendi arasındaki iletişimde internetin sunduğu yeni alanlar onu siyasal iletişimin farklı bir mekanizması olarak karşımıza çıkarmaktadır. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin sunduğu bu yeni alanlar, erişim rahatlığı açısından geleneksel katılma mekanizmalarına karşı bir üstünlüğe sahip olmaktadır. Son yıllarda, bilgi ve iletişim teknolojileri sadece seçim

sürecinde adayların ve siyasal partilerin kullandıkları temel iletişim aracı olarak değil, hükümetlerin ve kamu kurumlarının da yurttaşlarla iletişiminde kullanılan önemli kanallardan biri olarak kullanılmaktadır. Bilgi ve iletişim teknolojileri, devlet ve yurttaş iletişiminde hem yukarıdan aşağıya hem de aşağıdan yukarıya açık bir kanal olarak elektronik demokrasi umutlarını beslemektedir. Elektronik demokrasi ideali geniş anlamda, iletişim teknolojilerinin sunduğu yeni etkileşim kanallarını kullanarak online yurttaşlık ve e-devlet uygulamaları aracılığıyla, devlet-yurttaş iletişiminin güçlendirilerek müzakereci yönü kuvvetli güçlü bir demokrasinin kurulması idealini içermektedir (Tosun, 2004: 413).

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişimi bir yandan küresel ağlarla ekonomik faaliyetlerin dolaşım yeteneğini arttırırken, öte yandan bireylerin bilgi edinme ve iletişim yeteneklerini, özellikle de etkileşim imkânlarını zenginleştirerek yönetsel süreçlere katılım açısından yeni olasılıklar sunan bir süreci başlatmıştır. Söz konusu süreç, devletin yurttaşlara kaliteli hizmetler veren bir kurum olarak konumlanmasını ve bu konumlanmanın küresel gelişimde önemli bir rol oynayan bilgi ve iletişim teknolojileri ile daha gerçekleştirebilir hale gelmesini sağlamıştır. Bu bakımdan bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişimi, özellikle de internet adı verilen küresel iletişim ağı ile katılımcı ve etkin demokrasiye yeni imkânlar sunacağı iddia edilen adı e-demokrasi olan bir modelin ortaya çıkmasına yol açmıştır (Uçkan, 2003: 24).

“Media” teriminin “mediation” yani “dolayım” kavramıyla etimolojik olarak anlamı düşünüldüğünde, tarihi boyunca medyanın yönetenler ve yönetilenler arasında belirleyici bir dolayım işlevi yüklendiği, bu sebepten ötürü bir “siyaset mekanı” olduğu kabul edilmektedir. “Dördüncü güç” adı verilen medyanın “kamuoyu” oluşturarak yönetimi etkilediği gibi bu kamuoyu tarafından etkilenecek onunla yönetim arasında bir etkileşim imkânı yarattığı da ileri sürülmektedir. Medyanın dijitalleşmesi ve özellikle dijital televizyonların gelişimiyle, bu etkileşimin daha doğrudan bir katılma imkanını ortaya çıkaracağı düşünülmektedir. Bunun yanında, hem geleneksel medyanın hem de bilgi çağının elektronik medyasının, siyaset yapma tarzı ve demokrasi için ciddi bir tehdit oluşturduğunu düşünenler de bulunmaktadır (Uçkan, 2003: 25).

Manuel Castells, medyanın bir siyaset mekânına dönüşmesini, özellikle bilgi ve iletişim teknolojileri ile siyaset arasındaki güçlenen bağı demokrasi krizi olarak nitelendirmektedir. Demokrasinin geleneksel kurumları, bilgi akışının baskın olduğu küresel ağ mantığıyla çelişki içine girmekte ve bu nedenle işlevselliğini ve meşruiyetini kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya kalmaktadır. Küresel ağ ilişkileri, devletleri

yurttaşlarından uzaklaştırmakta, siyasal sistem güvenilirliğini kaybetmekte, yurttaşların erişim ve katılma imkânları azaldıkça, temsili demokrasi meşruiyet krizi içine girmektedir. Bu durum, demokrasi krizi sorununu öncelikle erişim ve katılma sorunu olarak konumlandırmaktadır. Devlet yurttaşlarına ulaşmak ve meşruiyetini yeniden kazanmak için, yeterince yurttaşın devlete erişimini sağlamak ve güvence altına almak zorundadır. “Katılımcı demokrasi” modellerinin ortaya çıkışı, ulus-devletlerin kimlik kaybının yol açtığı temsili demokrasi krizinin özünde bir erişim sorunu olarak belirlenmesinden kaynaklanmaktadır. Demokrasi krizi ve demokrasinin daha katılımcı bir temelde yeniden inşasına yönelik talepler, hızla yaygınlaşan elektronik medyanın kullanımıyla bağ kurmuştur. Bilişim çağının yarattığı toplumsal, kültürel ve siyasal paradigma dönüşümü siyaset yapmanın özünü de etkilemiş ve dönüştürmüştür. Bu dönüşüme endüstri çağının örgütsel ve siyasal biçimleri ayak uyduramamış, işlevsiz hale gelmişlerdir. Bu sebeple, elektronik medyayla desteklenen katılımcı bir demokrasi modeline ihtiyaç duyulmaktadır (Castells, 1997: 308-333).

Bilgi ve iletişim teknolojileri aracılığıyla sağlanan iletişim, demokrasinin etkinleştirilmesi için yurttaş katılımı bakımından iki temel alanda önemli olanaklar sağlamaktadır: birincisi, kamu bilgilerine ve belgelere daha kolay ve sürekli erişimin sağlanması; ikincisi ise, yurttaşların, seçilmiş siyasiler ve diğer kamu görevlileri ile daha kolay etkileşime girebilmeleridir. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin sunduğu diğer demokratik olanaklar bu iki alan ile bir şekilde bağlantılıdır. Çünkü elektronik ortam yurttaşların yönetsel süreçlere katılımını özellikle bu iki temel alanda sağlamaktadır (Uçkan, 2003: 33). Bilgi ve iletişim teknolojilerinin sağladığı bu olanaklardan kamu belgelerine kolay erişimi kapsayan ilki, elektronik devletin gelişimiyle doğrudan bağlantılıyken; yurttaşların, seçilmiş siyasilere etkileşimini kapsayan ikinci olanak ise doğrudan elektronik demokrasinin gelişimiyle bağlantılıdır.

Elektronik demokrasi her bir vatandaşın demokratik sürece katılmasını sağlamak için fırsatlar vermekte ve hükümetin temsil ettiği halkın görüş, bilgi ve deneyimlerine ulaşması için yollar sunmaktadır. Birçok demokratik aktiviteyi kapsayan bir kavram olan e-demokrasi, bilgi iletişim teknolojilerinin hükümet tarafından demokratik katılmayı ve etkinliği arttırmak için kullanılmasını ifade etmektedir. Macintosh e-demokrasi kavramını "bilgi ve iletişim teknolojileri sayesinde vatandaşlarla iletişimi arttırarak karar alma mekanizmalarına vatandaş katarak temsili demokrasiyi güçlendirmek" olarak tanımlamıştır (Macintosh, 2004:2). Bu mekanizmayı güçlendirebilmek için internete erişimi kamusal alanlar ve özel alanlarda bilgisayarların,

akıllı telefonların ve televizyonların kullanımının artırılması gerekmektedir. Çünkü e-demokrasi mekanizması, siyasal süreçte bilgi ve iletişim teknolojileri aracılığıyla bilgi paylaşımının yaygınlaşmasını, danışma ve interaktif iletişimin sağlanmasını amaçlamaktadır (Lee vd., 2011). Bunun için seçilmiş siyasilere ile vatandaşlar arasındaki karar alma sürecindeki iletişimi sağlamak demokratik gelişim açısından önem arz etmektedir. Päärinta and Sáábó, bilgi ve iletişim teknolojilerinin siyasal arenada ve karar alma mekanizmasında geleneksel medyadan farklılaşarak iletişimin şeklini değiştirdiğinden bahsetmiştir. Bu değişim tek yönlü kitle iletişim araçlarının farklılaşarak çok yönlü sosyal medyaya doğru kayması olarak gerçekleşmiştir. Ayrıca bu değişim geleneksel medyayı tamamlayıcı olabileceği gibi ona karşıt düşen durumları da yaratabilmektedir (2006: 818).

Elektronik demokrasi siyasal arenada iletişimin türünü ve yayılım hızını değiştirdiği gibi, uzun süreçte siyasal kültürde de bir dönüşümü gerçekleştirmesi muhtemeldir. Bu dönüşümün geleneksel temsili demokrasiden, bilgi ve iletişim teknolojilerinin çok yönlü karşılıklı iletişimi sağlayabilmesi sebebiyle doğrudan demokrasiye geçilmesi şeklinde olması öngörülmektedir (Westen, 2000:217) Çünkü temsili demokrasi dünyada meşruiyet krizi içine girmiş olup demokratik beklentileri artık yeterince karşılayamamaktadır.

Hacker ve van Dijk, e- demokrasi kavramının kullanımına karşı çıkarak, dijital demokrasi kavramını kullanmışlar ve dijital demokrasiyi de, bilgi ve iletişim teknolojilerinin ve bilgisayar ortamı iletişimin aracılığıyla, demokratik uygulamalarda herhangi bir şekilde zaman, mekan ve diğer kısıtlamalara maruz kalmadan ve geleneksel siyasal pratikleri ağ mekanizmalarına taşıyarak demokratikleşmenin sağlanması" olarak tanımlamışlardır. Televizyon ve telefon gibi geleneksel medya araçlarının da elektronik olmasından ötürü elektronik demokrasi kavramını çok genel bulmuşlardır. Doğrudan demokrasiyi desteklemek amaçlı ortaya konulan bilgi ve iletişim teknolojileriyle desteklenen tele-demokrasi düşüncesini de yüz yüze görüşmenin etkisini yaratmamasından dolayı eleştirerek, demokratik süreçte vatandaş katılımını arttırabilmek için dijital demokrasi ve temsili demokrasinin birleşimini savunmuşlardır (Hacker ve van Dijk, 2000: 1).

Bilgi iletişim teknolojilerinin ve bilgisayar ortamı iletişimin gelişimiyle birlikte siyasal iletişim değişmektedir. Bazı sosyal bilimciler iletişimdeki bu değişimin demokrasinin gelişimine katkıda bulunduğunu savunurken, bazıları ise bu değişimin

demokrasinin üzerinde olumsuz bir etkisi olduğunu savunabilmektedir. Hacker ve van Dijk ise bu etkileri şu şekilde değerlendirmektedir (Hacker ve van Dijk, 2000: 4):

1. Bilgi ve iletişim teknolojileri, bilgi akışının hızını arttırmakta ve bilgi sağlama yollarını çoğaltmaktadır; bu durum vatandaşların daha bilgili olmasını sağlamaktadır.
2. Siyasal katılmanın kolaylaşmasıyla birlikte yabancılaşma, utanma, soğuma ve engellenme gibi olgular azalmaktadır.
3. Bilgisayar ortamı iletişimin gelişimiyle müzakere ve tartışma amaçlı toplantıların organize edilmesi kolaylaşmaktadır.
4. İnternet, devlet müdahalesinden bağımsız olarak yeni siyasi toplulukların ortaya çıkmasını kolaylaştırmaktadır.
5. Hiyerarşik olan siyasal sistem, dönüşüme uğrayarak daha yatay olarak şekillenmektedir.
6. Vatandaşların sesini duyurarak politika sürecini etkilemek için daha fazla mekanizması oluşmaktadır.
7. Bilgi ve iletişim teknolojileri, siyasi partiler, gazeteciler ve politikacılar gibi yönlendirici araçları ortadan kaldırmaktadır.
8. Bilgi ve iletişim teknolojileri aracılığıyla, siyasiler vatandaşların sorunlarıyla doğrudan muhatap olabilmektedir.
9. Temsili demokraside seçim bölgeleriyle ilgili sorunları çözmekte, bilgi ve iletişim teknolojileri ve bilgisayar ortamı iletişim ağları yardımcı olmaktadır.

Pena-Lopez (2011, 6-7), e-demokrasinin vatandaşlar, siyasiler ve devlet açısından faydalarını şu şekilde belirtmiştir:

E-demokrasinin vatandaşlar açısından faydaları:

- İyi tanımlanan ve iyi yönetilen bir dijital kimliğe sahip olunması,
- Katılma ve uzlaşma bağlamında daha fazla şansa sahip olması,
- Elektronik tartışma ortamlarında sesini duyuracak ilk kişi olma olasılığı,
- Halkla etkileşimin artması ve halka karşı daha fazla sorumluluk duygusu hissedilmesi,
- Müzakereci demokrasiye geçiş ihtimalinin oluşturulması,
- Siyasal sorunlar üzerine tartışılabilir ve katılabilir olanağının artması,
- Yerel meselelere daha fazla odaklanması ve ulusal meselelerin geri planda kalması,

- Tüm siyasi meselelerin, marjinal olanların bile tartışma forumlarının konuşulabilmesi,
- Bilgiye birçok kaynaktan ulaşılabilmesi,
- Olaylara çok kısa süre sonrasında bile vatandaş tarafından tepki gösterilebilmesi.

Siyasi partiler açısından e-demokrasinin faydaları:

- Yeni kurumsal kanallara sahip olunabilmesi,
- Siber politikaların ve siber aktivizmin vatandaşlara ulaşma yollarının kapsamını değiştirerek bilgi akışı ve iletişimi hızlandırması,
- Profesyonel politikacıların parti içindeki, partiler arasındaki ve vatandaşlara karşı rollerinin değişmesi,
- Halk tabanıyla uzlaşmanın geliştirilebilmesi.

Devlet açısından e-demokrasinin faydaları:

- Şeffaflığın ve hesap verebilirliğin sağlanabilmesi için daha fazla araçların geliştirilebilmesi imkanı,
- Sadece şeffaflığın ve hesap verebilirliğin sağlanabilmesi değil, dijital bilgi ve dijital faaliyetlerin daha fazla izlenebilmesi sayesinde hükümetin her adımının bilinebilmesi,
- İktidarın kaynağının dağılımının genişlemesinden ötürü sosyal kontrollerin artması,
- Vatandaşın problemlerinin açık iletişim kanalları ve açık veri sistemleri sayesinde cevaplandırılabilmesi.

2.4.1.Bilgi Toplumu ve E- Demokrasi İlişkisi

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişimi siyasal sistemde ve demokratik toplumların ve kurumların işleyişinde değişimlere yol açmaktadır. Bu teknolojiler hem vatandaşların kendi aralarındaki hem de siyasiler ile seçmenler arasındaki iletişimi etkileyerek, siyasilerin yurttaşlara ve yerel temsilcilerin vatandaşlara erişiminde yeni yöntemleri ortaya çıkarmıştır. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin en önemli özelliği, tek boyutlu iletişimi sağlayan geleneksel medya araçları yerine, çok yönlü iletişimle birlikte etkileşimi sağlayan yeni bilgisayar ortamı araçları sağlamış olmasıdır. Bu etkileşim modelinde, bir taraftan seçilmiş veya seçilmeye aday olan siyasiler, kendilerini,

çalışmalarını ve düşüncelerini doğrudan vatandaşlara anlatabilmekte; diğer taraftan vatandaşlar ise siyasilere isteklerini ve yaşadıkları sorunlarını aktarabilmektedirler. Temsili demokrasinin krizine bir çözüm olan ve katılımcı demokrasiyi geliştiren bilgi ve iletişim teknolojileri, sanayi toplumunu bilgi toplumuna dönüştürmede önemli bir araçtır (Şahin vd., 2004: 255).

1980'lerden sonra dünyada küreselleşme hareketlerinin hız kazanmasıyla birlikte ulus devletler krize sürüklenmiş, Yeni Sağ politikaların etkisiyle ulus devletlerin etkinliğinin azaltılması gerektiği düşüncesi ortaya çıkmıştır. Yönetim kavramı birebir bilgi kavramıyla ilişki içinde olan bir kavramdır. Ulus devletleri ortaya çıkaran süreçte, devletin kapladığı topraktan ziyade bu toprak üzerinde yaşayan nüfusun ekonomik ve siyasal bilgisinin yönetimi önemli hale gelmiştir. Küreselleşme süreci içerisinde, ekonomik ve siyasal bilgiler giderek artan bir şekilde paylaşılmış ve bu durum ulus devletlerin egemenlik alanını daraltmıştır. Bilgi ihtiyacının ve bilgi paylaşım hızının artması, ulus devlete, elindeki bilgiyi paylaşmaktan başka çare bırakmamıştır. Bilginin paylaşımı, bir nevi iktidarın paylaşımı anlamına gelmesinden ötürü, bu gelişmeler katılımcı demokrasinin temellerini hazırlamıştır (Şahin vd., 2004: 256).

'Bilgi toplumu', 'Post-Endüstriyel', 'Post-Kapitalist toplum' ve ya 'Post-Modern toplum' gibi kavramlar temelde endüstri toplumunun yerine güç ve prestij kaynağının bilgi olduğu yeni bir toplumsal yapıya yerini bırakmaktadır. (Aklan ve Şimşek, 1998:73) Bilgi toplumunda endüstri çağının kimi üretim mekanlarının, bilgi merkezlerinin ve ağ ortamlarının almasıyla, fiziksel emeğin ikamesi zihinsel emeğin ikamesi şekline dönüşmüştür. Artık bilgi ve iletişim toplumundaki gelişim ve bu teknolojileri kişi başına kullanım oranı, ülkelerin gelişmişliğinin bir ölçütü haline gelmiştir. Bilişim toplumu, ekonomik ve sosyal yaşamın merkezinde bilgi ve iletişim teknolojilerini barındırmaktadır.

Küreselleşmeyle birlikte toplumların sosyal, kültürel ve ekonomik olarak daha karmaşık bir yapıya sahip oldukları görülmektedir. Nüfus yapısının çeşitliliğinden ötürü çok kimlikli ve çok kültürlü siyaset ön plana çıkmakta, homojen yapıli modern ulus devlet modeli erozyona uğramaktadır. Artık hükümetler koşulların ve bilginin bu denli hızlı değişiminden ötürü günlük ve ani kararlar alıp uygulamak durumunda kalmaktadır. Ancak bu karara hangi grupların, nasıl tepki vereceği bilinmemektedir. Buna ek olarak, temsili sistemde aktörler vatandaş ve hükümet iken, günümüzde karar alma sürecine katılan aktörler, sivil toplum örgütleri, medya, özel sektör ve lobi faaliyetlerini yürüten organizasyonlar ve uluslar arası kuruluşlar gibi çeşitliliğe sahiptir. Bunun sonucu olarak

temsili sistemde demokratik sürecin en önemli aracı olan seçimler, çeşitlenen aktör yapısıyla birlikte demokratik katılmayı tam olarak yansıtmamaya başlamıştır (Toffler, 2008: 482, 519).

Değişen ve çeşitlenen toplumsal yapıyla birlikte temsili sistem bir demokrasi kriziyle karşı karşıya kalmıştır. Bu krizin çıkmasındaki etken günümüzdeki şartların değişmiş olmasıdır. Ulusal düzeyde üretilen politikaların daha kaliteli, seçmen tercihlerini yansıtmada daha etkin olması; yeni yasa ve uygulamaların halkın rızasından geçmiş olması; bu sayede kurulan bir güven inşası ve sonuç olarak karar alma sürecindeki sorumluluğun paylaşılması gibi gereksinimler ortaya çıkmıştır. (Çetin, 2010:55) Sanayi toplumlarının yapısal dönüşümüyle birlikte farklı özelliklere sahip kesimlerin beklentilerini karşılamak güçleşmiştir. Bu bağlamda, seçimler sonucu belirlenen temsilcilerin aldıkları kararları temsili yansıtma noktasında yetersiz kalmıştır. Merkezi yönetimlerin yaptığı ulusal düzenlemeler, yerel ihtiyaçları karşılamada yetersiz kalmıştır; bu durum yerel yönetimlerin güçlendirilmesi ihtiyacını doğurmuştur. Ayrıca, yürütülen faaliyetlerin yeterince hesap verebilir ve şeffaf olmaması bireylerde iktidara ve bürokrasiye karşı güven kaybına sebep olmuştur.

Bu noktada karşımıza bilgi iletişim teknolojileri çıkmaktadır. Bilgi ve iletişim teknolojileri, bu karmaşık yapıyı homojen hale getirecek çözümler içermemekle birlikte katılma sorunu olarak karşımıza çıkan demokrasi krizine dair çözümler üretmektedir. Post modern toplum yapısıyla birlikte, bireyler artık tek tipleşme yerine farklılaşmaya gitmekte, bu farklılaşma, istekler ve beklentiler düzeyinde karar alma mekanizmasına bilgi ve iletişim teknolojileri aracılığıyla yansıtılmaktadır. Gelişen teknolojilere baktığımızda, e-devlet gelişimiyle paralel giden yeni altyapı ve bilgi kaynakları, çeşitli yollarla hükümetler ve vatandaşları birbirine bağlamak için kullanılabilir. Bilgi ve iletişim teknolojileri kullanımı bilgiyi ve dokümanları yayan bir araç olmaktan öteye geçerek, tartışma, fikir alışverişi ve sözleşme mekanı haline gelmektedir. Bunun sonucu olarak internet, demokratik kamusal alanın bir uzantısı haline gelmiş, dolayısıyla halkın kendi kendisini yönetmesi anlamına gelen 'demokrasi'nin başına 'e' harfi getirilmiştir. Bu bağlamda e-demokrasinin yeni bir demokrasi biçiminden öte çağın gerekliliklerine uygun bir dizi yenilikler getiren 'sürecin devamı' şeklinde bir uygulama olduğunu belirtmek gerekmektedir (Çetin, 2010:56).

2.4.2. E- Demokrasinin Geçirdiği Evreler

Literatürde elektronik demokrasi tarihsel olarak teknolojik gelişmeler bağlamında, tele-demokrasi, siber-demokrasi ve elektronik demokratikleşme olarak üç farklı evreye ayrılmaktadır (Hagen, 1997).

Hagen'a göre, elektronik demokrasinin en eski konsepti ilk olarak 1970li yıllarda gelişmiş olan tele-demokrasi olup 1980li yıllarda büyük ölçüde tartışılan bir kavram haline gelmiştir. Tele-demokrasi Amerikan politik sistemde yeni iletişim teknolojilerinin gelişimiyle birlikte doğrudan demokrasi noktasında kullanılmasını amaçlamaktadır. Televizyon, telefon, uydu, kablolu TV ve bilgisayarlar sayesinde yeni iletişim araçlarının gelişimiyle birlikte tele-demokrasiyi savunan düşünürler tüm yurttaşların eşit bir şekilde siyasi mekanizmalara katılımını amaçlamaktadır. Bu düşünürler ayrıca, temsili mekanizmaların seçmenleri sadece edilgen bir biçimde oy vermeye yönlendirerek politik sistemle arasında mesafe koymalarına yol açmasından ötürü seçmenlerin sisteme bir yabancılaşma içinde olduklarını ve bu durumun çözümünün bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımıyla çözülebileceğini iddia etmektedir. 1970'li yılların sonuna doğru ilk olarak Ted Becker'ın kablolu televizyonu karar alma sürecinde kullanma düşüncesiyle ortaya çıkmıştır (Hagen, 1997). Ayrıca 1992 yılında Reform Partisi'nden Amerika Birleşik Devletleri'ne başkanlığına aday olan Ross Perrot kendi kampanyasının bir bölümünü televizyon üzerinden elektronik kent toplantısını yapması tele-demokrasi kavramının ilk örneğini oluşturmaktadır (Tosun, 2004: 425).

Güçlü demokrasi anlayışıyla katılımcı siyaseti amaçlayan Barber da tele-demokrasi bağlamında televizyonlu kent toplantılarının yapılması gerektiğini savunmuştur. Barber'a göre temsili kent toplantılarının yurttaş eylemliliğine ve yetkinliğine cevap verememesinden ötürü katılmanın doğrudan bir şekilde yerel ve ulusal ölçekte olması gerektiğini iddia etmiştir. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişimi sayesinde kablolu televizyon, video ve bilgisayar aracılığıyla yurttaşların bilgiye eşit bir biçimde ulaşmasıyla tartışma ve müzakerenin gerçekleşebileceği bir mekanizma kurulabilmektedir. Böylece aralarında mesafeler bulunan ve normal şartlarda iletişime geçmeleri zor olan siyasiler ve yurttaşların yapay kent toplantılarıyla iletişim kurlmaları mümkün hale gelmektedir. Her ne kadar elektronik kent toplantıları yüz yüze görüşme duygusunu azaltarak elit manipülasyonuna açık hale getirirse de Başkan'ın

danışmanlarından duyamayacağı sorunları vatandaşın siyasilere doğrudan iletmesi bağlamında katılma duygusunu arttırmaktadır (Barber, 1995: 331- 332).

Tele-demokrasi bağlamında telefon ve televizyon yoluyla yurttaş etkileşimini arttırmak amacıyla New York ve New Jersey Connecticut Kadın Seçmenler Birliği kent toplantıları düzenlemiştir. Hawaii Üniversite grubu Geleceğin Yeni Zelandası Komisyonu için bir tele-oylama yöntemi geliştirmiştir. Bu gibi örneklerde elektronik kent toplantılarının başarıya ulaşması, teknolojinin sadece eğlence amaçlı olmayıp demokratikleşme çerçevesinde de hizmetler sunabildiğini göstermektedir. Toplumsal etkileşimi arttıran sistemler sadece bilgiye ulaşma noktasında adil olmayıp yurttaşın sürece katılımını da teşvik ederek tartışma ve müzakere ortamında söz sahibi olmayı ve oy vermeyi de özendirilmektedir. Ayrıca Barber, elektronik kent toplantılarına hükümetin ve özel sektörün müdahalelerini önleyebilmek için Yurttaş İletişim Kooperatifleri'nin kurulması gerektiğini ifade etmektedir. Bu kooperatifin amacı ise bölgesel, yöresel ve ulusal ölçekteki toplantılarda kamusal ulaşım ve kamusal tartışmaları, tüm elektronik kamuoyu yoklamalarını, oy verme işlemlerini ve diğer mekanizmaları denetlemek ve düzenlemektir (Barber, 1995: 333-335).

Bilgisayar ağlarının yaygınlaşması ve internete erişimin artmasıyla birlikte kablolu televizyona ve telefona ağırlık veren tele-demokrasiden kavramından siber-demokrasi kavramına geçilmiştir. Elektronik demokrasinin ikinci evresi olan siber-demokrasi kavramı sanal uzamda oluşacak topluluklar aracılığıyla iletişim ve siyasal yapıların değişmesini vurgulamaktadır. Muhafazakar söylemler Yeni Sağ'ın etkisiyle siber-demokrasinin serbest piyasa ve kapitalizm noktasında kullanılmasını savunurken komüniteryenler toplumun değerleri üzerine odaklanarak demokratikleşme yönünde kullanılmasını savunmaktadırlar (Hagen, 1997).

Tele-demokrasi ve siber-demokrasi kavramlarının aksine elektronik demokratikleşme evresi Bilgi ve İletişim Teknolojileri aracılığıyla doğrudan demokrasi bağlamında katılmayı arttırmayı teşvik etmezken temsili demokrasiyi güçlendirmeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda elektronik demokrasi kavramı ile elektronik demokratikleşme kavramlarını birbirinden ayırmak gerekmektedir. E-demokrasi seçimleri, siyasal partileri, oy vermeyi, kamuoyu araştırmalarını elektronik ortama taşıırken siyasilerle yurttaşlar arasındaki etkileşim mekanizmalarını arttırmayı sağlamak ve yurttaş katılımı ve demokratik değerlerin elektronik ortam ile birlikte dönüşümünü amaçlamaktadır. Buna karşılık, elektronik demokratikleşmenin amacı,

kamu ve seçilmiş temsilciler aracılığıyla yeni alternatif iletişim kanallarını sağlamaktır (Tosun, 2004: 426).

Hükümet ile yurttaş arasında elektronik demokratikleşme bağlamındaki uygulamalara örnek olarak Beyaz Saray'ın Bilgisayar Destekli İletişim Sistemi gösterilebilir. Bu sistem sayesinde Beyaz Saray belgelerine erişme ve elektronik mail gönderme imkanları bulunmaktadır. Ayrıca, Estonya Devlet Başkanı Lennart Meri, Estonya'yı enformasyon çağına taşımayı amaçlayan Tiger Leap'i geliştirmiştir. Bu proje kapsamında Estonyalılar yasa tasarısı önerebilmekte ve bu tasarıya yeterli yurttaş destek verirse, öneri hükümet gündeminde tartışılmaktadır. Ancak bu proje kapsamındaki Portal 6'da kayıtlı 6.000 kullanıcı olmasına rağmen aktif üye sayısı 10- 20 arasında değişmektedir. Elektronik demokratikleşme bağlamındaki örnekler, ABD'den Minnesota e-mail forumu, Los Angeles bazlı Demokrasi Ağı, ABD Siyasal Katılma Projesi; İngiltere'den İngiltere Citizens Online Democracy Projesi olmak üzere çeşitlendirilebilmektedir. Başta ABD olmak üzere yurttaşların siyasete ilgisinin ve katılımının azalmasına çare olarak bilgi ve iletişim teknolojileri araçlarının kullanımı devlet-yurttaş iletişimini arttırarak siyasal yönelimleri canlandırabilmektedir (Tosun, 2004: 427).

2.4.3. Demokrasi Türleri ve Elektronik Demokrasi

Jan van Dijk, e-demokrasi kavramını farklı demokrasi tipolojileri yönünde değerlendirmiş, legalist demokrasi, temsili demokrasi, plebisiter demokrasi ve katılımcı demokrasi olmak üzere beş demokrasi modelinde incelemiştir (Dijk, 2000: 38).

2.4.3.1. Legalist (Hukuki) Demokrasi

İlk model olan legalist demokrasi anlayışı Batı Avrupa'da güçlü devlet anlayışının gücünü yitirdiği ve klasik model demokrasi anlayışının ortaya çıktığı dönemde rastlanmaktadır. Montesquie ve John Locke'un savunduğu legalist hukuku ve anayasayı demokrasinin temel değerleri olarak görmesinden ötürü prosedürel bir anlayışa dayanmaktadır. Demokrasi devlet gücünün kontrol ve denge mekanizmalarının sağlanması amacıyla güçler ayrılığı ve anayasada yer alan temel insan haklarını ihlal etmeyen bir çoğunluk ilkesine dayanmaktadır. Bu demokrasi tipolojisinde popülist politikalara karşı çekingen bir tavırla bakılmakta ve doğrudan demokrasi yerine temsili demokrasi tercih edilmektedir.

Bu modelde siyasal sistemde ülke genelindeki krizlerde bilgi ve iletişim teknolojileri gelişimi hükümet, bürokrat ve seçmen arasındaki bilgi eksiği problemini çözmekte kullanılabilir. Böylece parlamentolarda, belediye meclislerinde, siyasal partiler ve diğer resmi kurumlarda oluşan problemler bilgi akışının eşit bir biçimde sağlanmasıyla çözümlenebilir. Bu demokrasilerde, bilgisayar yönelimli iletişimin amacı, siyasal sistemin daha şeffaf olması ve böylece daha etkin bilgi paylaşımı süreçlerinin yaratılmasını sağlamaktır. Kısacası, bu demokrasi tipolojisinde bilgi ve iletişim teknolojilerinin katkısı hükümet temsilcilerine, idarecilere ve vatandaşlara daha fazla ve daha etkin bilgi paylaşımını sağlamak ve yeni medya araçlarındaki etkileşim sebebiyle temsili hükümetin vatandaşlara karşı daha şeffaf olmasını ve vatandaşların ihtiyaçlarına karşı cevap verebilen hale gelmesini sağlamaktır. Bu konuda kamu bilgi sistemlerinin sağlanması, elektronik ortamlarda kampanyaların yürütülmesi ve müzakerelerin yapılması önemlidir (Dijk, 2000: 39).

2.4.3.2. Rekabetçi (Temsili) Demokrasi

Max Weber (1921) ve Joseph Schumpeter'in (1942) sunduğu bu modelde, doğrudan demokrasi heterojen toplumların karmaşık yapısından ötürü şiddetli bir şekilde reddedilirken; temsili sistemde siyasi partiler arasında seçimler yoluyla iktidarı ele geçirmek amacıyla gerçekleşen rekabet desteklenmektedir. Siyasal sistem, siyasal partiler ve liderleri arasındaki halkın oy desteğini alabilmek için hiç bitmeyen bir rekabet içinde olmasından, olduğu bu modelde popülizm bir seçim stratejisi olarak ortaya çıkmaktadır. Bu model, özellikle başkanlık sistemlerinde ve iki parti sisteminde uygulanmakta ve siyasi liderlerin etkinliğini arttırmasından dolayı popülerlik kazanmaktadır.

Bu modelde bilgi ve iletişim teknolojileri, tek yönlü olan geleneksel medyanın yanında bu teknolojilerin çift yönlü olup etkileşimi sağlamasından dolayı seçim kampanyalarında vatandaşlara yönelik iletişimi sağlama amacıyla kullanılmaktadır. Böylece aday olan siyasiler kendi siyasi düşüncelerini, duruşlarını ve geleceğe dair politikalarını seçmen kitleleriyle interaktif olarak paylaşma ve seçmen kitlesinin tutumunu da ölçme şansına sahip olabilmektedirler. Ancak temsili demokrasi taraftarlarının doğrudan demokrasi anlayışına karşı şüpheli tutum takınmalarından dolayı bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımı elektronik kampanya, oylama ve

belediye toplantıları gibi araçlarla siyasi liderlerin yararı açısından kullanılmaktadır (Dijk, 2000: 40).

2.4.3.3. Plebisiter Demokrasi

Bu demokrasi tipolojisini savunanlara göre bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanım amacı temsili demokrasiyi savunanlardan farklı bir boyut taşımaktadır. Çünkü bu modelde, bu araçlar siyasi liderlerin ve partilerin politikalarını vatandaşlara tanıtma amacıyla kullanılmamakta, vatandaşların siyasi karar alma mekanizmasına doğrudan katılarak plebisitçi yollarla kamusal kararları etkileyebilmesi amacıyla kullanılmaktadır. Plebisiter demokrasi modelinde önemli olan siyasilerin tutumundan ziyade vatandaşların sesini daha yaygın ve etkin olarak duyurabilmektir. Bu radikal modelin tarihteki örnekleri M.Ö. 5. Yüzyılda Atina polisinde, Roma forumunda, Orta Çağın son dönemlerinde İtalyan şehir devletlerinde ve Amerikan Anayasasının kurucu babaları olan Thomas Jefferson'ın düşüncelerinde görülmektedir. 1960'lı yıllarda yeni medya araçlarının gelişimi, Amerika Birleşik Devletleri'nde birçok yerel bağlamda yapılan denemelerle birlikte plebisiter yaklaşımların Rönesans'ı olarak kabul edilmiştir. Bu görüşlerin en önemli destekçileri olan Becker (1981) ve Barber (1984) toplumların geniş ve karmaşık yapılarından ötürü temsili demokrasiyi ön plana çıkaran görüşlere karşı yeni medya araçlarıyla doğrudan demokrasi modellerinin gerçekleştirilebileceğini savunmuşlardır. Bu bağlamda, mümkün olduğunca çok vatandaşların karar alma süreçlerine katılması söz konusudur.

Bu modelde bilgi ve iletişim teknolojileri uygulamaları, oylama için elektronik kayıt veya vatandaşların fikirlerini beyan edebilecekleri sistemler şeklinde olabilmektedir. Bilgisayar ve telefon aracılığıyla gerçekleştirilen tele-oylamalar, e-referandumlar, elektronik oylamalar ve kamuoyu yoklamaları gibi uygulamalar söz konusudur. Bu modelin eleştirisi ise vatandaşların fazlasıyla bireyselleşmelerine teşvik etmesi ve atomize edilmiş toplum yapısını desteklemesidir (Dijk, 2000: 41).

2.4.3.4. Çoğulcu (Plüralist) Demokrasi

Diğer modellerden farklı olarak çoğulcu demokraside sivil toplum kuruluşlarının ve aracı kurumların rolü önemlidir. Alexis De Tocqueville'in 18. Yüzyılda Amerikan demokrasisinde sivil toplum organizasyonlarının önemini vurgulamasının yanı sıra Robert Dahl'ın 'poliarşi' olarak nitelendirdiği, siyasi sistemde rekabetin temsiline, baskı

ve çıkar gruplarının, dini ve etnik grupların ve siyasi partilerin müzakeresine önem vermiştir. Bu model, siyasal sistemlerin farklı güç ve yönetim merkezlerine oluşturulması merkezi modeller olan hukuki ve temsili sistemlerden farklılaşmaktadır. Doğrudan ve temsili demokrasi modellerinin bileşiminden oluşan çoğulcu demokrasiye göre, devlet hakem rolünü üstlenirken siyasal sistemde çoğunluğun yönetimi yerine azınlık koalisyon hükümetleri tercih edilmektedir. Temsili boyutu ise, sadece 4- 5 yılda yapılan seçimlere dayandırılmamakta, tüm kurumsal temsil mekanizmaları işletilmektedir. Bu modelde, anayasal yönetim kabul edildiği halde önemli olan aracı sivil toplum kuruluşlarının ürettiği politiklardır. Sivil toplum kuruluşlarının eğilimleri ise merkezi devlet sisteminin kamusal kararlarından ziyade üyelerinin görüşleri, çıkarları ve kararları noktasında şekillendirilmektedir.

Demokrasinin çoğulcu modelinin en önemli niteliği, bilgi ve iletişim teknolojilerindeki değişimlerle birlikte siyasal bilgi akışının farklı boyutlarda sağlanabilmesi ve tartışmaların elektronik ortamlarda çok yönlü olarak yapılabilmesidir. Bilgisayar destekli iletişim sistemleri, elektronik posta, telekonferanslar ve tartışma forumları sayesinde sivil toplum organizasyonları hem kendi üyelerine ulaşabilmekte hem de diğer vatandaşlara dair tartışma forumları ve online anketler oluşturarak kamuoyunu ölçebilmektedirler (Dijk, 2000: 42).

2.4.3.5. Katılımcı Demokrasi

Van Dijk'ın incelediği beşinci demokrasi modeli olan katılımcı demokrasi, temsili ve doğrudan demokrasi modellerinin bileşiminden oluşması bağlamında çoğulcu demokrasi modeline benzemektedir. Ancak aradaki fark, çoğulcu modelde sivil toplum örgütlerine odaklanırken; katılımcı modelde vatandaşların ne kadar çok karar alma süreçlerine katıldığı vurgusu yapılmaktadır. Bu modelin ilk teorisyeni olan Jean Jacques Rousseau, bireylerin kendi çıkarlarına göre hareket etmelerinden öte birlikte toplumun aktif üyeleri olarak kolektif karar alabilen eğitilmiş yurttaşlıklar olmaları gerektiğini savunmuştur. Aydınlanma düşüncesinden beslenen bu görüş, vatandaşları toplumun aktif üyeleri olarak eğitmenin bu model için öncelikli olduğunu savunmaktadır. Carol Pateman ve Macpherson gibi düşünürlerin geliştirdiği bu modele göre önemli olan vatandaşların siyasi iktidarı etkileyebilme gücü olmasından ötürü vatandaşların bilgi alma özgürlükleri tam anlamıyla sağlanabilmeli ve vatandaşlar

eğitimle yurttaşlık bilinci kazandırılarak tartışma forumlarında kolektif karar alabilme kabiliyetine sahip olmalıdırlar.

Bu modelde, bilgi ve iletişim teknolojilerinin rolü vatandaşların bilgi düzeyini arttırmak ve siyasal alanda aktif olmalarını sağlamaktır. Elektronik ortamda bilgi kampanyalarının, kamu bilgi sistemlerinin, ‘bilgi zenginleri’ ve ‘bilgi fakirleri’ arasındaki boşluğu azaltmak için kullanılmasından dolayı yeni medya araçlarına erişim sağlanmalı ve kullanıcı dostu uygulamalar oluşturulmalıdır. Katılımcı demokrasiye göre Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin demokratikleşme bağlamında etkin kullanımı siyasal sistemi vatandaşlara açmak ve şeffaflaştırmak için en iyi yöntemlerden birisidir. Elektronik ortamda yürütülen tartışmalar, kamusal ağlar üzerinden yürütülen tartışma listeleri, telekonferanslar, elektronik belediyeler gibi uygulamalar sadece sosyal ve entelektüel elitlerin siyasal alana katılmasını sağlamamasından dolayı kitlesel katılımı kuvvetlendirmektedir (Dijk, 2000: 42).

Kısacası van Dijk'ın değerlendirmesini dikkate aldığımızda demokrasi modelleri bağlamında elektronik demokrasinin yeni bir demokrasi modeli olmaktan daha çok diğer modeller içinde politik amaçlara hizmet ederek şekillendiği görülmektedir. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişimiyle yeni bir çağın başladığı göz önüne alındığında eski çağın demokrasi, politika, yurttaşlık ve devlet kavramlarının içeriksel olarak dönüşüme uğradığı söylenebilir. Bu dönüşüm şu şekilde gözlemlenmektedir (Tosun, 2004: 424):

Tablo 1. Endüstriyel Çağ ile Dijital Çağ Arasındaki Fark

	Endüstriyel Çağ	Dijital Çağ
Demokrasi	Temsili	Katılımcı
Politika	Radyo-Tv, Kitlesel	Bire bir
Yurttaşlar	Pasif Tüketiciler	Aktif Tüketiciler
Devletler	Ulusal, Tek kültürlü	Global, yerel, sanal, çok kültürlü

Bu tabloya göre, bilgi ve iletişim teknolojilerindeki değişim sonucunda endüstriyel çağdan dijital çağa bir evrim gerçekleşmiş ve bu bağlamda temsili demokrasi katılımcı demokrasiye, tek yönlü kitlesel iletişim araçları, çok yönlü yeni medya teknolojilerine ve yurttaşlık kavramı pasif tüketiciden aktif tüketiciye ve

homojen ulus devlet anlayışı çok kültürlü çok kimlikli değerlerin etkisini arttırmasıyla küyerelleşmeye dönüşmüştür.

2.4.5. E-Demokrasi Yaklaşımları

E-demokrasiye ait yaklaşımlar üç başlık altında ele alınacaktır: Aström'e (2001) göre e-demokrasi yaklaşımı, Caldow'un E-demokrasi modeli ve Nair'in (2007) dijital demokrasi modelidir.

2.4.5.1. Aström'e Göre E-Demokrasi Yaklaşımları

Aström (2001) e- demokrasiyi; hızlı e-demokrasi, güçlü e-demokrasi ve zayıf e-demokrasi olmak üzere üç yaklaşımla açıklamaktadır. (Aström, 2001: 49-51)

- *Hızlı e-demokrasi yaklaşımı:* Vatandaşların politik karar verme sürecine doğrudan katılması söz konusudur. Bu katılma elektronik oylar sayesinde gerçekleştirilir. Vatandaşlar her konuda düşünce ve ifade özgürlüklerini kullanırlar.
- *Güçlü e-demokrasi yaklaşımı:* vatandaşların oy kullanmalarından ziyade politik karar süreçlerinde kararların değerlendirilmesine etkisi ön plandadır. Hızlı e-demokrasi modeline nazaran karar alma süreci yavaşlamaktadır.
- *Zayıf e-demokrasi yaklaşımı:* Seçimler döneminde adaylar kendilerini internet üzerinden tanıtır. Vatandaş devlet ile ilgili hizmetleri internet üzerinden alan bir müşteri konumundadır.

2.4.5.2. Caldow'un E-Demokrasi Modeli

Caldow dört kademeli bir E-Demokrasi modeli geliştirmiştir. Model, liderlerin e-demokrasi çabalarının hem taktiksel hem de stratejik açıdan e-devlet uygulamalarına nasıl uyarlanacağını düşünmelerine yardımcı olmaktadır. (Caldow, 2004: 4-10)

- *Kademe 1:* Devlet kuruluşları, yasama organları, uluslar arası kuruluşlar ve siyasi partiler araştırma bilgisi, mevzuat, temsilcilerinin özellikleri, faaliyetler gibi bilgilerini internet üzerinden paylaşım açmaktadır. Böylece, e-demokrasinin ilk aşaması pasif ve tek yönlü olarak oluşmuş olur.
- *Kademe 2:* Bu kademedeki amaç iki yönlü iletişimi başlatmaktır. Bu kademe, e-mail, online kamuoyu yaratımı, online anket uygulaması, e-oylama gibi

yöntemleri içermektedir. Ancak kademenin yapısı hala büyük ölçüde eş zamanlı değildir.

- *Kademe 3:* Amaç, internet ve medyanın dinamik şekilde izlenmesi, koordinasyon, bağış toplama, online forum ve dijital bölünme yöntemleriyle interaktif gücü arttırmaktır. İletişim, iş birliğine dönüşmeye başlamıştır, ancak hala eş-zamanlılık söz konusu değildir.
- *Kademe 4:* Bu kademe yüksek seviyede e-demokrasi gelişmişliğini göstermektedir. E-dilekçe, e-danışma, politika, şeffaflık ve dijital bölünme yöntemleriyle büyük ölçüde doğrudan paydaşlara, yargıya ya da yerel kitlelere odaklanmaktadır.

2.4.5.3. Nair'in Dijital Demokrasi Modeli

Nair'in modeline göre e-demokrasi bilginin açıklandığı en düşük seviyeden, politik kararların online olarak alındığı en yüksek seviyeye doğru gelişme göstermektedir. Bu bağlamda gelişmekte olan ve gelişmiş ülkelerde e-demokrasi dört aşamadan meydana gelmiştir. Aşamalar, vatandaşın internet vasıtasıyla demokratik sürece katılımına göre oluşmuştur. (Nair, 2007:151)

- *Birinci Aşama – Bilginin Açıklanması:* Kamu kurumları vatandaşların bilgileri okuyup düşünmeleri amacıyla kamu kurumlarıyla ilgili bilgileri internet ortamına koyarlar.
- *İkinci Aşama – Konsültasyon:* Kamu kurumları, kamusal web siteleri vasıtasıyla vatandaşların düşüncelerini öğrenirler.
- *Üçüncü Aşama – Online Müzakere:* Kamu kurumları ve vatandaşlar politik meseleleri internet üzerinden tartışırlar.
- *Dördüncü Aşama – Online Karar Alınması:* Bu aşamada vatandaşlar karar alma sürecine tam anlamıyla demokratik olarak katılmış olurlar.

2.4.6. E- Demokrasinin Uygulama Alanları

E- demokrasiyi uygulama alanlarını göre beşe ayırmak mümkündür:

- İnternet üzerinden yürütülen siyasal kampanyalar (online campaigning) ve siyasal parti faaliyetleri
- İnternet ortamında yürütülen lobicilik faaliyetleri

- Hükümet kuruluşlarının ve özellikle de temsili kurumlarının e-devlet uygulamaları
- Kitle iletişim araçlarının internet siteleri ve özel sektörün desteklediği bedava e-mail imkanlarının sağladığı tartışma ortamları
- İnternet tabanlı örgütlenen sivil toplum örgütlerinin faaliyetleri (Öztürk, 2006: 59).

Sanal ortamda yapılan siyasal kampanyalar, son 10 yılda başta ABD politikacıları olmak üzere tüm batılı ülkelerde kullanılan stratejik bir araçtır. Artık adaylar ve partiler kendi seçmenleriyle hiçbir aracıya gerek kalmadan direkt olarak iletişim kurabilmektedir. Örneğin Japonya Başbakanının internet adresinden iki milyon takipçisi bulunmaktadır. Böylece kendi seçim propagandasını interneti kullanarak yapabilmektedir. Bunun yanında, e-oylama yoluyla, yurttaşların yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası düzeyde birçok konuda internete bağlı kamu sitelerine evlerinden ya da bu amaç için geliştirilmiş kiosk tarzı terminallerden oy kullanılabilir (Öztürk, 2006: 60).

Lobiler ve çıkar grupları kendilerini ilgilendiren konularda siyasal karar alma mekanizmalarını interneti kullanarak etkilemeye çalışırlar. İnternette broşürler yayımlayıp, e-mail yoluyla sempatizanlar kazanmaya çalışırlar. Hükümet kuruluşları hem ulusal hem yerel bağlamda halka ücretsiz bilgi sunmaktadır. Parlamentolar, belediye meclisleri ve diğer seçilmiş kurumlar, görüşülen konuları ve toplantı tutanaklarını internet ortamında vatandaşlara sunmaktadır. Bu durum şeffaflığı ve hesap verebilirliği arttırmaktadır. Bilgi ve iletişim araçlarının sağladığı tartışma ortamlarının sayesinde, insanlar farklı yaşam tarzlarıyla ve zıt düşüncelerle karşılaşırırlar, bu durum insanların farklı düşüncelere aşına olmasını sağlayarak toplumda hoşgörü ortamının filizlenmesine yol açmaktadır. Ayrıca e-anketler aracılığıyla vatandaşın güncel konular hakkında ne düşündüğüne dair siyasal makamlara ipuçları verilmektedir. Ancak belirtmek gerekir ki, medya siyasal arenada tarafsız kalamayıp sermaye sahiplerinin çıkarlarına göre eğilimler sergileyebilmektedir (Öztürk, 2006:61).

2.4.6.1. E- Devlet Uygulamaları

Akıllı devlet ya da dijital devlet olarak da adlandırılan elektronik devlet, sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçişle birlikte bilgi ve iletişim teknolojileri aracılığıyla kamu hizmetlerinin daha etkin, hızlı ve şeffaf bir şekilde vatandaşlara ve özel sektöre

sunumunu kapsamaktadır. E-devlet, devlet-vatandaş, devlet-özel sektör ve devlet-sivil toplum kuruluşları arasındaki ilişkilerde, teknolojinin kullanılmasıyla daha az problemin yaşanmasını öngörmektedir. Yeni bir devlet anlayışını ifade eden bu kavram, geleneksel devletin zihinsel ve yapısal olarak dönüşümünü kapsayarak, yurttaşın gözünde hantal ve verimsiz bir yapı olan kamu yönetiminin meşruiyet krizine adeta bir çare olmuştur. Kamu yönetiminde bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanılması, yönetim açısından daha düşük bir maliyet ve vatandaşlara yönelik daha hızlı ve kolay hizmet sağlamasından ötürü e-devlet uygulamaları hızlı bir şekilde yaygınlaşmıştır. E-devlet uygulamaları, vatandaşlara hızlı ve etkin kamu hizmeti sunmanın yanı sıra vergi gelirlerinin ve kurumlar arası bilgi paylaşımının vatandaşla paylaşılmasından dolayı şeffaflığın ve hesap verebilirliği artırarak, yolsuzluğun önlenmesine de katkıda bulunmaktadır (Delibaş ve Akgül, 2010: 105-106).

Tablo 2. Geleneksel ve E-Devlet Karşılaştırması (Uçkan, 2003: 47)

Geleneksel Devlet	E- Devlet
Pasif Yurttaş	Aktif Müşteri- Yurttaş
Kağıt- Temelli İletişim	Elektronik İletişim
Dikey/ Hiyerarşik Yapılanma	Yatay/ Koordineli Ağ Yapılanması
Yönetimin Veri Yüklemesi	Yurttaşın Veri Yüklemesi
Nakit Akışı/ Çek	Elektronik Fon Transferi (EFT)
Tek Tip Hizmet	Kişiselleştirilmiş Hizmet
Yüksek İşlem Maliyetleri	Düşük İşlem Maliyetleri
Verimsiz Büyüme	Verimlilik Yönetimi
Tek Yönlü İletişim	Etkileşim
Uyruk İlişkisi	Katılma İlişkisi
Kapalı Devlet	Açık Devlet

Geleneksel devlet modelinde yer alan pasif yurttaş, kağıt temelli iletişim, hiyerarşik yapılanma, yönetimin veri yüklemesi, nakit akışı, tek tip hizmet, yüksek işlem maliyetleri, verimsiz büyüme, tek yönlü iletişim, uyruk ilişkisi ve kapalı devlet gibi anlayışlar e-devlet ile birlikte yerini, aktif yurttaş, elektronik iletişim, yatay ağ bağlanması, yurttaşın veri yüklemesi, EFT, kişiselleştirilmiş hizmet, düşük işlem maliyetleri, verimlilik yönetimi, etkileşim, katılma ilişkisi ve açık devlet anlayışına bırakmıştır.

Dünya'daki e-devlet yaklaşımları öncelikle, yerel yönetimler ölçeğinde uygulanmış, İngiltere'de ve Kanada'da e-devlet çalışmaları 1990'lı yılların ortalarında başlatılmıştır. Bu ülkeler, e-devlet oluşumunda yer alan sivil toplum örgütleri ile yerel yönetimlerin bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerden nasıl etkilendiklerini, bu yöndeki beklentilerin neler olduğunu belirleyerek çalışmalarını şekillendirmişlerdir. Gelişmiş ülkelerde, bu beklentileri belirlemek amacıyla bir çok üniversitede, e-devlet servisleri ve uygulamaları konusunda araştırma projeleri geliştirilmiştir. Bu üniversitelere, Washington State, California, Texas ve Boston üniversiteleri örnek olarak gösterilebilir. Batılı devletlerde, e-devlete geçişteki öncül amaçlardan birisi, beyan edilen bilginin doğru olduğuna dair vatandaşta güven duygusunun oluşturulmasıyla şeffaflığın ve hesap verebilirliğin sağlanmasıdır. Bununla birlikte, sadece bilgi paylaşımı değil, güvenlik sistemi kurularak, bilgilerin yetkili olmayanlar tarafından kullanılması ve tahrip edilmesinin önlenmesi de amaçlanmaktadır (TBD, 2002: 37).

Dünya'daki e-devlet organizasyonları ve uygulamaları incelendiğinde, sosyal güvenlik başta olmak üzere, vatandaşlık hakları, e-ticaret için gerekli belge izinleri, vergi ödeme kolaylıkları ve belediye hizmetleri gibi uygulamaların ön plana çıktığı görülmektedir. Özellikle, Amerika Birleşik Devletleri'nde 2010 yılını hedef alan "Sosyal Güvenlik Yönetimi" projesinde, devletten-devlete (G2G- government to government), devletten-iş çevresine (G2B- government to business), devletten-çalışanlara (G2E- government to employee) ve son olarak devletten- vatandaşa (G2C- government to citizen) olmak üzere dört tip yaklaşım benimsenmiştir. E-devlet uygulamaları, sadece devlet ile vatandaş arasındaki ilişkileri düzenlemekte, ulusal boyuttaki e-ticaret ve e-iş uygulamalarıyla, iş çevresine yönelik hizmetleri de kapsamaktadır (TBD ve Kamu-BİB, 2002: 38).

Sanayi Devrimi'nin kazanımlarıyla, 21. yüzyılda, bilgi toplumu idealinin gerçekleştirilmeye çalışan gelişmiş ülkeler, bilişim devrimine geçiş süreci içinde bir takım kurumsal dönüşümleri gerçekleştirmektedir. Ancak, Sanayi Devrimi'ne ait olan devasa, merkezi, mekanik ve hiyerarşik yapılar; yerini küçük, otonom, ağ sistemli ve geri beslemeli yapılara bırakırken, sosyal, kültürel, hukuksal, organizasyonel ve teknik açılardan birtakım engellerle karşılaşmaktadır. Gelişmiş ülkeler, bu sorunu aşabilmek için aşamalı tasfiye ve toplumsal dönüşüm stratejilerini uygulamaktadır. Bu bağlamda Türkiye'de, e-Avrupa projesine resmen katılmamızdan dolayı yüklenilen

uluslararası taahhüdün gereği olarak, e-Türkiye geliştirilmiştir (Uçkan, 2003: 163-164, 166).

Türkiye’de Şubat 2003’te, Devlet Planlama Teşkilatı çatısı altında Bilgi Toplumu Dairesi kurulmuş, 27 Şubat 2003’te *e-Dönüşüm Türkiye* projesi oluşturulmuştur. Bu projede vatandaşın, bilgi ve iletişim teknolojileri yardımıyla kamusal alandaki karar alma süreçlerine katılımını sağlayacak mekanizmaların geliştirilmesi amaçlanmıştır. 2006 yılı itibariyle Bilgi Toplumu Stratejisi (2006-2010) ve Bilgi Toplumu Stratejisi Eylem Planı’nı (2006-2010) hazırlanmıştır. Proje kapsamındaki çalışmalar; bilgi teknolojileri sektörü, geniş bant alt yapısı ve sektörel rekabet, nitelikli insan kaynağı ve istihdam, toplumsal dönüşüm, bilgi güvenliği ve kişisel bilgilerin korunması, bilgi ve iletişim teknolojileri destekli yenilikçi çözümler, internet girişimciliği ve e-ticaret ve kamu hizmetlerinde kullanıcı odaklılık ve etkinliktir. Buna ek olarak, Türkiye’de ‘E-Devlet Kapısı’ adında ortak veritabanı çalışması ile gelişmiş tek noktadan kesintisiz kamu hizmeti uygulamalarını sunabileceği bir platform oluşturulmuştur. 2004 yılı başında hizmete giren ‘E-Devlet Kapısı’ www.turkiye.gov.tr adresi aracılığıyla birçok kamu kuruluşuna tek bir noktadan ulaşımı sağlamaktadır.

2.4.6.2. Sosyal Medya Uygulamaları

Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler sosyal medya kullanımının siyasi rekabet içinde önemli bir araç haline gelmesine yol açmıştır. Siyasiler tarafından sosyal medya kullanımının ne amaçla ve hangi alanlarda yoğunlaştığını araştıran bu alandaki ilk çalışmalar, siyasiler ve vatandaşlar arasındaki internet ile kurulan ilişkiyi anlamayı amaçlamışlardır. Bu çalışmalar, genellikle siyasiler ve vatandaşlar arasındaki e-mail mekanizmasının ve web-sitelerinin nasıl kullanıldığına odaklanmışlardır. O dönemde siyasiler kendi web sayfalarını oluşturmuşlar ve o sayfadan kendi tanıtımlarını yapmışlardır. Siyasilerin web sayfalarını inceleyen çalışmalar, genellikle içerik analizi yöntemini kullanmışlardır (Bimber, 1999).

Tüm bu çalışmaların benzer bulgularına rastlanmaktadır. Bu bulgular (Gulati ve Williams, 2007):

- a) İnternette kendi görünürlüklerini arttırmaya çalışan adayların, bir süreden sonra içerik, işlevsellik ve kullanılan araçlar çerçevesinde birbirlerine benzedikleri ve web sayfalarının belli bir standarda kavuştuğu görülmüştür.

- b) Ancak içerik kalitesi ve teknoloji kullanımı yönünden web sayfaları arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklılık, seçim kampanyasına ve adayın karakterine bağlı olarak ortaya çıkmaktadır.
- c) Büyük siyasi partilerin adayları ve görece genç olan adaylar, interneti ve web sayfalarını daha fazla kullanma eğilimi göstermektedir.
- d) Siyasi kültür, seçim rekabetinin yüksek olması ve seçim sistemi gibi özellikler seçimin karakterini belirleyerek, web görünürlüğü, içerik kalitesi ve teknolojinin kullanımı noktasında önemli bir etki yaratmaktadır.
- e) Siyasiler tarafından internet kullanımını inceleyen araştırmalar, her ne kadar bu kullanımın bazı olumsuz sonuçlarını bulsalar da, genel anlamda bilgi ve iletişim teknolojileri siyasilere ve vatandaşlara önemli faydalar sağlamaktadır.

2006'da kurulan Twitter, sosyal medya araçları içinde dünyada en popüler olan mikroblog sitesidir. Bu popülaritenin sebebi, Twitter'ın kullanıcılarına ücretsiz bir şekilde kayıt olmalarına izin vermesi ve kullanıcıların takipçilerine herhangi bir konuda tweet olarak tanımlanan 140 karakterli kısa mesajları göndermelerini sağlamasıdır. Facebook ve MySpace gibi diğer sosyal ağ sitelerinin aksine, Twitter, birini takip etmek veya biri tarafından takip edilmek için, kimsenin onayını veya iznini istememektedir. Twitter'ı karakterize eden iki önemli özellik ise, "Ne yapıyorsun?" sorusuna cevap istemesi ve sadece 140 karakterle sınırlı olmasıdır (İkiz vd., 2014).

Bir çok ülkede ve dünya genelinde en çok ziyaret edilen web sitelerinden birisi olan Twitter'ın, sosyal medya aracı olarak, kullanıcı sayısı her geçen gün hızla artmaktadır. Bazı önemli dönüm noktaları, Twitter'ın dijital dünyadaki popülaritesini arttırmasına önemli katkılarda bulunmuştur. Dönüm noktalarından birisi, şirketin 2007'de Austin Texas'ta düzenlenen Güneybatı Etkileşim Festivali'nde ödül almasıyla gerçekleşmiştir. Mayıs 2008'de Çin'de gerçekleşen depremde, Mumbai'deki terörist saldırıda ve Hudson Nehri'nde gerçekleşen United States havayollarına ait uçak kazasında Twitter'ın etkin kullanımı da, bu popülariteyi arttırmıştır. Bunlara ek olarak, 2009 Haziran'ında İran'da seçimler sonrası gerçekleşen protestolarda atılan ve 2008'de Mısır'da yönetime karşı gerçekleşen protestolardan ötürü hapse atılan James Karl Buck isimli Amerikan asıllı öğrencinin attığı tweetler, Twitter'ın önemini arttırmış; bilim dünyasının dikkatini çekerek, bir araştırma alanı haline gelmiştir (İkiz vd., 2014).

Twitter'a dair ilk araştırmalar, Twitter'ın genel anlamda insanlar tarafından nasıl ve niçin kullanıldığının daha iyi anlaşılmasını sağlamayı amaçlamaktadır. Bu çalışmaların sonuçları, Twitter'ın genel olarak insanlar tarafından bilgi paylaşmak ve

insanlarla iletişime geçmek amacıyla kullanıldığını göstermektedir. Buna örnek olarak, Honeycutt ve Herring (2009), Twitter'ın resmi olmayan işbirlikleri amacıyla iletişim kurmak için de kullanıldığını iddia etmektedir. Buna benzer olarak, Zhao ve Rosson (2008), Twitter'ın iş yerlerinde resmi olmayan iletişimde önemli bir rol oynadığını ileri sürmektedir. Jansen ise, Twitter'ın şirketler tarafından, markalarına dair insanların düşünce ve yorumlarına ulaşabilmek için pazarlama stratejilerini belirleme noktasında kullanıldığını belirtmiştir (Jansen vd., 2009). Twitter'ın kurumsal bağlamda kullanımını araştıran, Reimer ve Richter (2010) ise, yöneticilerin, grup çalışmalarında Twitter'ın daha verimli kullanabilmeleri için çalışanlarına daha fazla güvenmeleri gerektiğini iddia etmiştir.

Twitter'ın kullanımını inceleyen diğer bilimsel çalışmalar ise, Twitter'ın sosyal ağı nasıl sağladığını tweetlerin içeriklerini analiz ederek araştırmışlardır. Örneğin, Java (2007), sosyal ağın ve coğrafi dağılımın karakteristik özelliklerini analiz ederek, Twitter'ın hangi amaçlarla kullanıldığını özet bir biçimde açıklamaya çalışmış; insanların sosyal medya üzerindeki ilişkilerinin karşılıklılık hususuna bağlı olduğunu saptamıştır. Twitter, en çok Amerikalılar, Avrupalılar ve Japonya özelinde Asyalılar arasında popüler olarak kullanılmasından dolayı, Tokyo'da, New York'ta ve San Francisco'da Twitter'a uyum sağlamayı kolaylaştıran çalışmalar yapılmıştır. Twitter kullanıcıların amaçları, günlük sohbetler, bilgi paylaşımı, haber paylaşımı ve sohbet olarak gözlemlenmiştir. Java ile benzer sonuçları bulan Krishnamurty, kullanıcıların karakterlerine ve coğrafik dağılımı odaklanmıştır (Krishnamurty vd., 2008). Kwak daha önceki çalışmaların aksine, Twitter'da karşılıklılık oranının düşük olduğunu ve Twitter'ın sosyal ağı sağlamaktan öte bilgi paylaşımı amacıyla kullanıldığını saptamıştır (Kwak vd., 2010). Honeycutt ve Herring (2009), tweetleri analiz edebilmek için söylem analizi yöntemini kullanarak, tweetleri kategorilere ayırmıştır. Bu kategoriler; duyurular ve reklamlar, başkalarını bilgilendirme, kendini bilgilendirme, Twitter hakkındaki yorumlar, medya kullanımı, fikir paylaşımı, başkalarının deneyimi, kendi deneyimleri ve bilgi talebi olarak ayrılmıştır.

2.4.6.2.1. E- Kampanya

90'ların ilk yıllarından itibaren, internet üzerinde oluşturulan siyasilerin kişisel sayfaları, öncelikli olarak seçim dönemlerinde kullanılmaya başlanmıştır. Böylece, 90'lardan beri bir çok araştırma, siyasi partilerin ve siyasilerin seçim dönemlerinde

kendilerine ait web sayfalarını kullanmalarının, seçmenlerle ilişkilerini nasıl etkilediğini ve bu ilişkiye herhangi bir olumlu katkısı olup olmadığını araştırmışlardır. Bu çalışmalar öncelikle Amerika Birleşik Devletleri ve çeşitli Avrupa ülkeleri olmak üzere, İngiltere, Almanya, Fransa, İtalya, Finlandiya, Yunanistan ve İskoçya'da yapılmıştır. Bu ülkelerde yapılan adayların web sayfalarını inceleyen bazı çalışmalar, kongre ve parlamento seçimlerine odaklanırken, diğer çalışmalar ise başkanlık seçimlerine odaklanmaktadır. Birçok çalışma, sadece bir ülkeye ve bir seçim dönemine odaklanırken, çok az çalışma ise farklı dönemleri veya farklı seçim sistemlerini karşılaştırarak analiz etmektedir. Ancak, seçim dönemlerinde internet kullanımına odaklanan ilk araştırmalar, başkanlık seçimleri ve kongre seçimleri çerçevesinde olmak üzere Amerika Birleşik Devletleri'nde yapılmıştır.

Tablo 3. Seçim Kampanyalarında Sosyal Medya Kullanımı

Sosyal Medya Araçları	Seçim Kampanyaları ile İlgili Akademik Çalışmalar
Sosyal Medyanın Seçimlere Etkisi	Birleşik Devletler 2010 Seçimi (Gibson, 2009; Gibson, 2010]; Amerika Birleşik Devletleri 2008 Başkanlık Seçimi (Stalling-Carpenter, 2010); Avustralya 2010 Seçimi (Gibson, ve McAllister, 2011). Almanya 2009 Genel Seçimi (Jungherr vd., 2012)
Bloglar	Amerika Birleşik Devletleri 2004 Başkanlık Seçimi (Bichard, 2006; Trammell, 2007; (Williams vd., 2005); 2009 Avrupa Parlamentosu Seçimleri (Vesnic-Alujevic, 2011; Nijerya 2007 Genel Seçimler (Ifukor, 2010).
Facebook	Amerika Birleşik Devletleri 2008 Başkanlık Seçimleri (Robertson vd., 2010a; Robertson vd., 2010b; Steger vd., 2010) ; Amerika Birleşik Devletleri 2008 Kongre Seçimleri (Williams ve Gulati, 2009a, Williams ve Gulati, 2009b, Williams ve Gulati, 2009c) ; Amerika Birleşik Devletleri 2006 Kongre Seçimleri (Sweetser ve Lariscy, 2008); Danimarka 2009 Ulusal Seçimleri (Andersen ve Medaglia, 2009); Türkiye 2011 Genel Seçimleri (Bayraktutan vd., 2014).
YouTube	Amerika Birleşik Devletleri 2008 Başkanlık Seçimi (Church, 2010; Robertson, 2010) ; Amerika Birleşik Devletleri 2008 Kongre Seçimleri (Klotz, 2010; Gulati ve Williams, 2010); Amerika Birleşik Devletleri 2006 Seçimleri (Gueorguieva, 2008); Finlandiya 2007 Ulusal Seçimleri (Carlson ve Strandberg, 2008); Avustralya 2007 Seçimleri (Gibson ve McAllister, 2011).
MySpace	Amerika Birleşik Devletleri 2006 Seçimleri (Gueorguieva, 2008); Amerika Birleşik Devletleri 2008 Başkanlık Seçimleri (Steger vd., 2010).
Twitter	Amerika Birleşik Devletleri 2010 Kongre Seçimleri (LaMarre ve Suzuki-Lambrecht ,2013); 2010 İsveç Seçimleri (Larsson ve Moe, 2012) ; Nijerya 2007 Ulusal Seçimler (Ifukor, 2010) ; Almanya 2009 Federal Seçimi (Tumasjan vd., 2010) ; Türkiye 2014 Yerel Seçimleri (Çetin, 2015).

Daha önce belirtildiği gibi, Twitter siyasiler tarafından kullanılan sosyal medya araçları arasında en popülerlerinden dolayı, akademik çalışmalara da konu edilmiştir. Fakat, bu çalışmaların sayısı çok fazla olmamakla birlikte, var olan çalışmalar genellikle Amerika Birleşik Devletleri üzerine yoğunlaşmaktadır. Bu çalışmalara örnek olarak, Gulati ve Williams (2010), 2010 yılındaki Amerika Birleşik Devletleri seçimlerinde adayların sosyal medyayı nasıl kullandıklarını incelemiştir. Partilerden Temsilciler Meclisi'ne aday gösterilenlerin çoğunun Facebook profillerine, Twitter hesaplarına ve Youtube hesaplarına sahip olduklarını saptamışlar ve seçmen demografisinin Twitter, Facebook ve Youtube kullanımında herhangi bir etkisi olmadığını iddia etmişlerdir. Aynı şekilde Williams ve Gulati (2010) bir başka çalışmada, Kongre üyelerinin, Temsilciler Meclisi üyelerinden Twitter'ı daha etkin ve sık bir biçimde kullandığını ortaya koymuşlardır. Çalışmada, yerel demografinin ve adayın yaşının Twitter kullanımında etkili olmadığı, onun yerine seçim ve parti kampanyalarının kaynaklarının etkin bir faktör olduğu savunulmuştur. Aynı şekilde, Lassen ve Brown (2011), Kongre üyelerinin neden Twitter kullanmaya başladıklarını incelemişler ve bunun sebeplerini adayın küçük bir partiye mensup olması, parti liderinin onları sosyal medya kullanmaya zorlaması, genç yaşta olması ve Senato üyesi olmasına bağlamıştır. Buna ek olarak, Twitter kullanımının, seçim zafiyeti noktasında herhangi bir etkisi olmadığını belirtmişlerdir. Chi ve Yang (2010a) ise, 111. Temsilciler Meclisi'nde Twitter kullanımının arkasındaki motiveleri, şeffaflık ve seçmene ulaşma noktasında incelemiş, Cumhuriyetçi adayların Twitter'ı daha çok seçmene ulaşarak gündem yaratma amaçlı, Demokrat adayların ise daha çok şeffaflık amaçlı kullandıklarını saptamışlardır. Bir başka araştırmalarında Chi ve Yang (2010b), Demokrat Partiden aday olanların Twitter'ı Facebook'tan daha çok kullandıklarını ve Facebook ile Twitter'ın birbirlerini tamamlayan sosyal medya siteleri olduğunu iddia etmişlerdir. Golbeck ise, Twitter üzerinden Kongre üyelerinin seçmenlere nasıl ve hangi amaçlarla ulaştıklarını 6000 tweeti inceleyerek analiz etmişlerdir. Çalışmanın bulguları, Kongre üyelerinin, Twitter'ı bilgilendirme, kendileriyle ilgili makaleleri paylaşma ve günlük aktivitelerini bildirme şeklinde kullandıklarını göstermektedir. Bu bulgular, Twitter'ın şeffaflığı arttırmak için kullanılmaktan çok, kendi reklamına yapma ve kendini gösterme amacıyla kullanıldığına işaret etmektedir. Twitter, Kongre üyeleri tarafından vatandaşlarla doğrudan iletişim sağlayabilmek için sıkça başvurulan bir araç değildir (Golbeck vd., 2010).

Twitter'ın kullanımını inceleyen Amerika Birleşik Devletleri menşeli olmayan çalışmalar yaygın değildir. Örneğin, Larsson ve Moe (2012), farklı kullanıcı tiplerini belirleyerek, İsveç'te 2010 seçim kampanyası sürecinde Twitter'ın kullanımını analiz etmişlerdir. Tumasjan, Almanya'daki Federal seçim kampanyası sürecinde Twitter'ın gerçekten de siyasi müzakere aracı olarak kullanılıp kullanılmadığı, tweetlerin siyasi mesajlarını inceleyerek analiz etmişlerdir. Analizin sonucu, Twitter'ın gerçekten de bir siyasi müzakere olma potansiyelini taşıdığını ve bir siyasi parti hakkındaki mesajlarının sayısının seçim sonuçlarına yansıdığını göstermiştir (Tumasjan vd., 2010).

Twitter'ın siyasi partiler ve liderler tarafından Türkiye'de nasıl kullanıldığını araştıran çalışmaların sayısı her ne kadar az olsa da, bu konuda yapılmış çalışmalar bulunmaktadır. Bu konudaki ilk çalışmayı yapan Sancar (2013), 2012 yılında mecliste yer alan siyasi partilerin başkanlarını ve dönemin cumhurbaşkanı olan Abdullah Gül'ün Twitter hesaplarını incelemiştir. Bu çalışmada Twitter'ın en çok Kemal Kılıçdaroğlu tarafından kullanıldığını ve bunu Selahattin Demirtaş'ın izlediğini; ancak Recep Tayyip Erdoğan, Devlet Bahçeli ve Abdullah Gül tarafından Twitter'ın etkin bir şekilde kullanılmadığını ve bu kişilerin Twitter'ı tek yönlü iletişim amaçlı kullandığını, vatandaşla her hangi bir biçimde iletişime geçmediklerini tespit etmiştir. Vatandaşlarla iletişime geçme potansiyeli olan liderlerin Kemal Kılıçdaroğlu ve Selahattin Demirtaş olduğunu belirtmiştir. Sobacı ve Karkın'ın (2013) ortaya koyduğu alandaki diğer çalışmada, 1 Ocak ile 30 Haziran 2012 tarihleri arasında belediye başkanlarının attıkları tweetlerin içerikleri incelenmiş ve belediye başkanlarının Twitter'ı sadece %10,7 oranla vatandaşlarla doğrudan iletişim amacıyla kullandıkları tespit edilmiştir. Son olarak, Facebook ve Twitter'ın belediye örgütleri ve belediye başkanları düzeyinde, yerel kamusal politikalara katılım bağlamında ne düzeyde ve nasıl kullanıldığını inceleyen Memiş (2015), 12 belediye başkanının Twitter hesabını inceleyerek, kişisel sosyal medya hesaplarında vatandaşlar ile iletişimin sınırlı olduğunu ve daha çok katılımın ilk evresi olarak kabul edilen bilgi aktarımı seviyesinde kaldığını saptamıştır. 2014 Yerel Seçim sürecinde belediye başkanı adaylarının Twitter'ı kullanımını inceleyen Çetin (2015), belediye başkanlarının düşük oranda vatandaşla etkileşim içine girdiğini, paylaşımların önemli bir kısmının kendi destekçileri tarafından yapıldığını, siyasilerin genel olarak Twitter hesaplarını karşıt fikirlere açarak müzakere anlayışını geliştirmediklerini tespit etmiştir. Bu bağlamda, siyasiler geleneksel medyadaki monolog iletişim pratiklerini, bilgi ve iletişim araçlarına da taşımaktadır.

2.4.6.2.2. E-Müzakere

Toffler'a göre, haberleşme araçlarının bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeyle birlikte politik bir devrim yaşanmış ve "Üçüncü Dalga Uygarlığı"¹ ortaya çıkmıştır. Sanayi toplumunun yapısındaki, siyasi partileri, parlamentoları, seçim sistemleri, mahkemeleri, yasama organları ve devlet bürokrasisi, "Üçüncü Dalga Uygarlığı'nın" ihtiyaçlarını karşılamamaktadır. Bu sebepten, temsili demokrasinin tüm katmanlarında ve biçimlerinde güçlü bir kriz gözlemlenmektedir. Kolektif kararları vermek ve uygulamak için kullanılan tüm araçlar eskimiş ve değişmek zorunda kalmıştır. Üçüncü Dalga Uygarlığı ölçülerine göre, küresel düzeyde ortaya çıkan kitlesellikten uzaklaşma, farklılaşma ve çeşitlenme olgularının dikkate alınması gerekmektedir. Kitlesellikten uzaklaşan bir Üçüncü Dalga Uygarlığı toplumunda, bilgi toplama kanalları eskisi kadar ilkel olmamakta ve oy kullanma yöntemleri ve sandıkları farklı şekillere bürünmektedir. Basit bir şekilde yapılan, "evet-hayır" oylamasının yerine, vatandaşlara alternatif sorular yönelterek değerlendirmelerin yapılması gerekmektedir. Toffler, vatandaşların fikir ve ihtiyaçlarına göre gruplaşan kesimlerin bir araya gelerek sorunlarını tartışabileceği, çıkar yollar arayabileceği forumların oluşturulması fikrinden bahsetmektedir. (Toffler, 2008: 482, 518-519).

Toffler'ın sözünü ettiği Üçüncü Dalga Uygarlığı toplumunda, bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler, kolektif kararların alınabilmesini sağlayan imkânlar sunmakta ve ortaya elektronik ortamlarda yürütülen bir tartışma olan "elektronik müzakere" uygulaması çıkmaktadır. E-müzakere, bilgi ve iletişim teknolojilerinin daha sürdürülebilir ve güçlü bir karar almaya olanak sağlayacak girdileri elde etmek için, demokratik kurumlarla çeşitli etkileşim biçimleri aracılığıyla halkın katılmasını sağlamak için kullanılmasıdır. E-müzakere, demokrasi açıklarının birçok unsuruna hitap edebilecek bir yöntem olabilir. Halkın kamusal görüşmelere ve diyaloglara katılımını olanaklı kılmak, vatandaşların beklentileri ile yönetimin ürettiği yanıtlar arasındaki boşluğu, farklı bakış açılarının tartışılması yoluyla müzakere etmek gibi olanaklar sunmaktadır (Peters ve Abud, 2009: 4-5).

E-müzakereler, uygulama olarak, idari birim ve organizasyonlara çeşitli kamusal sorunlar üzerine fikir ve geri bildirim sağlamak için katılımcılara yorumlarının

¹ Toffler'a göre, şimdiye kadar insanlık tarımsal devrim ve endüstri devrimi olmak üzere iki büyük değişim dalgası geçirmiştir, Üçüncü Dalga Uygarlığı ise endüstri devriminden sonra gelmekte ve endüstri toplumunun değerleriyle çatışma yaşamaktadır. İnsanların yaşam tarzlarını ve davranış kalıplarını teknoloji ile dönüştürmektedir (Toffler, 2008: 16-17). Daha fazla bilgi için, Toffler, A. (2008). *Üçüncü Dalga: Bir Fütürist Ekonomi Analiz*, Koridor Yayınları, İstanbul.

sorulduğu online forumlardır. E-müzakerenin demokratik diyalogu sağlama ve vatandaşların modern demokratik kurumlara olan ilgisini artırma noktasında etkin bir araç olma potansiyeline sahip olduğuna dair görüşler bulunmaktadır. E-müzakere araçlarının amacı, daha çok vatandaşın katılmasını sağlayarak, kamusal karar alma sürecine vatandaş katkısını arttırmaktır. Bilgi ve iletişim araçları sayesinde, katılmanın önündeki fiziksel engeller ortadan kaldırılarak, birçok farklı coğrafyada yaşayan nüfusun kolektif karar alınmasına katılımı sağlanmaya çalışılmaktadır. Buna ek olarak, farklı fikirlerin bir araya getirilmesiyle hükümetlerin politika kapasitesi artmakta, vaat edilmiş olan şeffaflık ve hesap verebilirlik de yerine getirilmiş olmaktadır. E-müzakere araçları her ne kadar demokratik kaldıraç görevi görme potansiyeline sahip olsa da, e-demokrasinin sorunlarından biri olan dijital bölünme noktasında bir etkiye sahip olamamakta ve sosyo-ekonomik sınıflar ve kent ve kırsal kesimler arasındaki eşitsizliği sürdürmeye devam etmektedir (McNutt, 2009:27)

Demokratik katılımı artırarak kolektif kararların alınmasını sağlayan, e-müzakerenin birtakım hedefleri bulunmaktadır (Macintosh ve Smith, 2002: 258):

- Ulusal düzeyde daha geniş bir dinleyici kitlesine ulaşarak, müzakereye katılımı arttırmak, böylece vatandaşları bilgilendirmek ve kolektif kararların alınmasında vatandaşların rızalarını almak,
- Teknolojinin yardımıyla kullanımı kolay, kullanıcı dostu uygulamaları kullanarak, daha fazla vatandaşa hitap edebilmek,
- Daha kaliteli bir müzakere gerçekleştirebilmek için, vatandaşlara kolay ulaşılabilir ve anlaşılabilir bilgi sağlamak,
- Karar alma sürecinde açıklık ve şeffaflığı sağlamak amacıyla, vatandaşlara uygun geri bildirimler sunmak,
- Kamusal karar alma sürecinde, müzakere aşamasında vatandaşlardan geri bildirim alarak, bu geri bildirimleri analiz etmek,
- Analiz edilen geri bildirimlere göre oylamaya sunulan kararı değiştirme ve vatandaşlara anket uygulayarak onların düşüncelerinin daha çok müzakere edilmesini sağlamak.

Bunun için genellikle bir web sitesi aracılığıyla vatandaşlara belli başlı konular sunulur ve bu konular üzerinden online olarak fikir beyanında bulunmaları istenir. Elektronik müzakereler aracılığıyla teknoloji, temsil edilen halkın fikirlerini almada kullanılmaktadır. Böylelikle, hükümetler, parlamentolar, belediyeler ve çeşitli

organizasyonlar temsil ettikleri vatandaşların, kesimin fikir, dilek ve şikâyetlerini toplama, değerlendirme ve buna göre bir politika belirleme yoluna gidebilmektedirler. Müzakerenin etkinliği açısından daha çok kişiye ulaştırılması, konuların açık ve anlaşılır olması ve süreç hakkında net bilgiler içermesi önemlidir. E-müzakere, devletin tartışmaları gündeme getirmesine ve açmasına imkân tanır. Buradaki amaç, geniş bir dinleyici kesimden ilk girdileri sağlamak ve böylece daha kapsamlı bir politika çizmektir. E-müzakere, 2001 yılında İskoç yönetimi tarafından uygulanmıştır. Çalışma, 6 Haziran – 8 Ocak 2001 tarihleri arasında yürütülmüştür. İskoçya'nın gelecek sorunları hakkında vatandaşa bilgi sunmak ve kaynak kullanımında etkinlikten yaşam tarzı ve taşımacılığa kadar geniş bir alanda fikirlerini sormak amacını gütmektedir. "<http://e-consultant.org.uk/sustainability/>" web sitesi üzerinden yürütülen çalışma, 19 grup veya organizasyon adına 172 birey tarafından gerçekleştirilmiştir (Macintosh ve Smith, 2002: 259).

2.4.7. E- Demokrasiye Yönelik Eleştiriler

Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki hızlı değişim toplumsal ve siyasal yaşamda dönüşümler yaratarak, sosyal bilimcilere göre iki farklı gelişmeye yol açacağı düşünülmektedir. Bunlardan ilki, bilgi ve iletişim teknolojilerinin katılmayı arttırarak demokratikleşmeye olumlu katkıda bulunacağı şeklindedir. Rheingold'un "Atina Senaryosu" da dediği bu teze göre, bilgi ve iletişim teknolojileri yurttaşların bir araya gelebilecekleri, kamusal meseleleri serbestçe tartışabilecekleri ve bu yolla hükümetleri üzerinde doğrudan etki yaratabilecekleri bir tür sanal agora (tele-agora) ortamı yaratacaklardır (Rheingold, 1993). "Orwell Senaryosu" denilen ikinci senaryoya göre ise, devletler ve ticari şirketler bilgi ve iletişim teknolojilerini bireyleri gözetim altında tutmak için kullanacaklardır. Bu kötümser senaryo, internet ağının özel ve kamusal alan ayrımı yapmaksızın her yere nüfuz ederek, "Big Brother" etkisi yaratacağını, demokrasiden daha çok otoriter yönetimlere yol açacağını iddia etmektedir (Saylan, 2009: 143). Dolgun, bilgi ve iletişim teknolojilerinin kamusal ve özel alana girmesinin, hükümetler tarafından insanların "elektronik panoptisizm"² içinde gözetlenmelerine ve

² Elektronik panoptisizm, kavramı ile bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanılmasıyla, devletin vatandaşlarını bir gözetim ağı içerisinde izlemesi, gözetim toplumunu yaratması anlaşılmaktadır. Daha fazla bilgi için, Dolgun, U. (2004). "Gözetim Toplumunun Yükselişi: Enformasyon Toplumundan Gözetim Toplumuna", *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 1/3, 1-21., bakınız.

kontrol edilmelerine sebep olduğunu belirtmektedir. Aslında, bilgi ve iletişim teknolojilerinin özgürlükçü bir tavırla anarşist bir karaktere sahip olmadığını, beklenilenin tam aksine, insanların neredeyse tümünün kayıt altına alındığını, her hareketlerinin ve iletişimlerinin düzenli olarak izlendiğini; böylece özel yaşama dair mahremiyetin hükümetlerce ihlal edildiğini belirtmektedir. Modern toplumda bireylerin dünyaya geldikleri ilk andan itibaren tüm yaşantılarının her aşaması kayıt altına alınmaktadır. Günümüzde, bilgi ve iletişim teknolojileri sayesinde, cep telefonları dinlenmekte, akıllı kartlar yoluyla tüm ekonomik işlemler kaydedilmekte, bu yolla tüketici profilleri çıkarılmakta, şehirlerin bir çok köşesine güvenlik amacıyla kameralar yerleştirilmekte, internette ziyaret edilen web siteleri izlenmekte ve düzenli olarak kişilerin mailleri kontrol altına alınmaktadır. Bu uygulamaları hükümetler, 11 Eylül gibi küresel terör saldırıları sonrasında gözetleme alanının ne kadar zayıf olduğu iddiasıyla meşrulaştırmışlardır (Dolgun, 2004: 1-2).

Elektronik demokrasi uygulamalarına yönelik bir diğer eleştiri, insanlara bilgi toplumu kapsamında daha fazla bilginin üretilip sunulması ve internet ortamındaki troller sayesinde verilen bu bilgilerin çarpıtılması, böylece toplumlarda kutuplaşmanın yaratılması ve problemlerin derinlemesine tartışılıp analiz edilmeden, gündemin sürekli olarak değiştirilmesi yönündedir. Bu iddiaya göre, insanlara alabileceklerinden fazla bilgi aktarılmakta, hükümetlerin kontrolündeki trollerle birlikte bu bilgiler çarpıtılmakta ve insanlar manipüle edilmekte, konular ve sorunlar tam anlamıyla analiz edilmeden, başka bir gündem yaratılmaktadır. Bu noktada asıl önemli olan, bilgi ve iletişim teknolojilerinin kontrolünün, toplum üzerinde güç ve iktidar sahiplerinin elinde olduğunun anlaşılmasıdır. Çünkü, modern bilgi teknolojilerinin demokratikleştirici olduğuna dair savlara rağmen, bilgi ve iletişim teknolojileri son 20 yıl içerisinde büyük bir gelişim sergilemiş, merkezi veri sistemlerini ortaya çıkarmış ve toplumsal hayatta büyük dönüşümlere sebep olmuştur (Dolgun, 2004: 4). Yeni Sağ ideolojisinin yaygınlaşmasıyla birlikte, hükümetler giderek otoriter eğilimler sergilemeye başlamış, ekonomideki istikrar kaygıları sebebiyle güçlü tek parti hükümetleri tercih edilir olmuştur. Geleneksel medya ve bilgi ve iletişim teknolojileri ise bu istikrarın meşruiyetini sağlamadaki en önemli mekanizmalardan biri haline gelmiştir.

Günümüz insanı, toplumsal ilişkilerin gevşemesiyle birlikte yalnızlaşma ve aşırı bireysellik tehdidi altında yaşamını sürdürmeye çalışmakta ve bu yalnızlığını internet ortamında oluşturulan sanal cemaatler ile aşmaya çalışmaktadır. Aslında bilgi ve iletişim teknolojilerinin amacı, zamansal ve mekansal kısıtlamaları kaldırarak, farklı

ortamlardaki bireylerin birbiriyle iletişime geçmelerini sağlamak ve empati kanallarını açarak ötekileştirme olgusunu azaltmaktır. Bu sayede, demokratik ve çoğulcu bir toplum yapısına ulaşılabilecektir. Ancak, sanal cemaatlerde, muhafazakar, Marksist ve anarşist gibi düşüncelere sahip olanların sadece kendileri gibi düşünenlerle iletişime geçtikleri görülmektedir. "Grup kutuplaşması" adı verilen bu olguya göre, insanlar farklılıkları reddetmekte, küçülme ve içe dönmeyle birlikte farklılıklarına karşı hoşgörülerini yitirmektedirler. İnternet ortamında, radikal gruplardan, cinsel fetişistlere, Hitler taraftarlarından, El-Kaide taraftarlarına bir çok radikal grup bir araya gelmekte ve bu durum hükümetlerin gözetim ve denetleme pratiklerini yapmalarını zorunlu hale getirmektedir. Bu radikal grupların internet ortamında bir araya gelmesiyle ötekine karşı tahammülsüzlük artmakta, ötekini keyfi olarak dışlayan uygulamalara zemin hazırlanmaktadır (Dolgun, 2004: 10- 11).

E-demokrasiye yönelik eleştirilerden bir diğeri ise, demokratikleşme bağlamında internetin yapısından kaynaklanan bazı sınırlar bulunması yönündedir. Bu sınırlardan birisi, sermaye koşullarının internet üzerinde baskın dinamik olmasından kaynaklanmaktadır. İnternet üzerinden ulaşılan bilgi, çeşitli toplumsal güçler tarafından şekillendirilmektedir. Siber mekan, bireylere ileri teknolojiyi sunmaktan öte, pazar sisteminin işleyişini bu ortama taşıyarak sermayenin etki ve kapsamını kitlesel boyutta arttırmaktadır. Bilgi ve iletişim teknolojileri, küreselleşmeyle birlikte ulus ötesi sermayeye hizmet etmekte ve bu pazar sisteminin merkezi üretim ve denetim aygıtı haline gelmektedir. İnternet, katılımcı demokrasinin kapsamındaki yurttaşlardan daha çok, kapitalist sistemin tüketicilerine hizmet üretmektedir. Hükümetler bile ellerindeki bilgiyi e-devlet kapsamında şeffaflık ve hesap verebilirlik amacıyla paylaşmak zorunda bırakıldıklarında, bu bilgiyi satma eğilimi göstermektedir. Kısacası, internet ortamı üzerinde pazar mantığının hakimiyeti, yurttaştan daha çok tüketici yaratarak, demokratikleşmeyi baskılamaktadır (Uçkan, 2003: 37).

Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişim sayesinde, katılma olgusunun artmasıyla demokratikleşmenin sağlanması amaçlanmakta ve tüm insanların internet ortamındaki olanaklara katıldığı varsayılmaktadır. Ancak hem toplumların internete ulaşılabilirlikleri hem de bir toplumda yaşayan bireylerin interneti kullanma kapasiteleri ayrılmaktadır. Teknoloji yoğunluklu ülkeler, bilgi ve iletişim teknolojileri sayesinde, bireylerin yaşam düzeylerini ve toplumsal refahların düzeylerini arttırmakta, bu durum dijital yoksulluk kavramını ortaya çıkarmaktadır. Her toplumun aynı düzeyde bilgi ve iletişim teknolojilerine sahip olmaması, ekonomik bağlamda toplumların arasındaki

farkı arttırmaktadır. Bu durumu birey çerçevesinde incelediğimizde ise, karşımıza dijital bölünme kavramı çıkmaktadır. Her birey, bilgi ve iletişim teknolojilerine aynı düzeyde ulaşamamakta ve aynı pratiklerde bulunamamaktadır. OECD (2001)'ye göre dijital bölünme, "bireyler, hane halkı, işletmeler ve farklı sosyo-ekonomik seviyedeki coğrafi bölgeler arasındaki, bilgi ve iletişim teknolojilerine erişim ve internet imkanları açısından oluşan farklılık" olarak tanımlanmaktadır. Bu durum, bilgi ve iletişim teknolojilerine ulaşanlar ve ulaşamayanlar arasında eşitsizliğe yol açmakta ve bu eşitsizlik her geçen gün derinleşmektedir (Kalaycı, 2013: 145- 146). Bu bağlamda, toplumun her kesimine eşit bir biçimde ulaşmayan bilgi ve iletişim teknolojileri, elit kesime yönelik bir mekanizma olarak kalarak, katılımcı demokrasinin gereklerini tam olarak sağlayamamaktadır. Dijital bölünme kavramı, interneti olumsuz anlamda Atina demokrasisine benzetmektedir. Buna göre, bir tarafta bilgiye erişebilen, bunun için yeterli sermayeye ve kültürel birikime sahip olan ve çoğunlukla erkek, seçkin "net yurttaşı"; diğer tarafta ise, bilgisayara sahip olmayan ve kullanmayan "köle ve barbar yığınları" bulunmaktadır (Uçkan, 2003: 37).

Bilgi ve iletişim teknolojilerine yöneltlen bir diğer eleştiri ise, dijital bölünme kavramının yanında, bu teknolojiiden faydalananlar arasında, tartışma gruplarına katılıp, fikir alışverişinde bulunan ve düşüncelerini tartışma gruplarında paylaşan gerçek anlamda bilgisayar okur yazarı oranının interneti eğlence gibi diğer amaçlarla kullananların oranına göre daha düşük olmasıdır. Bilgi ve iletişim teknolojileri, siyasal müzakerelere yol açıp, toplumsal kamuoyunu oluşturmak yerine farklı amaçlarla kullanılmaktadır (Ersöz, 2005: 125). Bu bağlamda, vatandaşların çoğu temsilcilerine az ilgi göstermekte, az sayıda kişi siyasi olarak aktif olmakta ve kendi sayılarıyla orantılı olmayan bir şekilde karar alma süreçlerine müdahale etmektedirler. Karar alma sürecine ilişkin ilgi eksikliği, tüm ülkelerde oy kullanma oranlarının düşmesine ve özel konulara ilişkin ilginin azalmasına yol açmaktadır (Maraş, 2011: 136).

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin demokratik amaçlara yönelik kullanımını sağlayabilmek için, dijital bölünmeyi azaltarak, toplumda internet olanaklarını ulaşımın genişletilmesi gerekmektedir. Bunun için, bu erişimi sağlayacak politikaların izlenmesi ve teknik alt yapının yanı sıra hukuk devletinin ilke ve normlarına uygun bir şekilde hukuki alt yapının da inşası gerekmektedir. Bu hukuksal alt yapının, baskıcı ve negatif düzenlemelere olanak vermeyip, bilgi toplumunu destekleyici bir şekilde pozitif düzenlemelere öncelik vermesi ve etkin katılmayı amaçlaması gerekmektedir. Bu amaçla, kamu bilgilerine erişim özgürlüğünü güvence altına alacak, bilgi özgürlüğü

yasasının kanunlaştırılması, kişisel verilerin ve özel hayatın yasal güvence altına alınması, elektronik ortamda kullanıcı haklarının korunması, fikri mülkiyet haklarının kamu yararı ve kişisel yarar dengesinin gözetildiği bir çerçevede koruma altına alınması, siber suçlarla ilgili ceza hukukunda insan haklarına saygılı bir düzenleme anlayışının geliştirilmesi gerekmektedir. Dijital bölünmeye yönelik, politika öncelikleri ise, eğitim ve teşvik yöntemleriyle, bilgisayar okuryazarlığının geliştirilmesi ve en geniş kesimlerin internete hızlı, ucuz ve adil şekilde erişiminin desteklenmesi olmalıdır. Ancak bu çerçevede, bilgi ve iletişim teknolojileri katılımcı demokrasiyi uygulama potansiyeline sahip olabilmektedir (Uçkan, 2003: 43).

2.4.8. Türkiye'de E-Demokrasi Beklentilerine Yönelik Gerçeklik

Türkiye özelinde bilgi ve iletişim teknolojilerinin demokrasiye etkisi göz önünde bulundurulduğunda, fiziksel çevre ve mali sorunlar, demokratik kültürün eksikliği, sivil toplumun zayıflığı ve devlet ve toplum ilişkisinin niteliğinden kaynaklanan sorunların olduğu görülmektedir (Tosun, 2004: 434).

Dünya'da 2015 verilerine göre, internete ulaşım oranı % 46,4 iken, Avrupa'da bu oran, %73,5 ve Kuzey Amerika'da %87,9'dur. Türkiye'de ise 16 ve 74 yaş grubundaki bireylerde internete ulaşım oranı, dünya oranının %9,5 üzerinde kalarak %55,9'dur. Bu oranlar erkeklerde %65,8 iken, kadınlarda %46,1dir. İnternet kullanım amaçları dikkate alındığında ise, 2015'in ilk üç ayında internet kullanan bireylerin, %80,9'u sosyal medya üzerinde profil oluşturma, mesaj gönderme veya fotoğraf gibi içerik paylaşırken, %70,2'si online haber, gazete yada dergi okumak amacıyla kullandığı TÜİK tarafından saptanmıştır. Buna ek olarak, 2014 yılı Nisan ayı ile 2015 yılı Mart aylarını kapsayan on iki aylık dönemde, kişisel amaçla kamu kurum ve kuruluşları ile iletişime geçen ve kamu hizmetlerinden yararlanan bireylerin oranı ise %53,2'dir. Ancak görüldüğü üzere, Türkiye'de internetin kullanımı dünya kullanım oranının üzerinde olduğu halde Kuzey Amerika'ya ve Avrupa'ya göre düşüktür. İnternetin Türkiye'ye girişinde üniversiteler öncü olduğundan, toplumda internetle ilgilenen nüfusun büyük bir bölümünü gençler oluşturmuştur. Ancak, bireyler için önemli olan bir diğer nokta, internete erişim maliyetinin yüksekliğidir. Batı ülkeleriyle karşılaştırıldığında, Türkiye'de internete erişim maliyeti daha yüksektir (Tosun, 2004: 434).

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin, demokratikleşme bağlamında kullanılabilmesi için bireylerin kültürel düzeyleri hayati bir öneme sahiptir. Çünkü, sanal tartışma

ortamlarında demokratik bir siyasal sistem içerisinde var olması beklenen özgürlük ve hoşgörü erdeminin eksikliği vahim olaylara yol açabilmektedir. Örneğin, bir Anadolu kentinde birbirleriyle elektronik ortamda konuşan iki genç, birinin karşısındakinin rumuzuyla dalga geçmesiyle tartışma çıkmış, bu tartışma sanal boyuttan çıkarak gerçek hayatta birinin ölümü diğerinin hapse girmesiyle sonuçlanmıştır. Bu olayda görüldüğü gibi, kişilerin sanal platformda birbirlerine karşı tahammülsüz davranmaları ve demokratik değerleri benimsememeleri vahim şekilde sonuçlanmıştır. Bu bağlamda, sanal kamusalılıkların, online tartışma forumlarının demokratik değerler çerçevesinde gerçekleşmesi önemlidir (Tosun, 2004: 435).

Elektronik demokrasiye geçişte, Türkiye'de demokratik kültürün yoksunluğundan dolayı sivil toplumun zayıf olması da bir sorun yaratmaktadır. Türkiye'de sivil toplumun içinde bulunduğu yapısal sorunlar, internet ortamına da taşınmıştır. Türkiye'de sivil toplum kuruluşlarının birbirleri üzerine hakimiyet kurma hevesi içinde olmaları, birbirleriyle koordineli hareket etmelerini ve işbirliği yapmalarını engellemektedir. İlk olarak, 17 Ağustos depremi, Türkiye'deki sivil toplum kuruluşları açısından internetin keşfedildiği bir dönem olmuştur. Deprem sırasında sivil toplum kuruluşları birbirleriyle iletişim ve iş birliği içinde olmuşlar, internetin bu çerçevede en verimli iletişim aracı olduğunu keşfetmişlerdir. Ancak, deprem sonrasında aynı işbirliği ve koordinasyonu devam ettirememişler ve daha önceki birbirlerini domine etme anlayışına geri dönmüşlerdir. Bunun yanında, müzakere anlayışının olmayışı, bir tartışmanın elektronik ortama taşındığında, bir sonuca bağlanmadan konunun zaman aşımına uğramasına sebep olmaktadır. Bunun yanında, sivil toplum kuruluşları kendi uzmanlık alanları dışında herhangi bir konuya müdahil olmamakta ve karşı taraftan bir istek gelmediği sürece harekete geçmemektedir (Tosun, 2004: 436).

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin, demokratikleşme bağlamında kullanılabilmesi için siyasal kültürün de "katılımcı kültür"³ tipinde olması gerekmektedir. Toprak'a göre, Türkiye'de e-demokrasiye geçiş noktasında, siyasi ortamında yeterince rekabetçi olmaması konusunda bazı sıkıntılara yol açmaktadır. Bunlardan en önemlisi, politik parti başkanlarının siyasi ortamda kesin bir hakimiyet kurmasıdır. Türkiye yerel yönetimlerde, belediye örgütlenmesinde ve seçim modellerinde 'güçlü başkanlık

³ Almond ve Verba'nın yaptığı siyasal kültür tipolojisi içinde yer alan bir kültür tipidir. Bu sosyal bilimcilere göre, siyasal kültür; yöresel, uyruklu ve katılımcı kültür olmak üzere üç kategoriye ayrılmıştır. Daha ayrıntılı bilgi için bkz: Verba S, Almond GA. The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations. Princeton: Princeton University Press; 1963.

sistemine' dayanmaktadır. Türkiye demokrasisi toplumsallaşmanın teşvik edildiği bir demokrasi tipi değildir. Bu durum seçim sonrasındaki dönemde rekabetçi demokrasinin toplumda yarattığı katılmanın oluşmamasına sebep olmaktadır. Demokrasi, birbirine bağlı faaliyetler bütününde değerlendirilmelidir. Ancak, Türkiye'deki partiler, kendi partileri dışındakileri davet eden toplumsal projeler oluşturmamaktadır. Başka bir deyişle, toplumsal bir projede bireyleri buluştururken farklı siyasal partilerin seçmenlerine projelerini anlatma ve dolayısıyla partiye dolaylı yoldan seçmen çekme faaliyeti henüz gündemlerinde bulunmamaktadır. (Toprak, 2010: 23)

Şahin ve Temizel, e-devlete geçişin, demokrasinin gelişimi açısından önemli katkılar sağlayacağını savunmaktadır. Çünkü, onlara göre, e-devlet, verimli, şeffaf, hesap verebilir ve vatandaşın katılmasını öngören bir yönetim anlayışını içermektedir. Bilişim teknolojilerindeki hızlı gelişmeler ile iletişim ve bilgi teknolojilerinin ucuzlaması hem devlet faaliyetlerini hem de vatandaşları olumlu yönde etkilemiştir. Ancak, Şahin ve Temizel, ülkemizin teknolojik, ekonomik ve hukuksal altyapı bakımından e-demokrasiye geçişte yeterince mesafe kat edemediğini belirtmektedir. Bilinçli bilişim kültürümüz ve yerleşmiş katılımcı siyasal kültürümüzün bulunmadığına dikkat çeken Şahin ve Temizel, e-demokrasiye geçiş sürecindeki diğer ülkelerde bu alandaki başlangıç çalışmalarının yerel yönetimler ve parlamentolarda yapıldığını fakat; TBMM'deki bilişim sistemleri böyle bir çalışmanın altyapısını kaldırabilecek düzeydeyken, yerel yönetimlerdeki alt yapı, donanım ve uzman kadro yeterli olmadığını savunmaktadırlar. (Şahin & Temizel, 2004: 259).

Türkiye'deki e-demokrasi uygulamalarına getirilen tüm bu eleştirilerin yanı sıra Tosun'un dikkat çektiği esas nokta, bu uygulamaların anti-demokratik bir ortamın oluşmasına da olanak verebileceğidir. Türkiye'de devlet, internet aracılığıyla kendi şeffaflığını ve meşruiyetini güçlendirmek yerine, internet üzerinde kendini saldırılardan nasıl koruyabileceğine dair önlemlere önem vermektedir. Devletin Almanya'da faaliyet gösteren bir tarikatın sitesini engelleme konusunda bir hackerdan yardım istemesi, bu duruma örnek teşkil etmektedir. Bu durum, internetin devlet tarafından kamu hizmeti sunmanın yanı sıra, kontra faaliyetlerinin alanı olarak da kullanabileceğini göstermektedir. Bu gelişmeler, devletin düzenleyici, kontrol edici mantığını sanal alanlarda da hakim kılma eğilimini göstermektedir (Tosun, 2004: 436). Bu durum gözetimci devlet anlayışının, bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımıyla dünyada olduğu gibi Türkiye'de de görülmekte olduğuna işaret etmektedir.

III. BÖLÜM

30 MART 2014 YEREL SEÇİMLERİNDE TWİTTER'İN KULLANIMI

İnternet ortamında iletişimi sağlamaya yönelik birçok sosyal medya sitesi olduğu halde, bu araştırmada büyükşehir belediye başkanı adayları tarafından seçim dönemlerinde Twitter nasıl kullanıldığı incelenmiştir. Literatürde, ulusal ve yerel bağlamda Twitter siyasiler tarafından nasıl kullanıldığını içerik analizi yaparak inceleyen az çalışma bulunmaktadır (Sobacı ve Karkın, 2013; Shapiro vd., 2012).

3.1. ARAŞTIRMAYA ALINAN ÖRNEKLEMİN ÖZELLİKLERİ

Literatürdeki bu açıktan yola çıkarak, bu çalışma Türkiye'de 30 Mart 2014 seçimlerindeki 16 büyükşehir belediye başkanlığına aday olan 28 siyasetçinin tweet kategorilerini incelemeye odaklanmaktadır.

Tablo 4. 16 Büyükşehir Belediye Başkanlığı'nın 2014 Yerel Seçim Sonuçları

Büyükşehir Belediye Başkanlığı	Seçimi Kazanan Belediye Başkanı	Oy Oranı	Siyasi Parti	Seçimde İkinci Gelen Belediye Başkanı	Oy Oranı	Siyasi Parti
ADANA	HSÖZLÜ	%33	MHP	ATORUN	%31	MHP
ANKARA	MGÖKÇEK	%44	AKP	MYAVAŞ	%43	CHP
ANTALYA	MTÜREL	%35,8	AKP	MAKAYDIN	%35,2	CHP
BURSA	RALTEPE	%49	AKP	NŞAHİN	%28	CHP
DİYARBAKIR	GKIŞANAK	%55	BDP	GENSARİOĞLU	%34	AKP
ESKİŞEHİR	YBÜYÜKERŞEN	%44	CHP	HKARACAN	%39	AKP
ERZURUM	MSEKMEN	%58	AKP	KAYDIN	%28	MHP
GAZİANTEP	FŞAHİN	%54	AKP	AEKİCİ	%21	CHP
İSTANBUL	KTOPBAŞ	%47	AKP	MSARIGÜL	%40	CHP
İZMİR	AKOCAOĞLU	%49	CHP	BYILDIRIM	%35	AKP
KAYSERİ	MÖZHASEKİ	%58	AKP	MÖZSOY	%27	MHP
KOCAELİ	İKARAOSMANOĞLU	%50	AKP	TTARHAN	%26	CHP
KONYA	TAKYÜREK	%64	AKP	MEALTUNEL	%18	MHP
MERSİN	BKOCAMAZ	%32	MHP	MÖZCAN	%28	CHP
SAMSUN	YZYILMAZ	%53	AKP	FGÜNAYDIN	%26	MHP
SAKARYA	ZTOÇOĞLU	%57	AKP	OÜNVER	%27	MHP

Tablo 4'te 30 Mart 2014 Yerel Seçimleri'nin sonuçları, 16 büyükşehir belediye başkanlığını kazanan adaylar ile ikinci sırada yer alan adayların seçim sonucunda aldığı oy oranları gösterilmektedir. Tablo 5'te ise bu 32 adaydan Twitter hesaplarına ulaşılan 28 adayın, araştırmanın örnekleminin özellikleri yer almaktadır.

Tablo 5. Büyükşehir Belediye Başkanı Adayları

Adayın İsmi	Aday olduğu Büyükşehir Belediyesi	İldeki Seçmen Sayısı	Belediye Başkanlığını Kazanan (1) /Muhafif Kalan (2)	Siyasi Parti
ATORUN	ADANA	1335321	2	AKP
MGÖKÇEK	ANKARA	3224687	1	AKP
GENSARİOĞLU	DİYARBAKIR	802897,0	2	AKP
FŞAHİN	GAZİANTEP	932665,0	1	AKP
MTÜREL	ANTALYA	1289764	1	AKP
RALTEPE	BURSA	1783328	1	AKP
HKARACAN	ESKİŞEHİR	557384,0	2	AKP
MSEKMEN	ERZURUM	471177,0	1	AKP
MÖZHASEKİ	KAYSERİ	781769,0	1	AKP
KTOPBAŞ	İSTANBUL	8794284	1	AKP
İKARAOŞMANOĞLU	KOCAELİ	1024011	1	AKP
BYILDIRIM	İZMİR	2787874	2	AKP
TAKYÜREK	KONYA	1312699	1	AKP
MYAVAŞ	ANKARA	3224687	2	CHP
MSARIGÜL	İSTANBUL	8794284	2	CHP
AKOŞAOĞLU	İZMİR	2787874	1	CHP
MAKAYDIN	ANTALYA	1289764	2	CHP
AEKİCİ	GAZİANTEP	932665,0	2	CHP
TTARHAN	KOCAELİ	1024011	2	CHP
MÖZCAN	MERSİN	1085276	2	CHP
NŞAHİN	BURSA	1783328	2	CHP
HSÖZLÜ	ADANA	1335321	1	MHP
KAYDIN	ERZURUM	471177,0	2	MHP
OÜNVER	SAKARYA	591452,0	2	MHP
FGÜNAYDIN	SAMSUN	852688,0	2	MHP
MEALTUNEL	KONYA	1312699	2	MHP
MÖZSOY	KAYSERİ	781769,0	2	MHP
GKIŞANAK	DİYARBAKIR	802897,0	1	BDP

Bu çalışmada, 1 Ocak ve 30 Mart arasında büyükşehir belediye başkanlarının tweetlerini incelemek için literatürden türetilen altı kategoriye başvurulmuştur. Çalışmada incelenen tweetler, 1 Ocak- 31 Ocak, 1 Şubat- 28 Şubat ve 1 Mart- 30 Mart olmak üzere 3 döneme ayrılmıştır. Retweet ve tekrar eden tweetler çıkarıldığında siyasilerin resmi hesaplarından 3 aylık dönemde 6 kategoriye ayrılmak üzere, toplamda 17,846 tweet incelenmiştir. Tweet kategorilerine ait açıklamalar ve örnekler Tablo 4'te yer almaktadır.

Tablo 6. Tweet Kategoriler ve Örnekleri

Bilgi ve Haber Paylaşımı	Bu kategori adayların kampanya süreçleriyle ilgili haberlerini ve parti tarafından organize edilen etkinlikleri duyurmayı amaçlayan tweetleri kapsamaktadır. Örneğin, Melih Gökçek @06melihgokcek (Ak Parti'den Ankara Büyükşehir Belediye Başkanı Adayı): 'Bu akşam saat 20.00'de NTV'de Oğuz Haksever'in programına katılacağız, kaçırmayın.' (20 Mart 2014).
Yer ve Etkinlik Bildirimi	Bu kategori, adayların kampanya süreci boyunca ne yaptıkları ve nereye gittikleri konusunda yer ve etkinlik bildirimlerini kapsamaktadır. Örneğin, Hüseyin Sözlü @huseyinsozlu (MHP'den Adana Büyükşehir Belediye Başkanı Adayı): 'Eşimle birlikte @aslanbike Sheraton Otelde düzenlenen Proje Bilgi Oturumunda misafirlerimizi ağırlamaktayız.' (3 Mart, 2014)
Kişisel Mesajlar	Bu kategori, adayların siyaset harici konulara dair kişisel mesajlarını, halkın ulusal ve dini bayramlarını kutlayan tweetleri ve birinin ölümüne karşı başsağlığı dileklerini içeren tweetleri kapsamaktadır. Örneğin, Gultan Kisanak @gultankisanak (BDP'den Diyarbakır Büyükşehir Belediye Başkanı Adayı): 'Eşit ve özgür bir dünya umuduyla, tüm kadınların 8 Mart Dünya Emekçi Kadınları Günü'nü kutluyorum.' (8 Mart 2014)
Vatandaşlar ile Doğrudan İletişim	Bu kategoride, adayların vatandaşlar ile birebir iletişime geçtikleri ve sorularını yanıtladıkları tweetlere ek olarak vatandaşların problemleriyle ilgili yazdıkları yorumlar ile birlikte vatandaşla çekilmiş fotoğrafları yer almaktadır. Örneğin, Necati Şahin @necatisahinnet (CHP'den Bursa Büyükşehir Belediye Başkanı Adayı): '@BatuEngin Bursa için tarihi bir girişimde bulunacağız, Bursa'ya Proje Yönetim Merkezi'ni kuracağız. (26 Mart 2014)
Daha İyi Kamu Hizmeti Sunmak için Yapılan Vaatler	Bu kategori, adaların seçildikleri zaman vatandaşlara daha iyi kamu hizmeti sağlayabilmek için yapacakları projeleri ve daha önceden seçilmiş olan ve yeniden aday gösterilen adayların başkanlık süresince yaptığı hizmetlerle ilgili tweetlerini kapsamaktadır. Örneğin, Mustafa Sarıgül @M_Sarigul (CHP'den İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Adayı): '30 Mart sonrası, İstanbul'da tüm öğretmenlere toplu taşıma araçları ücretsiz olacaktır.' (22 Mart 2014)
Mobilizasyonu Sağlama	Bu kategori, adayların şu anda ne kadar büyük bir desteğe sahip oldukları ve seçildiklerinde hep birlikte neler yapabilecekleri ile ilgili tweetleri ve rakip partilere ve adalara dair eleştirilerini içeren tweetleri kapsamaktadır. Örneğin, Mansur Yavaş @mansuryavas06 (CHP'den Ankara Büyükşehir Belediye Başkanı Adayı): 'Ankara için gönüllü olmak ister misin? @ankaraicin ' (February, 14 2014)

Araştırma sonucunda elde edilen veriler SPSS uygulamasına girilmiş, datadaki frekans dağılımları dikkate alınarak betimsel istatistikler yapılmıştır. Seçimden önceki üç ay boyunca atılan toplam tweetler kategorileri ayrılarak, bu kategorilerin tweet sayısı ile birlikte yüzdelik oranı da gösterilmiştir. Bağımsız t- testi kullanılarak, büyükşehir belediye başkanlığı seçimini kazanmış partinin adaylarıyla ikinci gelmiş partinin adayları karşılaştırılmıştır. Daha sonrasında ise, şehir bazında toplamda ne kadar tweet atıldığı, büyükşehirdeki seçmen sayısı ile birlikte gösterilmiştir. Son olarak, Türkiye’de nüfus sayısına göre en büyük 3 büyükşehir, İstanbul, Ankara ve İzmir’deki seçim propagandası aday bazında kategorilere ayrılmış, her kategoriye ait tweet sayıları ve yüzdeleri gösterilmiştir.

3.2. ARAŞTIRMANIN BULGULARI

Çalışmada 1 Ocak ile 30 Mart 2014 tarihleri arasında büyükşehir belediye başkan adaylarının attığı tweetler incelenmiş, literatür taraması sonucu elde edilen bulgular ışığında tweetler, 6 kategoriye ayrılmıştır. Tablo 5’te, büyükşehir belediye başkanı adaylarının seçime 3 ay öncesine kadar, ay bazında Ocak, Şubat, 1-30 Mart olmak üzere, toplamda her kategoriden attıkları tweet sayısı ve tweet yüzdesi gösterilmektedir.

Tablo 7. Büyükşehir Belediye Başkanlarının 1 Ocak – 30 Mart Arasında Attıkları Tweetlerin Kategorilere Göre Dağılımı

Kategoriler	Ocak		Şubat		1-30 Mart		Toplam	
	Tweet Sayısı	Yüzdesi	Tweet Sayısı	Yüzdesi	Tweet Sayısı	Yüzdesi	Tweet Sayısı	Yüzdesi
Bilgi ve Haber Paylaşımı	521	10,38%	446	7,16%	592	8,97%	1559	8,74%
Yer ve Etkinlik Bildirimi	1953	38,93%	2156	34,63%	1745	26,43%	5854	32,80%
Kişisel Mesajlar	353	7,04%	277	4,45%	339	5,13%	969	5,43%
Vatandaşlar ile Doğrudan İletişim	1079	21,51%	1098	17,64%	785	11,89%	2962	16,60%
Daha İyi Kamu Hizmeti için Yapılan Vaatler	457	9,11%	1129	18,13%	1758	26,62%	3344	18,74%
Mobilizasyon u Sağlama	654	13,04%	1120	17,99%	1384	20,96%	3158	17,70%
Toplam	5017	100%	6226	100%	6603	100%	17846	100%

Yukarıdaki Tablo 7 incelendiğinde, büyükşehir belediye başkanı adayları Ocak ayı boyunca, Twitter'ı %38,93 oranla yer ve etkinlik bildirim amacıyla; %21,51 oranla vatandaşlar ile doğrudan iletişim ve, %13,04 ile mobilizasyonu sağlamak amacıyla kullanmışlardır. Bilgi ve haber paylaşımı amacıyla twitter'ın kullanımını %10,38 oranla dördüncü sıradadır. Seçim yaklaştıkça oranı ciddi anlamda yükselen daha iyi kamu hizmeti için yapılan vaatler ise, oranı en düşük olan kişisel mesajların önünde yer alarak siyasiler tarafından %9,11 oranında bir kullanıma sahip olmuştur. Bu bağlamda, Ocak ayı süresince Twitter'ın daha çok yer ve etkinlik bildirim ile vatandaşlarla doğrudan iletişim amacıyla kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca, toplamda Ocak ayı içerisinde 5.017 tweet atılmıştır.

Şubat ayında atılan tweet yüzdelerine bakıldığında, Ocak ayında ilk sırada gelen tweet kategorisinin %34,63 oranla yer ve etkinlik bildirim olduğu görülmektedir. Ancak bu kategoride yaklaşık %4 oranında bir azalma vardır. Seçim yaklaşırken, vatandaşlar ile doğrudan iletişim amacıyla atılan tweetlerin oranı yaklaşık %4 azalarak, %17,64'e düşmüştür. Ancak seçime iki ay kala, büyükşehir belediye başkanı adaylarının vatandaşlarla doğrudan iletişim kurmak yerine, projelerini ve vaatlerini daha çok tanıtmaya yöneldikleri gözlemlenmektedir. Bu sebepten, Ocak ayında %9,11 olan daha iyi kamu hizmeti sunmak için yapılan vaatler, neredeyse oranını ikiye katlayarak, Şubat ayında %18,13'e yükselmiştir. Buna ek olarak, mobilizasyonu sağlama yüzdesi ise %13,04'ten, %17,99'a yükselmiş, seçimler yaklaşırken rakip partileri yönelik olumsuz propagandalar artarak vatandaşlar mobilize edilmeye çalışılmıştır. Bunun yanında, Şubat ayında toplam atılan tweet sayısı 6.226'dır.

Seçim döneminin son ayı olan Mart ayındaki verileri incelediğimizde ise, Ocak ayındaki en yüksek oran olan yer ve etkinlik bildiriminin %26,43'e düştüğünü ve bunun yerine en yüksek oranı %26,62 ile daha iyi kamu hizmeti sunmak için yapılan vaatlerin ilk sırayı aldığını görülmektedir. Vatandaşlar ile doğrudan iletişim ise, giderek azalarak %11,89'a gerilemektedir. Seçimin son ayında, mobilize etmeye yönelik tweetlerin artarak, %20,96'ya ulaştığını gözlemlenmektedir. Mart ayında toplamda atılan tweet sayısı, bir önceki aya göre daha da artarak 6.603 olmuştur.

Toplamda 1 Ocak ile 30 Mart arasında, büyükşehir belediye başkanlarının attıkları tweetleri kategoriler bazında incelediğimizde, en yüksek oran %32,8 ile yer ve etkinlik bildirim olarak öne çıkmaktadır. Ancak bu kategoride atılan tweetlerin son aylarda azalma eğilimi gösterdiği tespit edilmiştir. Bu kategoriyi, özellikle Mart ayında

ön plana çıkan, %18,74 ile daha iyi kamu hizmeti sağlama amacıyla yapılan vaatler izlemiştir. Üçüncü olarak gelen kategori ise, yine son aylarda artışa geçen, toplamda %17,7 oranla mobilizasyonu sağlama olmuştur. Büyükşehir belediye başkanı adayları tarafından atılan tweetlerde, seçimler yaklaştıkça vatandaşlarla doğrudan iletişim oranında önemli bir düşme görülmekte, seçim sürecinin ilk ayında %21,51 olan bu oran, son ayında %11,89'a gerilemekte ve toplamda %16,6 ile dördüncü sırada yer almaktadır. 1 Ocak ile 30 Mart arasında toplamda atılan tweet sayısı ise, 17.846'dır.

Tablo 8. Büyükşehir Belediye Başkanı Adaylarının 1 Ocak- 30 Ocak 2014 arasında Attıkları Tweetlerin İçerikleri

Kategoriler	Adalet ve Kalkınma Partisi (Ak Parti)		Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)		Milliyetçi Hareket Partisi (MHP)		Barış ve Demokrasi Partisi (BDP)	
	Tweet Sayısı	Yüzdesi	Tweet Sayısı	Yüzdesi	Tweet Sayısı	Yüzdesi	Tweet Sayısı	Yüzdesi
Bilgi ve Haber Paylaşımı	163	8,90%	230	15,15%	124	7,52%	4	21,05%
Yer ve Etkinlik Bildirimi	708	38,65%	461	30,37%	778	47,21%	6	31,58%
Kişisel Mesajlar	124	6,77%	167	11,00%	60	3,64%	2	10,53%
Vatandaşlar ile Doğrudan İletişim	372	20,31%	270	17,79%	436	26,46%	1	5,26%
Daha İyi Kamu Hizmeti için Yapılan Vaatler	244	13,32%	153	10,08%	59	3,58%	1	5,26%
Mobilizasyonu Sağlama	221	12,06%	237	15,61%	191	11,59%	5	26,32%
Toplam	1832	100%	1518	100%	1648	100%	19	100%

Tablo 8'de, 1 Ocak ile 30 Ocak 2014 tarihleri arasında büyükşehir belediye başkanı adaylarının attığı tweetler Adalet ve Kalkınma Partisi, Cumhuriyet Halk Partisi, Milliyetçi Hareket Partisi ve Barış ve Demokrasi Partisi adayları bazında kategorize edilmiştir. Bu tabloya göre, Ak Parti'nin adayları Twitter'ı en çok %38,65 oranla yer ve etkinlik bildirimini amacıyla kullanmıştır. Bunu %20,31 oranla vatandaşlarla doğrudan iletişim kategorisi takip etmektedir. Vatandaşlarla doğrudan iletişim kuran, %26,46 oranlı MHP'den sonra gelen Ak Parti ikinci partidir. Daha iyi kamu hizmeti sağlama

amacıyla projelerin tanıtımını içeren vaatler ise, %13,32 oranla üçüncü sıradadır. Ocak ayında vatandaşları mobilize etmeye yönelik tweetler ise, %12,06 ile dördüncü gelmektedir. Ocak ayında Ak Parti tarafından atılan toplam tweet sayısı ise, 1.832 ile diğer partiler arasında atılan tweet sayısı bağlamında ilk sırada yer almaktadır.

Tablo 8'e göre, 1 Ocak ile 30 Ocak 2014 tarihleri arasında Cumhuriyet Halk Partisi büyükşehir belediye başkanı adaylarının attığı tweetler incelendiğinde, adayların diğer partilerde görüldüğü gibi, en çok %30,37 ile yer ve etkinlik bildirim amacıyla Twitter'ı kullandıkları görülmektedir. Bunu %17,79 ile vatandaşlarla doğrudan iletişim izlemekte, üçüncü sırada ise %15,61 ile mobilizasyonu sağlama bulunmaktadır. Diğer partilerden farklı olarak, BDP hariç, bilgi ve haber paylaşımı ise oldukça yüksek bir oranla %15,15, en çok atılan dördüncü kategoridir. CHP büyükşehir belediye başkanları tarafından daha iyi kamu hizmeti için yapılan vaatler amacıyla Twitter'ın kullanım oranı, %10,08'dir. 1 Ocak ile 30 Ocak 2014 arasında Cumhuriyet Halk Partisi büyükşehir belediye başkanı adaylarının attığı tweetlerin toplamı ise, 1.518 ile diğer partilere nazaran en çok tweet atan üçüncü partidir.

Tablo 8'e göre, 1 Ocak ile 30 Ocak 2014 tarihleri arasında Milliyetçi Hareket Partisi büyükşehir belediye başkanı adaylarının attığı tweetler incelendiğinde, adayların diğer partilerden çok daha yüksek bir oranla, en çok %47,21 ile yer ve etkinlik bildirim amacıyla Twitter'ı kullandıkları görülmektedir. Bunu diğer partilere nazaran oldukça yüksek bir oranla %26,46 ile vatandaşlarla doğrudan iletişim izlemekte, üçüncü sırada ise %11,59 ile mobilizasyonu sağlama bulunmaktadır. Ocak ayında, vatandaşları mobilize etme çabası en düşük olan parti MHP'dir. 1 Ocak ile 30 Ocak 2014 arasında Milliyetçi Hareket Partisi büyükşehir belediye başkanı adaylarının attığı tweetlerin toplamı ise, 1.648 ile diğer partilere nazaran en çok tweet atan ikinci partidir.

Tablo 8'e göre, 1 Ocak ile 30 Ocak 2014 tarihleri arasında Barış ve Demokrasi Partisi büyükşehir belediye başkanı adayının attığı tweetler incelendiğinde, en çok %31,58 ile yer ve etkinlik bildirim amacıyla Twitter'ı kullandıkları görülmektedir. Bunu %26,32 oranla mobilizasyonu sağlama takip etmekte, mobilize etme amacı en yüksek olan parti BDP olarak görülmektedir. Diğer partilerin aksine, üçüncü sırada %21,05 oranla bilgi ve haber paylaşımı kategorisi bulunmaktadır. Toplamda ise Ocak ayı içerisinde 19 tweet atılmıştır. Ancak, Ak Partiden 13 adayın, CHP'den 8 adayın, MHP'den 6 adayın ve BDP'den 1 adayın tweetlerinin incelemeye tabi tutulduğu unutulmamalıdır.

Tablo 9. Büyükşehir Belediye Başkanı Adaylarının 1 Şubat- 28 Şubat 2014 arasında Attıkları Tweetlerin İçerikleri

Kategoriler	Adalet ve Kalkınma Partisi (Ak Parti)		Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)		Milliyetçi Hareket Partisi (MHP)		Barış ve Demokrasi Partisi (BDP)	
	Tweet Sayısı	Yüzdesi	Tweet Sayısı	Yüzdesi	Tweet Sayısı	Yüzdesi	Tweet Sayısı	Yüzdesi
Bilgi ve Haber Paylaşımı	160	5,88%	212	9,39%	72	5,83%	2	18,18%
Yer ve Etkinlik Bildirimi	1049	38,54%	580	25,69%	525	42,51%	2	18,18%
Kişisel Mesajlar	132	4,85%	104	4,61%	40	3,24%	1	9,09%
Vatandaşlar ile Doğrudan İletişim	330	12,12%	372	16,47%	393	31,82%	3	27,27%
Daha İyi Kamu Hizmeti için Yapılan Vaatler	589	21,64%	508	22,50%	31	2,51%	1	9,09%
Mobilizasyonu Sağlama	462	16,97%	482	21,35%	174	14,09%	2	18,18%
Toplam	2722	100%	2258	100%	1235	100%	11	100%

Tablo 9’da 1 Şubat ile 28 Şubat 2014 tarihleri arasında büyükşehir belediye başkanı adaylarının attığı tweetler Adalet ve Kalkınma Partisi, Cumhuriyet Halk Partisi, Milliyetçi Hareket Partisi ve Barış ve Demokrasi Partisi adayları bazında kategorize edilmiştir. Bu tabloya göre, Ak Parti’nin adayları Twitter’ı en çok %38,54 oranla yer ve etkinlik bildirimini amacıyla kullanmıştır. Daha iyi kamu hizmeti sağlama amacıyla projelerin tanıtımını içeren vaatler ise, %21,64 oranla ikinci sıradadır. Şubat ayında vatandaşları mobilize etmeye yönelik tweetler ise, %16,97 ile üçüncü gelmektedir. Vatandaşlarla doğrudan iletişim kurma amacıyla atılan tweetler ise, bir önceki aya göre %20,31’den %12,12’ye gerilemiştir. Şubat ayında Ak Parti tarafından atılan toplam tweet sayısı ise, 2.722 ile diğer partiler arasında atılan tweet sayısı bağlamında ilk sırada yer almaktadır.

Tablo 9’a göre, 1 Şubat ile 28 Şubat 2014 tarihleri arasında Cumhuriyet Halk Partisi büyükşehir belediye başkanı adaylarının attığı tweetler incelendiğinde, adayların diğer partilerde görüldüğü gibi, en çok %25,69 ile yer ve etkinlik bildirimini amacıyla

Twitter'ı kullandıkları görülmektedir. Daha iyi kamu hizmeti sağlama amacıyla projelerin tanıtımını içeren vaatler ise, %22,5 oranla ikinci sıradadır. Şubat ayında vatandaşları mobilize etmeye yönelik tweetler ise, %21,35 ile üçüncü gelmektedir. Vatandaşlarla doğrudan iletişim kurma amacıyla atılan tweetler ise, bir önceki aya göre %17,79'dan %16,47'ye gerilemiştir. Şubat ayında CHP tarafından atılan toplam tweet sayısı ise, 2.258 ile diğer partiler arasında atılan tweet sayısı bağlamında ikinci sırada yer almaktadır.

Tablo 9'a göre, 1 Şubat ile 28 Şubat 2014 tarihleri arasında Milliyetçi Hareket Partisi büyükşehir belediye başkanı adaylarının attığı tweetler incelendiğinde, adayların diğer partilerden çok daha yüksek bir oranla, en çok %42,51 ile yer ve etkinlik bildirim amacıyla Twitter'ı kullandıkları görülmektedir. Bunu Ocak ayında görüldüğü gibi, diğer partilere nazaran oldukça yüksek bir oranla %31,82 ile vatandaşlarla doğrudan iletişim izlemekte, üçüncü sırada ise diğer partilere nazaran en düşük oran olan, %14,09 ile mobilizasyonu sağlama bulunmaktadır. Şubat ayında MHP tarafından atılan toplam tweet sayısı ise, 1.235 ile diğer partiler arasında atılan tweet sayısı bağlamında üçüncü sırada yer almakta, ancak bir önceki aya göre azalma görülmektedir.

Tablo 9'a göre, 1 Şubat ile 28 Şubat 2014 tarihleri arasında Barış ve Demokrasi Partisi büyükşehir belediye başkanı adayının attığı tweetler incelendiğinde, en çok %27,27 oranla vatandaşlarla doğrudan iletişime geçmek amacıyla Twitter'ı kullandığı görülmektedir. Bunu %18,18 oranlarla, mobilizasyonu sağlama, bilgi ve haber paylaşımı ve yer ve etkinlik bildirim takip etmektedir. Şubat ayında BDP tarafından atılan toplam tweet sayısı ise, 11 ile diğer partilere nazaran son sırada yer almaktadır.

Tablo 10. Büyükşehir Belediye Başkanı Adaylarının 1 Mart- 30 Mart 2014 Tarihleri Arasında Attıkları Tweetlerin İçerikleri

Kategoriler	Adalet ve Kalkınma Partisi (Ak Parti)		Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)		Milliyetçi Hareket Partisi (MHP)		Barış ve Demokrasi Partisi (BDP)	
	Tweet Sayısı	Yüzdesi	Tweet Sayısı	Yüzdesi	Tweet Sayısı	Yüzdesi	Tweet Sayısı	Yüzdesi
Bilgi ve Haber Paylaşımı	268	9,16%	278	10,26%	44	4,60%	2	18,18%
Yer ve Etkinlik Bildirimi	1072	36,64%	419	15,46%	253	26,46%	1	9,09%
Kişisel Mesajlar	140	4,78%	130	4,80%	66	6,90%	3	27,27%
Vatandaşlar ile Doğrudan İletişim	285	9,74%	308	11,37%	191	19,98%	1	9,09%
Daha İyi Kamu Hizmeti için Yapılan Vaatler	671	22,93%	862	31,81%	225	23,54%	0	0,00%
Mobilizasyonu Sağlama	490	16,75%	713	26,31%	177	18,51%	4	36,36%
Toplam	2926	100%	2710	100%	956	100%	11	100%

Tablo 10'da, 1 Mart ile 30 Mart 2014 tarihleri arasında büyükşehir belediye başkanı adaylarının attığı tweetler Adalet ve Kalkınma Partisi, Cumhuriyet Halk Partisi, Milliyetçi Hareket Partisi ve Barış ve Demokrasi Partisi adayları bazında kategorize edilmiştir. Bu tabloya göre, Ak Parti'nin adayları Twitter'ı en çok %36,64 oranla yer ve etkinlik bildirim amacıyla kullanmıştır. Daha iyi kamu hizmeti sağlama amacıyla projelerin tanıtımını içeren vaatler ise, %22,93 oranla ikinci sıradadır, seçim döneminde sona gelmesinden ötürü bu sonuç doğaldır. Mart ayında vatandaşları mobilize etmeye yönelik tweetler ise, %16,75 ile üçüncü gelmekte ve şubat ayına nazaran benzer bir sonuç ortaya çıkmaktadır. Vatandaşlarla doğrudan iletişim kurma amacıyla atılan tweetler ise, bir önceki aya göre %12,12'den %9,74'ye gerilemiştir. Şubat ayında Ak Parti tarafından atılan toplam tweet sayısı ise, 2.926 ile diğer partiler arasında atılan tweet sayısı bağlamında ilk sırada yer almaktadır.

Tablo 10'a göre, 1 Mart ile 30 Mart 2014 tarihleri arasında Cumhuriyet Halk Partisi büyükşehir belediye başkanı adaylarının attığı tweetler incelendiğinde, adayların

diğer partilerde görülenin aksine, en çok %31,81 ile daha iyi kamu hizmeti sağlama amacıyla projelerin tanıtımını içeren vaatler içeren tweetler attığı görülmektedir. Mart ayında vatandaşları mobilize etmeye yönelik tweetler ise, %26,31 ile ikinci gelmektedir. Yer ve etkinlik bildirimini amacıyla atılan tweetler ise, %15,46 oranla üçüncü sıradadır. Vatandaşlarla doğrudan iletişim kurma amacıyla atılan tweetler ise, bir önceki aya göre %16,47'dan %11,37'ye gerilemiştir. Mart ayında CHP tarafından atılan toplam tweet sayısı ise, 2.710 ile diğer partiler arasında atılan tweet sayısı bağlamında ikinci sırada yer almaktadır.

Tablo 10'a göre, 1 Ocak ile 30 Ocak 2014 tarihleri arasında Milliyetçi Hareket Partisi büyükşehir belediye başkanı adaylarının attığı tweetler incelendiğinde, adayların şubat ayına nazaran büyük bir düşüşle, en çok %26,46 ile yer ve etkinlik bildirimini amacıyla Twitter'ı kullandıkları görülmektedir. Bunu Mart ayında diğer partilerde görüldüğü gibi, %23,54 ile daha iyi kamu hizmeti sunabilmek için üretilen projeler izlemekte, üçüncü sırada ise %19,98 ile vatandaşlarla doğrudan iletişime geçmek izlenmektedir. Daha sonrasında ise, %18,51 ile mobilizasyonu sağlama bulunmaktadır. Şubat ayında MHP tarafından atılan toplam tweet sayısı ise, 956 ile diğer partiler arasında atılan tweet sayısı bağlamında üçüncü sırada yer almakta, ancak bir önceki aya göre azalma görülmektedir.

Tablo 10'a göre, 1 Mart ile 30 Mart 2014 tarihleri arasında Barış ve Demokrasi Partisi büyükşehir belediye başkanı adayının attığı tweetler incelendiğinde, en çok %36,36 oranla mobilizasyonu sağlama amacıyla Twitter'ı kullandığı görülmektedir. Bunu %27,27 ile kişisel mesajlar ve %18,18 ile bilgi ve haber paylaşımı takip etmektedir. Mart ayında BDP tarafından atılan toplam tweet sayısı ise, 11 ile diğer partilere nazaran son sırada yer almaktadır.

Tablo 11. 1- 31 Ocak Tarihleri Arasında Seçimi Kazanan Büyükşehir Belediye Başkanı Adayı ile 2. Sırada Gelen Adayın Attıkları Tweetlerin İçerikleri

Kategoriler	Seçimi Kazanan Partinin Adayı		2. Sırada Gelen Partinin Adayı	
	Tweet Sayısı	Yüzdesi	Tweet Sayısı	Yüzdesi
Bilgi ve Haber Paylaşımı	152	7,83%	369	12,00%
Yer ve Etkinlik Bildirimi	611	31,48%	1342	43,63%
Kişisel Mesajlar	133	6,85%	220	7,15%
Vatandaşlar ile Doğrudan İletişim	485	24,99%	594	19,31%
Daha İyi Kamu Hizmeti için Yapılan Vaatler	286	14,73%	171	5,56%
Mobilizasyonu Sağlama	274	14,12%	380	12,35%
Toplam	1941	100%	3076	100%

Tablo 11'de 1 ile 31 Ocak tarihleri arasında seçimi kazanan büyükşehir belediye başkanı adayları ile ikinci sırada yer alan adayların attıkları tweetler, kategorilere göre ayrılmıştır. Buna göre, Ocak ayında büyükşehir belediye başkanlığı seçimini kazanan partinin adayları en çok %31,48 ile yer ve etkinlik bildiriminde bulunmuştur. Bunu %24,99 oranla vatandaşlarla doğrudan iletişime geçme amacı takip etmektedir. Üçüncü sırada ise, %14,73 ile daha iyi kamu hizmeti sunmak amacıyla açıklanan projelerin tanıtımı yer almaktadır. Bu oranın, ikinci sırada gelen partilerin adaylarında %5,56 olduğu görülmektedir. Bu bağlamda, Ocak ayında büyükşehir belediye başkanlığını kazanan parti adaylarının seçime projeler bağlamında daha hazır olduğu söylenebilir. Mobilizasyonu sağlama amacıyla atılan tweetlerin oranı ise, seçimi kazanan parti adaylarında, %14,12 iken; bu oran ikinci gelenlerde %12,35'tir. Arada az bir oran farkı olsa da, Ocak ayında seçimi kazanan adayların daha mobilize edici söylemler geliştirdiği görülmektedir. İkinci gelen adaylar, daha çok %43,63 oranla yer ve etkinlik bildirimini yapmayı tercih etmişlerdir. Buna ek olarak, vatandaşlarla doğrudan iletişim

kurma oranı %19,31 ile seçimi kazananlara nazaran yaklaşık %5'lik farkla daha düşüktür. Sonuç olarak, seçimi kazanan partinin adayları, Ocak ayı süresince vatandaşlarla daha çok iletişime geçmiş ve vaatlerini söyleme daha çok dökmüşlerdir. Son olarak ise, Ocak ayında ikinci gelen partilerin adaylarının attığı toplam tweet sayısı 3.076 iken, seçimi kazanan partilerin adaylarının attığı toplam tweet sayısı 1.941'dir.

Tablo 12. 1- 28 Şubat Tarihleri Arasında Seçimi Kazanan Büyükşehir Belediye Başkanı Adayı ile 2. Sırada Gelen Adayın Attıkları Tweetlerin İçerikleri

Kategoriler	Seçimi Kazanan Partinin Adayı		2. Sırada Gelen Partinin Adayı	
	Tweet Sayısı	Yüzdesi	Tweet Sayısı	Yüzdesi
Bilgi ve Haber Paylaşımı	162	6,76%	284	7,42%
Yer ve Etkinlik Bildirimi	818	34,14%	1338	34,93%
Kişisel Mesajlar	140	5,84%	137	3,58%
Vatandaşlar ile Doğrudan İletişim	326	13,61%	772	20,16%
Daha İyi Kamu Hizmeti için Yapılan Vaatler	520	21,70%	609	15,90%
Mobilizasyonu Sağlama	430	17,95%	690	18,02%
Toplam	2396	100%	3830	100%

Tablo 12'de, 1 ile 28 Şubat tarihleri arasında seçimi kazanan büyükşehir belediye başkanı adayları ile ikinci sırada yer alan adayların attıkları tweetler, kategorilere göre ayrılmıştır. Buna göre, Şubat ayında büyükşehir belediye başkanlığı seçimini kazanan partinin adayları en çok %34,14 ile yer ve etkinlik bildiriminde bulunmuştur. İkinci sırada ise, %21,70 ile daha iyi kamu hizmeti sunmak amacıyla açıklanan projelerin tanıtımı yer almaktadır. Bu oranın, ikinci sırada gelen partilerin adaylarında %15,90 olduğu görülmektedir. Ocak ayıyla kıyaslandığında bu oranda yaklaşık olarak %10'luk bir artış görülmüş, bu bağlamda ikinci sırada gelen partilerin Ocak ayında boş

durmayıp, daha iyi kamu hizmeti amacıyla projeler ürettiği ve bunu dile getirdikleri sonucuna ulaşılabilir. İki grupta da mobilizasyona yönelik tweetler artışa geçmiş, seçimi kazanan partilerin adayları %17,95 ve ikinci gelen partilerin adayları %18,02 oranlarla mobilize edici tweetler atmışlardır. Vatandaşlarla doğrudan iletişim oranı, Şubat ayında seçimi kazanan partilerin adaylarında %13,61 ile bir önceki aya göre oldukça düşerken; seçimde ikinci sırada yer alan adaylarda ise %20,16 ile artışa geçmiştir. Son olarak ise, Şubat ayında ikinci gelen partilerin adaylarının attığı toplam tweet sayısı 3.830 iken, seçimi kazanan partilerin adaylarının attığı toplam tweet sayısı 2.396'dır.

Tablo 13. 1- 30 Mart Tarihleri Arasında Seçimi Kazanan Büyükşehir Belediye Başkanı Adayı ile 2. Sırada Gelen Adayın Attıkları Tweetlerin İçerikleri

Kategoriler	Seçimi Kazanan Partinin Adayı		2. Sırada Gelen Partinin Adayı	
	Tweet Sayısı	Yüzdesi	Tweet Sayısı	Yüzdesi
Bilgi ve Haber Paylaşımı	244	10,31%	348	8,22%
Yer ve Etkinlik Bildirimi	784	33,12%	961	22,69%
Kişisel Mesajlar	144	6,08%	195	4,60%
Vatandaşlar ile Doğrudan İletişim	220	9,29%	565	13,34%
Daha İyi Kamu Hizmeti için Yapılan Vaatler	568	24,00%	1190	28,09%
Mobilizasyonu Sağlama	407	17,19%	977	23,06%
Toplam	2367	100%	4236	100%

Tablo 13'te, 1 ile 30 Mart tarihleri arasında seçimi kazanan büyükşehir belediye başkanı adayları ile ikinci sırada yer alan adayların attıkları tweetler, kategorilere göre ayrılmıştır. Buna göre, Ocak ayında büyükşehir belediye başkanlığı seçimini kazanan partinin adayları en çok %33,12 ile yer ve etkinlik bildiriminde bulunmuştur. Ancak, bu durum ikinci sırada gelen büyükşehir belediye başkanı adaylarının attıkları tweetlerde

değişmiş, azalarak %22,69'a düşmüştür. Yer ve etkinlik bildirimini amacıyla atılan tweetlerin yerine, ikinci sırada gelen adaylar, %28,09 ile daha iyi kamu hizmeti için üretilen vaatlerin tanıtımına ve %23,06 ile mobilizasyona yönelmişlerdir. Mart ayında, seçimi kazanan partilerin adayları ise daha iyi kamu hizmeti için yapılan vaatlere %24,00 oranla daha çok ağırlık vermişlerdir. Kazanan partilerin adayları, Mart ayında vatandaşlarla bir önceki aya nazaran, daha az iletişime geçmişler; vatandaşlarla doğrudan iletişime geçme oranı, %13,61'den, %9,29'a gerilemiştir. Son olarak ise, 1-30 Mart tarihleri arasında, ikinci gelen partilerin adaylarının attığı toplam tweet sayısı 4.236 iken, seçimi kazanan partilerin adaylarının attığı toplam tweet sayısı 2.367'dir. Büyükşehir belediye başkanlığı seçiminde ikinci sırada gelen partilerin adayların, araştırmanın kapsamındaki üç aylık süreçte daha fazla tweet attıkları görülmektedir.

Tablo 14. Seçimi Kazanan Partilerin Adayları ile İkinci Sırada Gelen Partilerin Adayları Ay Bazında ve Toplamda Attığı Tweetler

	Ocak		Şubat		1-30 Mart		Toplam	
	Tweet Sayısı	Yüzdesi	Tweet Sayısı	Yüzdesi	Tweet Sayısı	Yüzdesi	Tweet Sayısı	Yüzdesi
Seçimi Kazanan Partinin Adaylarının Attığı Tweetler	1941	28,95%	2396	35,74%	2367	35,31%	6704	100%
İkinci Sırada Gelen Partinin Adaylarının Attığı Tweetler	3076	27,61%	3830	34,37%	4236	38,02%	11142	100%

Tablo 14'te, Seçimi kazanan partilerin adayları ile seçimde ikinci sırada yer alan partilerin adaylarının Ocak, Şubat ve 1-30 Mart tarihleri arasında ve toplamda attıkları tweetlerin sayısı karşılaştırılmıştır. Öncelikle belirtmek gerekir ki, incelenen 28 Twitter profilinden 12'si seçimi kazanan adaylara, 16'sı seçimde ikinci sırada yer alan adaylara aittir. Bu Tabloya göre, Ocak ayında büyükşehir belediye başkanlığı seçimini kazanan partilerin adayları toplamda 1.941 tweet atarken, seçimlerde ikinci sırada yer alan partilerin adaylarının attığı toplam tweet sayısı 3.076'dır. Şubat ayında ise, seçimi kazanan partinin adayları 2.396 tweet atarken, ikinci sırada yer alan partinin adayları 3.830 tweet atmıştır. 1 Mart ile 30 Mart tarihleri arasında ise, büyükşehir belediye başkanlığını kazanan partilerin adaylarının toplamda attığı tweet sayısı 2.367 iken; ikinci sırada yer alan partilerin adayları ise toplamda 4.236 tweet atmıştır. Yüzdeler

dilime vurduğumuzda ise, belediye başkanlığının kazanan partilerin adayları, toplamda attıkları 6.704 tweetin %28,95'ini Ocak ayında, %35,74'ünü Şubat ayında, %35,31'ini ise 1 Mart ile 30 Mart tarihleri arasında atmıştır. Araştırmanın kapsamı olan 1 Ocak ile 30 Mart tarihleri arasında ise toplamda, seçimi kazanan partilerin adayları 6.704 tweet atarken, ikinci sırada yer alan partilerin adaylarının attığı tweet sayısı ise 11.142'dir. Bu bağlamda, araştırmada analiz edilen profillerden seçimi kazanan belediye başkanı adaylarının sayısının 12 olduğu göz önünde bulundurulduğunda, 3 süre zarfında, seçimi kazanan adaylar arasında kişi başına ortalama 558 tweet atıldığı görülmektedir. Araştırmada seçimde ikinci gelen partilerin adaylarının sayısının 16 olduğu düşünüldüğünde, 3 aylık sürede, kişi başına ortalama 696 tweet atıldığı ortaya çıkmaktadır. Sonuç olarak, ikinci sırada gelen partilerin adayları Twitter'ı seçimi kazanan adaylara göre, daha yoğun olarak kullanmaktadır.

Tablo 15. Büyükşehirlere göre Belediye Başkanı Adayları Tarafından Atılan Tweetlerin Ay Bazında Sayıları

Şehrin Adı	Büyükşehir Belediye Başkanı Adayları Tarafından Atılan Tweetlerin Sayısı				İldeki Seçmen Sayısı
	Ocak	Şubat	Mart	Toplam	
Adana	639	487	814	1940	1.335.321
Ankara	281	878	1231	2390	3.224.687
Antalya	182	295	186	663	1.289.764
Bursa	1168	1142	599	2909	1.783.328
Diyarbakır	173	124	175	472	802.897
Eskişehir	170	378	433	981	557.384
Erzurum	791	838	319	1948	471.177
Gaziantep	203	289	452	944	932.665
İstanbul	510	751	968	2229	8.794.284
İzmir	49	87	241	377	2.787.874
Kayseri	87	102	118	307	781.769
Kocaeli	243	551	501	1295	1.024.011
Konya	1	70	74	145	1.312.699
Mersin	36	141	316	493	1.085.276
Sakarya	127	91	276	494	591.452
Samsun	354	2	1	357	852.688
Total	5014	6226	6704	17944	

Tablo 15’te, büyükşehirlere göre belediye başkanı adaylarının, Ocak, Şubat, Mart aylarında ve toplamda attıkları tweetlerin sayısı ve seçmen sayısı gösterilmektedir. Bu tabloya göre seçmen sayısı en fazla olan üç şehir İstanbul, Ankara ve İzmir’dir. Ancak, her ne kadar seçmen sayısı en yüksek şehirler bunlar olsa da, Twitter’ı en çok kullanan adaylar Bursa büyükşehir belediye başkanlığına Ak Partiden aday gösterilen Recep Altepe ve CHP’den aday gösterilen Necati Şahin’dir. Ocak, Şubat ve Mart aylarının toplamında, her ne kadar Mart ayında bir düşüş yaşansa da, iki aday 2.909 tweet atmışlardır. Bu toplamda, 2.390 tweet ile Ankara Ak Partiden aday gösterilen Melih Gökçek ile CHP’den aday gösterilen Mansur Yavaş takip etmektedir. Ankara büyükşehir belediye başkanlığı için, adaylar kıyasıya bir yarış içine girmişlerdir.

Özellikle, Ocak ayında atılan tweet sayısı 281 iken, bu sayı Mart ayında seçimler yaklaşırken 1.231'e yükselmektedir. Türkiye'nin en fazla seçmen sayısına sahip şehri olan İstanbul'da ise, durum Ankara'dan farksız değildir. Araştırmanın kapsamındaki üç aylık süreçte, adayların toplamda 2.229 tweet attığı İstanbul, incelenen 16 şehir arasında adayların en çok tweet attığı üçüncü büyükşehirdir. İstanbul büyükşehir belediyesi için Ak Partiden aday olan Kadir Topbaş ve CHP'den aday olan Mustafa Sarıgül, Ocak ayında toplamda 510 tweet atarken, Mart ayından atılan tweet sayısı neredeyse iki katına çıkarak 968 olmuştur. Bu şehirlerde adayların, Twitter'ı sık kullanarak yarıştan kopmadıkları görülmektedir. Türkiye'nin üçüncü büyük şehri olan İzmir'de ise, durum Ankara ve İstanbul'daki adaylardan farklıdır. İzmir büyükşehir belediye başkanlığına Ak Parti'den aday olan Binali Yıldırım ile CHP'den aday olan Aziz Kocaoğlu, üç aylık süreçte toplamda 377 tweet atmışlardır. Ancak, atılan tweet sayısı Ankara ve İstanbul adaylarında olduğu gibi yükselmiş, Ocak ayında 49 iken, Mart ayında 241 olmuştur. Seçim yaklaştıkça İzmir büyükşehir belediye başkanlığı için adayların attığı tweetler artmıştır; ancak atılan tweet sayısı Ankara ve İstanbul adaylarının epeyce altında kalmıştır. Belediye başkanlığı için atılan tweet sayısının en az olduğu büyükşehir ise toplamda 145 tweet ile Konya'dır; bunu toplamda 307 tweet ile Kayseri ve 357 tweet ile Samsun takip etmektedir. Ancak, Samsun için büyükşehir belediye başkanlığına MHP'den aday olan Ferhat Günaydın'ın tweetlerine ulaşılmış, birinci olan Ak Parti adayı Yusuf Ziya Yılmaz'ın hesabına ulaşılammıştır. 3 ayın toplamında büyükşehir belediye başkanı adayları 17.944 tweet atarken, bu sayı Ocak ayında 5014 iken Mart ayında 6.704 olmuştur. Seçimin yaklaşmasından dolayı rekabetin artması ve Twitter'ın siyasi amaçlı kullanımının artması doğaldır. Her ne kadar Ankara ve İstanbul büyükşehir belediye başkanı adaylarının attıkları tweet sayıları yüksek olsa da seçmen sayısı ile atılan tweet sayısı arasında belli bir korelasyon kurmak mantıklı görünmemektedir. Seçmen sayısı en düşük olan büyükşehir Erzurum olduğu halde, Erzurum için toplamda atılan tweet sayısı 1.948'dir.

Tablo 16. Ankara Büyükşehir Belediye Başkanlığı Adaylarının Attıkları Tweetlerin Kategorileri

Kategoriler	Melih Gökçek		Mansur Yavaş	
	Tweet Sayısı	Yüzdesi	Tweet Sayısı	Yüzdesi
Bilgi ve Haber Paylaşımı	233	24,12%	154	10,48%
Yer ve Etkinlik Bildirimi	286	29,61%	135	9,48%
Kişisel Mesajlar	71	7,35%	38	2,64%
Vatandaşlar ile Doğrudan İletişim	61	6,31%	246	17,28%
Daha İyi Kamu Hizmeti için Yapılan Vaatler	110	11,39%	474	33,29%
Mobilizasyonu Sağlama	205	21,22%	377	26,47%
Toplam	966	100%	1424	100%

Tablo 16'da, Türkiye'nin başkenti olan Ankara Büyükşehir Belediye Başkanlığı için 2014 yerel seçimlerinde Ak Parti'den aday gösterilen Melih Gökçek ile CHP'den aday gösterilen Mansur Yavaş'ın attığı tweetler, araştırmada belirlenen kategorilere göre incelenmiştir. Buna göre, Ak Parti'den aday olan Melih Gökçek, üç ayın sonunda toplamda 966 tweet atarken, CHP'den aday olan Mansur Yavaş ise toplamda 1424 tweet atmıştır. Melih Gökçek, Twitter'ı en çok %29,61 oranla yer ve etkinlik bildirim amacıyla kullanırken, bunu ikinci sırada %24,12 oranla bilgi ve haber paylaşımı takip etmektedir. Toplam incelenen tüm büyükşehir adaylarının Twitter'ı mobilizasyonu sağlama amacıyla kullanma oranının %18,74 olduğu düşünüldüğünde, bu oranın Melih Gökçek'in attığı tweetlerde %21,22 ve Mansur Yavaş'ın attığı tweetlerde %26,47 olması, diğer büyükşehirliere göre Ankara'daki seçimlerin daha mobilizasyona yönelik olduğunu göstermektedir. Melih Gökçek ile Mansur Yavaş arasındaki en büyük farklardan birisi, Melih Gökçek'in Twitter'ı %11,39 oranla daha iyi kamu hizmeti sağlama amacıyla üretilen projelerin tanıtımı amacıyla kullanırken, Mansur Yavaş'ın

%33,29 oranla kullanmasıdır. Bu bağlamda, Mansur Yavaş'ın Twitter'ı daha iyi kamu hizmeti sağlamaya yönelik kendi projelerine tanıtma amacıyla Melih Gökçek'ten daha çok kullandığını söylemek yanlış değildir. Melih Gökçek'in aksine, Mansur Yavaş Twitter'ı %9,48 oranla yer ve etkinlik bildirimleri amacıyla kullanmıştır. Buna ek olarak, Melih Gökçek'in Twitter'ı kullanım amaçlarında vatandaşlarla doğrudan iletişim kurma oran %6,31 ile oldukça düşükken, Mansur Yavaş'ta bu oran %17,28 ile ortalamanın üzerindedir.

Tablo 17. İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı Adaylarının Attıkları Tweetlerin Kategorileri

Kategoriler	Kadir Topbaş		Mustafa Sarıgül	
	Tweet Sayısı	Yüzdesi	Tweet Sayısı	Yüzdesi
Bilgi ve Haber Paylaşımı	26	4,86%	152	8,97%
Yer ve Etkinlik Bildirimi	288	53,83%	324	19,13%
Kişisel Mesajlar	7	1,31%	85	5,02%
Vatandaşlar ile Doğrudan İletişim	9	1,68%	101	5,96%
Daha İyi Kamu Hizmeti için Yapılan Vaatler	181	33,83%	515	30,40%
Mobilizasyonu Sağlama	24	4,49%	517	30,52%
Toplam	535	100%	1694	100%

Tablo 17'de, Türkiye'nin en fazla seçmen kitlesine sahip şehri olan İstanbul için Büyükşehir Belediye Başkanlığı'na 2014 yerel seçimlerinde Ak Parti'den aday olan Kadir Topbaş ile CHP'den aday olan Mustafa Sarıgül'ün attığı tweetler kategorize edilmiştir. Buna göre, Ak Parti'den aday gösterilen Kadir Topbaş üç ayın sonunda toplamda, 535 tweet atarken; CHP'den aday gösterilen Mustafa Sarıgül toplamda 1.694 tweet atmıştır. Kadir Topbaş, Twitter'ı en çok %53,83 oranla yer ve etkinlik bildirimleri amacıyla kullanmıştır. Bunu %33,83 oranla daha iyi kamu hizmeti sağlamak için

üretilen projelerin tanıtımı izlemektedir. Kadir Topbaş, seçim sürecinde hali hazırda İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı'dır; bu yüzden geçmişte uygulamaya koyduğu projeleri de seçim sürecinde Twitter'da paylaşma imkanı olmuştur. Ancak, Kadir Topbaş, %1,68 oranla vatandaşlarla doğrudan iletişim kurmak ve %4,49 oranla mobilizasyonu sağlamak amacıyla Twitter'ı diğer adaya nazaran daha az kullanmıştır. Mustafa Sarıgül'ün attığı tweetler incelendiğinde ise, ilk sırada %30,52 oranla mobilizasyonu sağlama bulunmakta ve bu oran diğer adayların ortalamasında oldukça yüksektir. Bunu, %30,40 oranla daha iyi kamu hizmeti için yapılan vaatler izlemekte; yer ve etkinlik bildirimini ise %19,13'tür. Kadir Topbaş'ın tweetlerinde izlenildiği gibi, Mustafa Sarıgül'ün tweetlerinde vatandaşlarla doğrudan iletişim oranı %5,96 olarak, diğer adayların ortalamasının oldukça altındadır.

Tablo 18. İzmir Büyükşehir Belediye Başkanlığı Adaylarının Attıkları Tweetlerin Kategorileri

Kategoriler	Aziz Kocaoğlu		Binali Yıldırım	
	Tweet Sayısı	Yüzdesi	Tweet Sayısı	Yüzdesi
Bilgi ve Haber Paylaşımı	10	3,61%	18	18%
Yer ve Etkinlik Bildirimi	60	21,66%	6	6%
Kişisel Mesajlar	14	5,05%	3	3%
Vatandaşlar ile Doğrudan İletişim	75	27,08%	2	2%
Daha İyi Kamu Hizmeti için Yapılan Vaatler	56	20,22%	43	43%
Mobilizasyonu Sağlama	62	22,38%	28	28%
Toplam	277	100%	100	100%

Tablo 18'de, nüfus bazında Türkiye'nin üçüncü büyükşehri olan İzmir için, büyükşehir belediye başkanlığına CHP'den aday gösterilen Aziz Kocaoğlu ile Ak Parti'den aday gösterilen Binali Yıldırım'ın 1 Ocak ile 30 Mart tarihleri arasında attıkları

tweetlerin kategorileri gösterilmiştir. İzmir Büyükşehir Belediye Başkanlığı'na aday gösterilen iki siyasetçinin, 1 Ocak ile 30 Mart tarihleri arasında attıkları tweetlerin sayısı toplamda 377 olup, bu sayı diğer büyükşehir belediye başkanı adaylarına göre ortalamanın altındadır. Bu üç aylık süreçte CHP'nin adayı Aziz Kocaoğlu, toplamda 277 tweet atarken; Ak Parti'nin adayı Binali Yıldırım ise, toplamda 100 tweet atmıştır. Seçim sürecinde belediye başkanı olan Aziz Kocaoğlu, Twitter'ı en çok %27,08 oranla vatandaşlar ile doğrudan iletişim kurmak için kullanmıştır. Bu oranı, %22,38 ile mobilizasyonu sağlamak izlemektedir. İstanbul ve Ankara büyükşehir belediye başkanlığı için yarışan adaylarda, CHP'nin adaylarında Ak Parti'nin adaylarına göre halkı mobilize etme eğiliminin daha yüksek olduğunu görülmektedir. Ancak bu durum, İzmir Büyükşehir Belediye Başkanlığı için yarışan adaylarda tersine dönmüş, Ak Parti'nin adayı olan Binali Yıldırım %28 oran mobilizasyonu Aziz Kocaoğlu'ndan daha fazla sağlamaya çalışmıştır. Aziz Kocaoğlu'nun attığı tweetler incelendiğinde, üçüncü sırayı %21,66 oranla yer ve etkinlik bildirimleri yer almakta ve bunu %20,22 ile daha iyi kamu hizmeti için yapılan vaatler takip etmektedir. Binali Yıldırım ise, %43 oranla Twitter'ı daha iyi kamu hizmeti için yapılan vaatleri tanıtmaya amacıyla kullanmıştır. Bu oranın yüksek olmasının sebebi, hükümetin Ak Parti'den oluşması sebebiyle, İzmir'e daha fazla yatırımın ayrılacağı ve daha fazla projenin hayata geçirileceği Ak Parti tarafından dile getirilerek seçimi kazanma isteğidir. Ancak, Binali Yıldırım'ın, Aziz Kocaoğlu'nun aksine, %2'lik oranla vatandaşlarla doğrudan iletişimi oldukça düşüktür.

SONUÇ

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin siyasal katılmaya etkisini arttırdığını savunan pek çok çalışma, siyasal aktörlerin bilgi ve iletişim teknolojilerinin çerçevesinde sosyal medyayı kullandıklarını öne sürmektedir. Liberal demokrasinin temsil krizini aşmaya yönelik uygulamalar ürettiğini savunan e-demokrasi anlayışı, bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımının bir ülkede devlet-vatandaş arasındaki etkileşimi arttırdığını ve demokratikleşme kapasitesini yükselttiğini iddia etmektedir. Bu doğrultuda, konuyla ilgili literatür analizi ile farklı ülkelerde yapılmış çalışmalar incelenerek, Türkiye'de siyasal aktörlerin bilgi ve iletişim teknolojileri araçlarını ne amaçla ve nasıl kullandıklarını ortaya koymak bu çalışmanın esas problemini oluşturmaktadır. Bu çerçevede, seçim sürecinde vatandaşların büyükşehir belediye başkanı adayları ile olan bire bir etkileşimi, diyalogunun ölçüsü ve büyükşehir belediye başkanı adaylarının attığı tweetlerin ne kadarının vatandaşları mobilize etme amacını taşıdığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu çalışma, e-demokrasi uygulamalarından olan sosyal medya kullanımının seçim kampanyaları içinde ne derece etkin bir rol oynadığını, 30 Mart 2014 yerel seçimleri sürecinde irdelemeyi esas almıştır. Araştırmanın örneklemini içerisinde yer alan 16 büyükşehir belediyesinin başkan adaylarının siyasal partiler bazında dağılımına bakıldığında Ak Partiden 13 adayın, CHP'den 8 adayın, MHP'den 6 adayın ve BDP'den 1 adayın tweetlerinin incelemeye tabi tutulduğu görülmektedir.

Araştırma bulgularından hareketle yapılabilecek bir başka değerlendirme ise sosyal medya kullanımının, e-kampanya kapsamında seçim yarışında sonucu etkileyecek bir araç olduğu iddiasının geçersizliği olmuştur. Araştırmanın yapıldığı üç aylık sürecin Ocak ayında seçim yarışında ikinci gelen partilerin adaylarının attığı toplam tweet sayısı 3.076 iken, seçimi kazanan partilerin adaylarının attığı toplam tweet sayısı 1.941'dir. Şubat ayında seçim yarışında ikinci gelen partilerin adaylarının attığı toplam tweet sayısı 3.830 iken, seçimi kazanan partilerin adaylarının attığı toplam tweet sayısı 2.396'dır. Mart ayında ise, seçim yarışında ikinci gelen partilerin adaylarının attığı toplam tweet sayısı 4.236 iken, seçimi kazanan partilerin adaylarının attığı toplam tweet sayısı 2.367'dir. Araştırmanın kapsamı olan 1 Ocak ile 30 Mart tarihleri arasında ise toplamda, seçimi kazanan partilerin adayları 6.704 tweet atarken, ikinci sırada yer alan partilerin adaylarının attığı tweet sayısı ise 11.142'dir. Bu bağlamda, araştırmada analiz edilen profillerden seçimi kazanan belediye başkanı adaylarının sayısının 12 olduğu göz önünde bulundurulduğunda, 3 süre zarfında, seçimi kazanan adaylar

arasında kişi başına ortalama 558 tweet atıldığı görülmektedir. Araştırmada seçimde ikinci gelen partilerin adaylarının sayısının 16 olduğu düşünüldüğünde, 3 aylık sürede, kişi başına ortalama 696 tweet atıldığı ortaya çıkmaktadır. Sonuç olarak, ikinci sırada gelen partilerin adayları Twitter'ı seçimi kazanan adaylara göre, daha yoğun olarak kullanmaktadır. Buradan hareketle, büyükşehir belediye başkanlığı seçiminde ikinci sırada gelen partilerin adaylarının, araştırmanın kapsamındaki üç aylık süreçte daha fazla tweet attıkları görülmektedir. Çalışmanın bulgularından ortaya çıkan bu sonuç, e-demokrasi uygulamalarının siyasal katılmayı arttırdığına ilişkin görüşe karşı çıkan "dijital bölünme" kavramının iddia ettiği gerçekliğe bir örnek teşkil etmektedir. Dijital bölünme kavramı bilgi ve iletişim teknolojilerine erişim imkanları açısından oluşan farklılıklara dikkat çekerek, bilgi ve iletişim teknolojilerine ulaşanlar ve ulaşamayanlar arasında bir farklılık yarattığını, bu nedenle katılımcı demokrasinin gereklerinin tam anlamıyla yerine getirmediğini savunmaktadır. Çalışmada seçim yarışına katılan büyükşehir başkan adaylarının kazananların kazanamayanlardan daha az tweet atmalarına rağmen yarış göğüslemeleri, seçmen bazında bilgi ve iletişim teknolojilerine erişimin istenilen boyutta olmadığını göstermektedir. Dolayısıyla Twitter'ın adaylar açısından etkin kullanımının önemli bir seçmen desteği sağlayacağına ilişkin görüşler bu çalışmanın bulguları açısından doğrulanmamaktadır.

Seçim kampanyalarının yürütülmesinde ekonomik bütçenin önemli bir yeri bulunmaktadır. 2014 Yerel Seçimleri ile ilgili bu çalışma, bütçe kısıtı olan siyasi parti adaylarının sosyal medya kullanımına seçim kampanyasında daha çok başvurduklarını ortaya koymaktadır. Araştırmanın elde ettiği bulgulardan büyükşehir belediye başkanlıklarına aday olan ancak iktidar partisinden ya da seçim sırasında belediye başkanlığı koltuğunda oturmayan adayların sosyal medya kullanımının; iktidar partisinden olan ve ya mevcut belediye başkanlığı yapan adaylara göre daha fazla kullandığı ortaya çıkmaktadır. Bu durum, seçim kampanyası sırasında kampanyayı yürütme açısından ekonomik olarak daha dezavantajlı olan adayların, sosyal medya kullanımının daha fazla olduğunu göstermektedir.

Araştırma sonucunda elde edilen bulgular, Twitter'ın yerel seçimlerde büyükşehir belediye başkan adayları tarafından yoğunluklu olarak yer ve etkinlik bildirimini amacıyla kullanıldığını, seçim yarışını kazanmaları durumunda sunacakları yerel hizmetleri ve seçim vaatlerini anlatmak amacıyla kullanımının ikinci sırayı aldığı görülmektedir. Bu bulgular ışığında, Türkiye'de yerel seçimler örneğinde Twitter'ın kullanımının, liberal demokrasinin açığa çıkardığı temsil krizinin açıklarını gidermeye

yönelik bir işleve hizmet etmediği söylenebilir. Bu noktadan hareketle, sosyal medya kullanımının e-demokrasi uygulamalarının bir parçası olarak demokratik siyasi sistemlerdeki katılımı ve vatandaşın politikaların yapım sürecine dahil olmalarının olanaklı olmadığı görülmektedir. Sosyal medya kullanımının, siyasal katılımı arttırmada bir e-müzakere olanağı sağladığını doğrulamaya ilişkin bulgulara, 30 Mart 2014 Yerel Seçimleri örneğinde rastlanmadığı söylenebilir. E-müzakere amacıyla atılan tweet oranının %16,6 olduğu göz önüne alındığında, seçim sürecinde Twitter'ın kullanımının e-kampanya kapsamında aday tanıtımı amaçlı kullanıldığı tespit edilmiştir. Dolayısıyla, bu çalışmanın bulguları Golbeck'in 2010 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde Kongre üyelerinin seçmenlere nasıl ve hangi amaçlarla ulaştıklarını Twitter üzerinden analiz eden çalışmanın bulgularıyla uyumludur. Golbeck'in çalışma bulgularından çıkan sonuç ile 30 Mart 2014 Yerel Seçimleri 16 büyükşehir belediye başkan adaylarını kapsayan bu çalışmanın bulguları örtüşmekte; adayların Twitter'ı şeffaflığı arttırmak ve seçmenle müzakereye girmekten ziyade kendi reklamını yapma, kendini gösterme ve günlük aktivitelerini bildirme şeklinde kullandıkları görülmektedir.

Demokratik siyasal sistemlerde açık yarışmacı seçimler, siyasiler ile seçmenlerin en yoğun iletişime geçtikleri dönemlerdir. Katılımcı bir siyasal kültüre sahip ülkelerde seçim sürecinde seçmenler ile aday olan temsilcileri arasında e-demokrasi uygulamalarının hem kampanya hem de müzakereci yönü ağır basmaktadır. Burada katılmadan kasıt seçmenin kendisini temsil etmeye aday olan siyasinin üreteceği politikalar konusunda etkileme olanaklarını elinde bulundurmasıdır. Sosyal medya ortamında seçmen ile siyasilerin bir araya gelerek yerel ve ulusal politikaların oluşturulmasında fikir alış-verişi yapması beklenmektedir. Ancak 30 Mart 2014 yerel seçimlerinin büyükşehir belediye başkanlığı yarışını incelemeye alan bu araştırmanın bulguları göstermiştir ki başkan adayları ile seçmenler arasında doğrudan iletişime veya politika belirlemeye yönelik bir etkileşime girilmemiştir. Dolayısıyla, Hacker ve van Dijk'in çalışmalarında bilgi iletişim teknolojilerinin siyasal iletişimi arttırmak suretiyle demokrasinin gelişimine katkıda bulunduğu ilişkin görüşlerinin bir çoğu çalışmanın bulguları tarafından doğrulanamamıştır.

Sınırlı bir alanda ve 30 Mart 2014 yerel seçimleri büyükşehir belediye başkanlığı yarışını kapsayan bu çalışma, Türkiye'nin e-demokrasi uygulamaları konusunda van Dijk'in yaptığı demokrasi tipolojisinden rekabetçi temsil modeline daha yakın olduğunu göstermektedir. Bu demokrasi modelinde bilgi ve iletişim teknolojileri daha çok seçim kampanyalarında vatandaşlara yönelik iletişimi sağlama amacı ile kullanılmaktadır.

Böylece aday olan siyasiler, kendi siyasi düşüncelerini, duruşlarını ve geleceğe dair politikalarını seçmenlerle paylaşma şansına sahip olabilmektedirler. Bu nedenle bilgi ve iletişim teknolojileri elektronik kampanya, oylama ve belediye toplantı etkinlikleri bildirimini gibi siyasi liderlerin yararına kullanılmaktadır.

Tüm bu tartışmalar ışığında varılan sonuç, Aström'ün ortaya koyduğu e-demokrasi yaklaşımları içerisinde, Türkiye'nin "zayıf e-demokrasi yaklaşımı"na daha uygun bir örnek oluşturduğudur. Bu yaklaşıma göre, seçimler döneminde adaylar kendilerini internet üzerinden tanıtmakta; vatandaş devlet ile ilgili hizmetleri internet üzerinden alan bir müşteri, durumuna indirgenmektedir.

Elbette, sınırlı bir alanda yürütülen bu araştırmanın, Türkiye'de e-demokrasi uygulamalarını ve bu uygulamaların liberal temsili demokrasinin yetersizliklerini gidermeye yönelik tüm mekanizmaları ortaya koyamayacağı açıktır. Bu bağlamda, e-demokrasinin uygulama araçlarının devlet-vatandaş ilişkisinde katılmayı ne derece etkilediğine yönelik daha geniş çaplı alan araştırmalarına ihtiyaç duyulmaktadır. Ancak, Türkiye'de bu alanda yapılan kısıtlı sayıdaki çalışmaların bulguları değerlendirildiğinde, Sobacı ve Karkın (2013), Twitter üzerinden belediye başkanlarının vatandaşlarla iletişiminin sadece %10,7 olduğunu saptayarak bu çalışmanın bulgularını desteklediği görülmektedir. 2014 Yerel Seçim sürecinde belediye başkanı adaylarının Twitter'ı kullanımını inceleyen Çetin (2015), belediye başkanlarının düşük oranda vatandaşla etkileşim içine girdiğini, paylaşımların önemli bir kısmının kendi destekçileri tarafından yapıldığını, siyasilerin genel olarak Twitter hesaplarını karşıt fikirlere açarak müzakere anlayışını geliştirmediğini tespit etmiştir. Bu bağlamda, siyasiler geleneksel medyadaki monolog iletişim pratiklerini, bilgi ve iletişim araçlarına da taşımaktadır. Son olarak ise, Facebook ve Twitter'ın belediye örgütleri ve belediye başkanları düzeyinde, yerel kamusal politikalara katılma bağlamında ne düzeyde ve nasıl kullanıldığını inceleyen Memiş (2015), 12 belediye başkanının Twitter hesabını inceleyerek, kişisel sosyal medya hesaplarında vatandaşlar ile iletişimin sınırlı olduğunu ve daha çok katılmanın ilk evresi olarak kabul edilen bilgi aktarımı seviyesinde kaldığını saptamıştır. Bu çalışmalardan çıkan sonuçlar, bu tezin sonucu olan, Türkiye'deki e-demokrasi uygulamalarının siyasal katılmayı yeterince arttırmadığı ve katılımcı demokrasiyi geliştirmediği bulgusunu destekler yöndedir. Bu durum, Türkiye'de e-demokrasi uygulamalarının ve sosyal medya kullanımının müzakereyi değil; mevcut temsili sistemi güçlendirdiğini ortaya koymaktadır. Ancak, Türkiye'de e-demokrasi uygulamalarının siyasal katılmanın ne derecede arttırdığı ve demokratikleşme

kapasitesini nasıl etkilediği, farklı alan çalışmaları ile birlikte daha bütüncül bir şekilde değerlendirilebilecektir.

KAYNAKÇA

- Andersen, K. N., ve Medaglia, R. (2009). "The Use of Facebook in National Election Campaigns: Politics as Usual?", (Edt: Macintosh, A., ve Tambouris, E.), *Electronic participation (Lecture Notes in Computer Science 5694)*, Berlin, Springer, 101–111.
- Anttrioko, A. (2003). "Building Strong e-Democracy: The Role of Technology in Developing Democracy for the Information Age", *Communications of the ACM*, Vol:46 No:9, 121-128.
- Aström, J. (2001). 'Should Democracy Online Be Quick, Strong or Thin?', *Communications of the ACM*, 49-51.
- Aydınlı, İ. ve Aydın, Y. (2004). "Demokrasi Çalışmaları Çerçevesinde İl Özel Yönetimlerinde Valinin Konumu", *Mevzuat Dergisi*, Sayı: 7/73.
- Barber, B. (1995). *Güçlü Demokrasi: Yeni Bir Çağ İçin Katılımcı Siyaset*, (çev: Mehmet Beşikçi), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Bayhan, B. (2002). "Demokrasi ve Sivil Toplum Örgütlerinin Engelleri: Patronaj ve Nepotizm", *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Mayıs, Cilt:26, No:1, 1-13.
- Bayraktutan, G., Binark, M. Çomu T., Doğu, B., İslamoğlu, G. ve Aydemir, A. (2014). "The Use of Facebook by Political Parties and Leaders in the 2011 Turkish General Elections", (Edt: B. Pătruț ve M. Pătruț), *Social Media In Politics*, Vol. 13, 165–199, Springer, New York.
- Berktaş, F. (2014). "Liberalizm: Tek Bir Teorik Pozisyona İndirgenmesi", (der: Örs, B.), *19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Modern Siyasal Düşünceler*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 49-111.
- Bichard, S. L. (2006). "Building Blogs: A Multi-Dimensional Analysis of the Distribution of Frames on the 2004 Presidential Candidate Web Sites", *Journalism & Mass Communication Quarterly*, Cilt:83, No: 2, 329-345.
- Bimber, B. (1999). "The Internet and Citizen Communication With Government: Does the Medium Matter?", *Political Communication*, Cilt:16, No:4, 409-428.
- Buran, H. (1995). "Yönetim Yurttaş İlişkileri ve Katımlı Yönetim", *Kamu Yönetimi Sempozyumu Bildirileri*, TODAİE, Ankara.
- Caldow, J. (2004). *E-Democracy: Putting Down Global Roots*, IBM Software.
- Carlson, T. ve Strandberg, K. (2008). "Riding the Web 2.0 Wave: Candidates on YouTube in the 2007 Finnish National Elections", *Journal of Information Technology & Politics*. 5, 2, 159–174.
- Castells, M. (1997). *The Power of Identity / The Information Age: Economy, Society and Culture- Volume I*, Blackwell Publishers, Oxford.
- Chi, F. ve Yang, N. (2010a). *Twitter in Congress: Outreach vs Transparency*, MPRA Paper No. 24060.
- Chi, F. ve Yang, N. (2010b). *Twitter Adoption in Congress: Who Tweets First?*, MPRA Paper No. 23225.

- Church, S. H. (2010). "YouTube Politics: You Choose and Leadership Rhetoric During the 2008 Election", *Journal of Information Technology & Politics*. 7, 2, 124-142.
- Coleman, S., Norris, D. (2005). "A New Agenda for e-Democracy", *Oxford Internet Institute, Forum Discussion*, Paper no:4, Ocak.
- Çaha, Ö. (2015). "Demokrasi", (edt. Halis Çetin), *Siyaset Bilimi*, Orion, Ankara.
- Çam, E. (1995). *Siyaset Bilimine Giriş*, 4. Basım, Der Yayınları, İstanbul.
- Çetin, H. (2015). *Siyaset Bilimi*, Orion, Ankara.
- Çetin, S. (2010), "Kamusal Karar Alma Sürecinde E-Demokrasi Uygulamaları ve Türkiye", (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı*, İzmir.
- Çetin, S. (2015), "2014 Yerel Seçimlerinde Büyükşehir Belediye Başkan Adaylarının Twitter Kullanımları Üzerine Karşılaştırmalı Analiz", *Global Medya Journal TR Edition*, 5/10, 87-119.
- Çukurçayır, A. (2006). *Siyasal Katılma ve Yerel Demokrasi*, Çizgi, Konya.
- Çukurçayır, A. (2011). *Yerel Yönetimler: Kuram, Kurum ve Yaklaşımlar*, Çizgi, Konya.
- Dahl, R. (1963). *Modern Political Analysis*, Englewood Clift: Prentice-Hall.
- Dahl, R. (1997). *Demokrasi ve Eleştirileri*, (çev: Levent Köker), Yetkin Yayınları, Ankara.
- Değirmenci, N. (2003). "Siyasal Katılımın Arttırılmasında E-demokrasinin Yeri", *Bilgi Teknolojileri Kongresi- II*, 01-04 Mayıs, Bilgitek-2003, Denizli, 161-163.
- Delibaş, K., Akgül, A. E. (2010). "Dünya'da ve Türkiye'de E-devlet Uygulamaları: Türkiye'de E-demokrasi ve E-katılım Potansiyellerinin Harekete Geçirilmesi", *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 13 No: 1 (bahar dönemi), 101-144.
- Demir, N. (2010). "Demokrasinin Temel İlkeleri ve Modern Demokrasi Kuramları", *Ege Akademik Bakış*, 10/2, 597-611.
- Dijk, J. (2000), 'Models of Democracy and Concepts of Commuication', *Digital Democracy and Issues of Theory and Practice*, Sage Publications, Pre-Publication Draft.
- Doğanay, Ü. (2003). *Demokratik Usuller Üzerine Yeniden Düşünmek*, İmge Kitabevi, Ankara.
- Dolgun, U. (2004). "Gözetim Toplumunun Yükselişi: Enformasyon Toplumundan Gözetim Toplumuna", *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 1/3, 1-21.
- Erdoğan, M. (1996). *Anayasal Demokrasi*, Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Ergin, B. (2008). "Mahalli İdareler Ve Yerinden Yönetim Bilim Dalı Belediyelerde Yönetime Katılım Ve Zeytinburnu Belediyesi Kent Konseyi Uygulaması", (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı*, İstanbul.
- Ersöz, S. (2005). "İnternet ve Demokrasinin Geleceği", *Selçuk İletişim*, 3/4, 122-129.
- Fukuyama, F. (2012). *Tarihin Sonu ve Son İnsan*, (Çev: Zülfü Dicleli), Profil Yayıncılık, 3. Baskı, İstanbul.

- Garson, G. D. (2006). *Public Information Technology and e-Governance: Managing the Virtual State*, Jones and Barlett Learning Publisher, Kanada.
- Gibson, R. ve McAllister, I. (2011a). "A Net Again?: Web 2.0 in the Australian 2010 Election", *The Annual Conference of the American Political Science Association*, Seattle.
- Gibson, R. ve McAllister, I. (2011b). "Do Online Election Campaigns Win Votes? The 2007 Australian "YouTube" Election", *Political Communication*. 28/2, 227-244.
- Gibson, R. K. 2009. "New Media and the Revitalisation of Politics", *Representation*, 45/3, 289–299.
- Gibson, R. K. (2010). "Open Source Campaigning?: UK Party Organizations and the Use of the New Media in the 2010 General Election" *Paper prepared for presentation at the Annual meeting of the American Political Science Association*, Washington DC.
- Golbeck, J., Grimes, J. M. ve Rogers, A. (2010). "Twitter Use By the U.S. Congress", *Journal of the American Society for Information Science and Technology*. 61/ 8, 1612–1621.
- Görmez, K. (1997). *Yerel Demokrasi ve Türkiye*, Vadi Yayınları, Konya.
- Görücü, V. (2010). *Yerel Yönetimlerde Katılım ve Demokrasi*, Arya Yayıncılık, İstanbul.
- Gueorguieva, V. (2008). "Voters, MySpace, and YouTube: The Impact of Alternative Communication Channels on the 2006 Election Cycle and Beyond", *Social Science Computer Review*. 26, 3, 311–28.
- Gulati, G. J. ve Williams, C. B. (2007). "Closing the Gap, Raising the Bar: Candidate Web Site Communication in the 2006 Campaigns for Congress", *Social Science Computer Review*. 25/ 4, 443-65.
- Gulati, G. J. ve Williams, C. B. (2010). "Congressional Candidates' Use of YouTube in 2008: Its Frequency and Rationale", *Journal of Information Technology & Politics*. 7/ 2, 93–109.
- Güler, B. (1996). *Yeni Sağ ve Devletin Değişimi, Yapısal Uyarlanma Politikaları*, TODAİE, Ankara.
- Habermas, J. (1975). *Legitimation Crisis*, Beacon Press, Boston.
- Habermas, J. (1999). "Demokrasinin Üç Normatif Modeli", Benhabib, S. (yay), *Demokrasi ve Farklılık: Siyasal Düzenin Sınırlarının Tartışmaya Açılması*, Demokrasi Kitaplığı, İstanbul.
- Hacker, K., van Dijk, J. (2000). "What is Digital Democracy?", (Hacker, K and van Dijk, J Editions), *Digital Democracy Issues of Theory and Practice*, Sage Publications, New York.
- Hagen, M. "A Typology of Electronic Democracy",
<http://martin-hagen.net/publikationen/elektronische-demokratie/typology-of-electronic-democracy/> (erişim tarihi:20.08.2015).
- Held, D. (1987). *Models of Democracy*, Stanford University Press, California.

- Heywood, A. (1999). "Demokrasi", *Sosyal ve Siyasal Teori*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 67-84.
- Heywood, A. (2002). *Politics*, Second Edition, Palgrave Foundations, New York.
- Heywood, A. (2014). *Siyasi İdeolojiler: Bir Giriş*, (çev: Ahmet Bayram), Liberte, Ankara.
- Honeycutt, C. ve Herring, S. C. (2009). "Beyond Microblogging: Conversation and Collaboration Via Twitter", *The 42nd Hawaii International Conference on System Sciences (HICSS '09)*, 1-10. Los Alamitos, California.
- Huntington, S., Nelson, J. (1976). *No Easy Choice: Political Participation in Developing Countries*, Harvard University Press, Boston.
- Ifukor, P. 2010. "Elections" or "Selections"? Blogging and Twittering the Nigerian 2007 General Elections. *Bulletin of Science, Technology & Society*, 30/6, 398-414.
- İkiz, Ö., Sobacı, M. Z., Yavuz, N., Karkın, N. (2014). "Political Use of Twitter: The Case of Metropolitan Mayor Candidates in 2014 Local Elections in Turkey", (Edt: E. Estevez, M. Janssen, ve L. Soares Barbosa), *ICEGOV '14: Proceedings of the 8th International Conference on Theory and Practice of Electronic Governance*, 41–50, New York, NY.
- Jansen, B. J., Zhang, M., Sobel, K. ve Chowdury, A. (2009). "Twitter Power: Tweets as Electronic Word of Mouth", *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 60/ 11, 2169–2188.
- Java, A., Song, X., Finin, T. ve Tseng, B. (2007). "Why We Twitter: Understanding Microblogging Usage and Communities", *Proceedings of the 9th WebKDD and Ist*.
- Jungherr, A., Jurgens, P. ve Schoen, H. (2011). "Why the Pirate Party Won the German Election of 2009 or the Trouble With Predictions: A Response to "Predicting Elections With Twitter: What 140 Characters Reveal About Political Sentiment"". *Social Science Computer Review*.
- Kalaycı, C. (2013). "Dijital Bölünme, Dijital Yoksulluk ve Uluslararası Ticaret", *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt: 27, Sayı: 3, 145-162.
- Kalaycıoğlu, E. (1984). *Çağdaş Siyasal Bilim: Teori, Olgu ve Süreçler*, Beta Yayınları, İstanbul.
- Kalkan, A., Alparslan, A. (2009). "Şeffaflık, İletişim ve Hesap Verebilirliğin Yerel Yönetim Başarılarına Etkileri", *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, Cilt: 1/1, 25-40.
- Keleş, R. (2012). *Yerinden Yönetim ve Siyaset*, Cem, İstanbul.
- Kestellioğlu, G. (2011). "Yerel Demokrasi ve Kent Konseyleri: Kahramanmaraş Örneği", *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi*, Cilt: 1/1, 121-140.
- Kışlalı, T. (2006). *Siyasal Sistemler: Siyasal Çatışma ve Uzlaşma*, İmge Kitabevi, Ankara.
- Klotz, R. J. (2010). "The Sidetracked 2008 YouTube Senate Campaign", *Journal of Information Technology & Politics*, 7, 2, 110–123.

- Krishnamurthy, B., Gill, P. ve Arlitt, M. (2008). "A Few Chirps About Twitter" In *Proceedings of the first workshop on Online social networks (WOSN '08)*, New York 19-24.
- Kwak, H., Lee, C., Park, H. ve Moon, S. (2010). "What is Twitter, A Social Network Or A News Media?" *Proceedings of the 19th. International Conference on World Wide Web (WWW '10)*, New York ACM, USA, 591-600.
- LaMarre H., Suzuki-Lambrecht, Y. (2013). "Tweeting Democracy: Examining Twitter As An Online Public Relations Strategy For Congressional Campaign", *Public Relations Democracy*, 39/4, 360-368.
- Larsson, A. O. ve Moe, H. 2012. "Studying Political Microblogging: Twitter Users in the 2010 Swedish Election Campaign", *New Media & Society*, 14/ 5, 729-747.
- Lassen, D. S. ve Brown, A. R. (2011). "Twitter: The Electoral Connection?", *Social Science Computer Review*. 29/ 4, 419-436.
- Lee, C., Chang, K. ve Berry, F. (2011). "Testing the Development and Diffusion of E-Government and E-Democracy: A Global Perspective", *Public Administration Review*, Mays-Haziran, 71/3, 444-454.
- Lerner, D. (1958). *The Passing of Traditional Society: Modernizing the Middle East*, Free Press, New York.
- Macintosh, A. ve Smith, E., (2002). "Citizen Participation in Public Affairs", *Electronic Government: First International Conference; Proceedings / EGOVS 2002, Aix-en-Provence, France, September 2-6,2002*, Ed. Roland Traunmüller ve Klaus LENK, Springer.
- Macintosh, A. (2004). "Characterizing e-Participation in Policy-making?", *Proceedings of the 37th Annual Hawaii International Conference on System Sciences (HICSS-37)*, 1-10.
- Manin, B. (1987). "On Legitimacy and Political Deliberation", *Political Theory*, Cilt: 15, No:3, 338-368.
- Maraş, G. (2011). "Kamu Yönetimlerinde E-Devlet ve E-Demokrasi İlişkisi", *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, sayı: 37, Ocak-Haziran 2011, 121-144.
- McNutt, K. (2009). "Citizen Engagement Through On-line Consultation", *IRPP Choices*, Vol:15, No: 1, January-2009, 27-41.
- Memiş, L. (2015). "Social Networks as a New Tool of E-participation in Local: Example of Facebook and Twitter / Yerel E-katılımın Yeni Aracı Olarak Sosyal Ağlar: Facebook ve Twitter Örnekleri", *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Üniversitesi*, 5/1.
- Mouffe, C. (2000). *The Democratic Paradox*, Verso Books, Londra ve New York.
- Nair, P. (2007). 'E-Governance: A Step Towards Digital Democracy', *5th International Conference on E-Governance: Foundations of E-Government*, 28-30 Aralık, 147-154.
- Okutan, Ç. (2007). "Radikal Demokrasi ya da Demokrasiyi Derinleştirme Umudu", *Demokrasi Platformu*, 3/10, 99-118.

- Olsen, M. (1982). *Participatory Pluralism: Political Participation and Influence in the United States and Sweden*, Nelson-Hall, Chicago.
- Ökmen, M., Parlak, B. (2010). *Kuramdan Uygulamaya Yerel Yönetimler: İlkeler, Yaklaşımlar ve Mevzuat*, Alfa Aktüel, Bursa.
- Özbudun, E. (1975). *Türkiye’de Sosyal Değişme ve Siyasal Katılma*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara.
- Özer, İ. ve Meder, M. (2008). *Siyasal Katılma ve Seçmen Davranışı: 22 Temmuz Genel Seçimleri Denizli Örneği*, Efe Yayınları, İstanbul.
- Özkazanç, A. (2007). *Siyaset Sosyolojisi Yazıları: Yeni Sağ ve Ötesi*, Dipnot Yayınları, Ankara.
- Öztürk, İ. Y. (2006). "E-Devlet bağlamında E-Demokrasi: Türkiye’de ve Dünya’da Öne Çıkan Uygulamaları", (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı*, Konya.
- Päiärinta, T. ve Sæbó, Ø. (2006). "Models of E-Democracy", *Communications of the Association for Information Systems*, Vol:17 No:1 Article:37, 818-840.
- Pena-Lopez, I. (2011). "The Disempowering Goverati: E-Aristocrats or the Delusion of E-Democracy", *Journal of E-Democracy*, 3/1,1–21.
- Peters, J. ve Abud,M., (2009). "E-Consultation: Enabling Democracy Between Elections", *IRPP Choices*, Vol: 15, No: 1, January-2009, 4-5.
- Renault, E. (2005). "Radical Democracy and an Abolitionist Concept of Justice", *Critical Horizons*, 6/1.
- Rheingold, Howard (1993), *The Virtual Community*, Addison-Wesley Publishing Company, Massachusetts.
- Riemer, K. ve Richter, A. (2010). "Tweet Inside: Microblogging in a Corporate Context", *23rd Bled eConference eTrust: Implications for the Individual, Enterprises and Society* (June 20- 23), Bled, Slovenia.
- Robertson, S. P., Vatrapu, R. K. ve Medina, R. (2010a). "Online Video "Friends" Social Networking: Ovelapping Online Public Spheres in the 2008 U.S. Presidential Election", *Journal of Information Technology & Politics*. 7, 2, 182–201.
- Robertson, S. P., Vatrapu, R. K. ve Medina, R. (2010b). "Off the Wall Political Discourse: Facebook Use in the 2008 U.S. Presidential Election", *Information Polity*. 15, 1, 11–31.
- Sancar, G. A. (2013). "Public Relations 2.0 and The Use of Twitter of Political Leaders in Turkey", *Online Journal of Communication and Media Technologies*, 3/1, Ocak, 181-194.
- Sarıbay, A. Y. (2014). *Global Bir Bakışla Politik Sosyoloji*, Sentez Yayıncılık, Bursa.
- Sartori, G. (1993). *Demokrasi Teorisine Geri Dönüş*, (çev: Tuncer Karamustafaoğlu, Mehmet Turhan), Türk Demokrasi Vakfı, Ankara.
- Saylan, İ. (2009). "İnternet: Demokrasiye Açılan Kapı? Türkiye ve İtalya Örnekleri Çerçevesinde E-Devlet Uygulamaları", *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt: 42, Sayı: 3 (eylül), 141-162.

- Schmidt, M. G. (2001). *Demokrasi Kuramlarına Giriş*, (çev: M. Emin Köktaş), Vadi Yayınları, Ankara.
- Sobacı, Z. ve Karkın, N. (2014). "The Use of Twitter by Mayors in Turkey: Tweets for Better Public Services?", *Government Information Quarterly*, 30, 417-425, Elsevier.
- Stalling-Carpenter, C. (2010). "The Obamachine: Technopolitics 2.0", *Journal of Information Technology & Politics*, 7, 2, 216–225.
- Steger, W., Williams, C. ve Andolina, M. (2010). "Political Use of Social Networks in 2008". *the Annual Meeting of the American Political Science Association*. Washington DC, 1-42.
- Sweetsers, K. D. ve Lariscy, R. W. (2008). "Candidates Make Good Friends: An Analysis of Candidates' Uses of Facebook", *International Journal of Strategic Communication*. 2, 3, 175-198.
- Şahin, A., Temizel, H., Temizel, M. (2004), "Türkiye’de Demokrasiden E-Demokrasiye Geçiş Sürecinde Karşılaşılan Sorunlar", 3. *Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi Bildiriler Kitabı*, 25– 26 Kasım, Eskişehir: Osmangazi Üniversitesi, 253-262.
- Şahin, B. (2007). "Liberal Demokrasinin Temelleri", *Demokrasi Platformu*, 3/10, 35-61.
- Şimşir, E. (2007). "Liberal Demokrasinin Demokratikleştirilmesinde Alternatif Usuller: Müzakereci Demokrasi Kuramları ve Sınırlılıkları", *Demokrasi Platformu*, 3/10, 117-138.
- TBD ve Kamu-BİB (2002). *E-Devlet Yolunda Türkiye*, (der. Ali Arifoğlu, Abdullah Körneş, Ali Yazıcı, Kemal Akgül, Ahmet Ayvalı) Yıldız Matbaacılık, Ankara.
- Tekeli, İ. (1983). "Yerel Yönetimlerde Demokrasi ve Türkiye’de Belediyelerin Gelişimi", *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 16, Sayı: 2, 3- 22.
- Tekeli, İ. (1999). (der: Dünya Yerel Yönetim ve Demokrasi Akademisi), *Sivil Toplum için Kent, Yerel Siyaset ve Demokrasi Seminerleri*, Demokrasi Kitaplığı, İstanbul.
- Tocqueville, A. (1994). *Amerika’da Demokrasi*, (çev: İhsan Sezal ve Fatoş Dilber), Yetkin Basımevi, Ankara.
- Toffler, A. (2008). *Üçüncü Dalga: Bir Fütürist Ekonomi Analiz*, (Çev: Selim Yeniçeri), Koridor Yayınları, İstanbul.
- Toprak, Z. (2010). 'E-Yönetişim ve E-Demokrasi', Dokuz Eylül Üniversitesi Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, İzmir
- Tosun, G. (2001). *Devlet Sivil Toplum İlişkisi/ Demokratikleşme Perspektifinden*, Alfa, İstanbul.
- Tosun, G. (2004). "Elektronik Demokrasi", *Çağdaş Kamu Yönetimi II: Konular, Kuramlar, Kavramlar*,(edt. Muhittin Acar ve Hüseyin Özgür), Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Trammell, K. D. S. (2007). "Candidate Campaign Blogs: Directly Reaching Out to the Youth Vote", *American Behavioral Scientist*, 50, 9, 1255-1263.
- Tumasjan, A., Sprenger, T. O., Sandner, P. G. ve Welpe, I. M. (2010). "Predicting Elections with Twitter: What 140 Characters Reveal About Political Sentiment",

- In *Proceedings of the Fourth International AAAI Conference on Weblogs and Social Media*. AAAI Publications, 178-185.
- Turan, İ. (1991). "Sivil Toplum Kuruluşları ve Özerklik", *Sivil Toplum*, TÜSES, İstanbul.
- Uçkan, Ö. (2003). *E-Devlet, E-Demokrasi ve Türkiye: Kamu Yönetiminin Yeniden Yapılanması İçin Strateji ve Politikalar- I*, Literatür Yayıncılık, İstanbul.
- Uysal, B. (1981). "Siyasal Otorite, Laiklik ve Katılma", *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt: 14 Sayı: 4, 61-74.
- Verba, S., Nie, N. ve Jae-on K. (1971). *The Modes of Democratic Participation: A Cross-National Comparison*, Sage Publications Comparative Politics Series, California.
- Vesnic-Alujevic, L. (2011). "Communicating with Voters by Blogs? Campaigning For the 2009 European Parliament Elections", *Discourse & Communication*. 5/4, 413-428.
- Westen, T. (2000). "E-Democracy: Ready or Not, Here It Comes", *National Civic Review*, Vol: 89, No:3, 217-228.
- Williams, A. P., Trammell, K. D., Postelnicu, M., Landreville, K. D. ve Martin, J. D. (2005). "Blogging and Hyperlinking: Use of the Web to Enhance Viability During the 2004 US", *Campaign Journalism Studies*, Vol:6, 177-186.
- Williams, C. B. ve Gulati, G. J. 2009a. Explaining Facebook Support in the 2008 Congressional Election Cycle. *Working Papers*. Paper 26. (erişim tarihi: 30 Ağustos 2014 http://opensiuc.lib.siu.edu/pn_wp/26)
- Williams, C. B. ve Gulati, G. J. J. (2009b). "Facebook Grows Up: An Empirical Assessment of its Role in the 2008 Congressional Elections", *the 2009 Annual Meeting of the Midwest Political Science Association*. Chicago, Illinois, 1-29.
- Williams, C. B. ve Gulati, G. J. J. (2009c). "Social Networks in Political Campaigns: Facebook and Congressional Elections 2006", *2009 Annual Meeting of the American Political Association*. Toronto.
- Williams, C. B. ve Gulati, G. J. J. (2010). "Communicating with Constituents in 140 Characters or Less: Twitter and the Diffusion of Technology Innovation in the United States Congress", *Working Papers*. Paper 43.
- Wolfgang, A. (1977). *Demokratie als Partizipation: Versuch einer Wert-und Einstellungsanalyse*, Meisenheim, Hain.
- Yalçinkaya, A. (2013). (edt: Ağaoğulları, M. A.), "Yurттаş: Siyaset", *Sokrates'ten Jakobenlere: Batı'da Siyasal Düşünceler*, İletişim Yayınları, İstanbul, 19-90.
- Yeşildal, A. (2014). "Yerel Demokrasinin Gelişim Sürecinde Kent Konseylerinin İşlevselliği: Kocaeli ve Kartepe Kent Konseyleri Örneği", (Basılmamış Doktora Tezi), *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Kocaeli.
- Yüksel, F. (2003). "Sivil Toplum ve Yerel Yönetimler", *Liberal Düşünce*, Kış, 177-188.
- Zhao, D., and Rosson, M. B. 2008. "How Might Microblogs Support Collaborative Work?" *the Workshop on Social Networking in Organizations*, San Diego, CA, 1-2.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler:

Adı ve Soyadı: Özlem Özdeşim SUBAY

Doğum Yeri: Şavşat

Doğum Tarihi: 24.11.1988

Medeni Hali: Evli

Eğitim Durumu:

Lise: 2002-2006 Sırrı Yırcalı Anadolu Lisesi

Lisans: 2006-2011 Bilkent Üniversitesi, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi,
Siyaset Bilimi Bölümü (tam burslu)

Yüksek Lisans: 2013-2016 Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset
Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Yabancı Dil Düzeyi:

İngilizce (Çok iyi)

Rusça (Başlangıç)

Almanca (Başlangıç)

İş Deneyimi:

02/2013-.....: Araştırma Görevlisi (Pamukkale Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu
Yönetimi Bölümü)